Sommeren 1786 ble kyststrekningen fra Frederikshald til Lindesnes nøye undersøkt av den danske marineoffiseren Lorentz Henrik Fisker. Hvordan var havnene? Hvor var ankringsplassene og fortøyningsringene? Hvilke vindretninger var nødvendige for inn- eller utseiling?

Basert på samtaler med losene skrev kapteinløytnant Fisker en omfattende rapport om norskekysten – som her er gjengitt og utgitt i sin helhet. Teksten speiler den dansk-norske marinens taktiske kunnskapsbehov, samtidig som den gir et nærbilde av den østlige og sørlige norskekysten med dens menneskeskapte installasjoner som havner, fyr, merker og ringer anno 1786.

Denne kildeutgivelsen er en del av Kystforlagets primærkildebaserte skriftserie «Norskekysten i dansketida». Teksten er rikt illustrert med 1700-tallets håndtegnede sjøkart fra norske og danske samlinger.

KYSTFORLAGET

9 788269 198805

KAPTEINLØYTNANT LORENTZ HENRIK FISKERS NORSKE REISE

Torbjørn Ødegaard

KYSTFORLAGET

Efter et kort Togt med Orlogsskibet «Justitia» i 1784
blev han i Efteraaret forfremmet til Kapitainlieutenant og fik derefter i 1786
overdraget det Hverv at bereise de norske Kyster fra Frederikshald til Lindesnæs
for at optage Kaart og Kystbeskrivelser.

Lorens Henrich Fiskers Liv og Levnet.
Et historisk bidrag til dels efter utrykte Kilder. Av C. L. With, Kjøbenhavn, 1891.

Lorentz Henrik Fisker
(1753–1819)

Kapteinløytnant
Lorentz Henrik Fiskers
norske reise

Design og trykk
Møklegaards Trykkeri, Fredrikstad 2021
ISBN 978-82-691988-0-5

TRYKT I NORGE
NO - 1035

Boken er utgitt med støtte fra

NORSK KULTURFOND
Kulturrådet

KYSTVERKMUSEA
Lindesnes | Jæren | Sunnmøre | Lofoten | Finnmark

LOS 300
LOSTJENESTEN 1720 - 2020

Og med bidrag fra

Aust-Agder Museum og Arkiv
Halden kommune
Hvaler kommune
Oslofjordmuseet
Oslo Maritime Stiftelse
Telemark fylkeskommune
Vestfold fylkeskommune
Østfold fylkeskommune

Denne utgivelsen er en del av Kystforlagets primærkildebaserte publikasjonsserie NORSKEKYSTEN I DANSKETIDA.
Tidligere utgitt: *Sjøkartdirektør Jens Sørensens norske reiser* (Fredrikstad, 2016).

OM FARLED, FYR OG FARVANN – FØLG FORSKNINGEN!

Henvendelser angående denne utgivelsen kan rettes til
kystforlaget@gmail.com

Omslag
Situations Kaart over Kyst Strækningen fra Koster til Laur Kullen som viser saavel Indseilingerne fra Söen til deri befindende Havne og Anker Pladser som deres Indbyrdes Communication. Til Oplysning for de i Aaaret 1786 efter det Høy Kongelige Admiralitet og Comissariats Collegio Befaling indsamlede Lods-Raporter og dertil føyede Anmærkninger. L. H. Fisker. General Adiutant og Capitain Lieutenant i Söe Etaten (Geodatastyrelsen, Nørresundby).

For- og baksats
Rakkebåene (foto: Yngve Rakke).

Ordforklaringer
Lengdeenheter:
Miil = 7538 meter
Favn = 1,8, meter
Kabellengde = 100 favner, dvs. 188 meter
Fjerdinge = En fjerding (1000 favner) = 1888 meter
Fod = 31,4 centimeter

Annet:
Alignement = justering
Baare = båe
Ikkuns = kun
Orm = pælemark, skipsorm (lat.: Teredo navalis)
Sildig = sent (f. eks. sent på kvelden)
Stiv = rett, strak
Tvende = to
Vahre = varde

Tegnforklaring:
/: = parentes
ö = markerer skrivemåte for minuskel-ø
(i primærkilden ulikt markert, både med to prikker og horisontal strek)

Forkortelser
DRA (Danmarks Rigsarkiv, København)
GDS (Geodatastyrelsen, Ålborg)
GB (Gunnerusbiblioteket, Trondheim)
NRA (Norges Riksarkiv, Oslo)
SK (Statens Kartverk)

Torbjørn Ødegaard

Kapteinløytnant Lorentz Henrik Fiskers norske reise

Om losinnberetninger og kystkartlegging
fra Frederikshald til Lindesnes i 1786
– med beskrivelser og kart

Kystforlaget

EN HILSEN FRA KYSTVERKMUSEA

Norge er et land med et utfordrende landskap å bevege seg i, og tilrettelegging for reisende – både til lands og til vanns – har vært regulert av statsmakten opp igjennom hele vår historie. Det være seg lover og regler for skjøtsel av veier og stier, føringer for transport på elver og vann eller tilrettelegging med sjømerker og fyr. Lokalkjennskapen til losene har vært verdsatt siden de første sjøfarerne, og har opp gjennom historien spilt en viktig rolle for samferdsel og handel.

Losen er omtalt allerede i Landsloven fra 1274, men det var først i 1720 at losvesenet ble statlig regulert. Kapteinløytnant Gabriel Christensen fikk gjennomslag hos admiralitetet i København for å etablere en statlig styrt losadministrasjon. Approbasjonen ble signert av Fredrik den IV 29. april 1720. Dette ble starten på vår lostjeneste – og på det som i dag er Kystverket.

Kystverkmusea, som er Kystverkets etatsmuseum, begynte planleggingen av trehundreårsjubileet allerede i 2018. Sammen med Kystverket ble det lagt en plan om både utstillinger og arrangement i hele landet. I tillegg etablerte Kystverkmusea forskningsprosjektet LOS 2020, et samarbeid mellom museene i Kystverkmusea og andre museer. Dette prosjektet vil munne ut i en artikkelsamling med søkelys på elementer i norsk loshistorie.

På grunn av pandemien covid-19 ble jubileet umulig å gjennomføre. Imidlertid var det allerede lagt ned så mye arbeid med arrangementene, at Kystverket ba Kystverkmusea å utsette hele jubileet til 2021. Som losdirektør Erik Blom uttalte det: «301 år er også verdt å feire!»

Kystforlagets publisering av den danske marineoffiserens Lorentz Henrik Fiskers norske «losrapporter» fra 1786, som her foreligger transkribert og illustrert, er et viktig bidrag til norsk loshistorie – både som enkeltpublikasjon, som god tilgjengeliggjøring av en primærkilde og som ledd i den generelle formidlingen av norsk loshistorie.

Losrapportene til Lorentz Henrik Fisker viser dessuten de mange uutforskede kontaktpunktene mellom losvesen og krigsflåten. I losrapportene ble norskekysten fra Svinesund til Lindesnes beskrevet ut fra den dansk-norske marinens behov, basert på samtaler med loser og losoldermenn.

Den delen av losrapportene som finnes i Riksarkivet i Norge, har også Johan Anton Wikander benyttet i utvalg i sin bok *Gamle havner ved Grimstad* (1985). Med Torbjørn Ødegaards grundige bearbeiding av samme type kildemateriale, har vi nå den helhetlige kildepublikasjonen.

Kystverkmusea har fulgt dette arbeidet med stor interesse. Vi håper utgivelsen vil være med å skape økt engasjement, både for den norske los, norsk loshistorie og 1700-tallet generelt.

Lindesnes fyr, 5. januar 2021
Espen Frøysland
Lindesnes fyrmuseum
Direktør & leder av Kystverkmusea

INNHOLD

Hilsen fra direktøren i Kystverkmusea 4
Om illustrasjonene 6
Forord 9

Lorentz Henrik Fiskers egen introduksjon 13

DEL 1
Friderichshalds Oldermandskab 19
Friderichsstad og Waleröe Oldermandskab 25
Laurkullens Oldermandskab 33
Moss Oldermandskab 35
Dröbak Oldermandskab 35
Christiania og Slæbens Oldermandskab 37
Drammen Oldermandskab 39
Svælvigens Oldermandskab 39
Holmestrands Oldermandskap 41
Tönsberg og Aaröe Sunds Oldermandskaber 45
Laurvigen og Friderichsværns Oldermandskaber 51
Langesund Oldermandskab 55
Brevig Oldermandskab 57
Krageröe Oldermandskab 59
Risöer Oldermandskab 65
Lyngöers Oldermandskab 67
Westre Sandöe Oldermandskab 71
Narrestöe og Arendahls Oldermandskaber 73
Hæsnes og Haaöe Oldermandskaber 79
Hamborg-Sunds Oldermandskab 83
Brækkestöe Oldermandskab 84
Ullesunds Oldermandskab 85
Ranesunds Oldermandskab 87
Christianssands og Flekkeröe Oldermandskaber 89
Nye-Hellesunds Oldermandskab 93
Udöe Oldermandskab 94
Kleven Oldermandskab 97
Hildöe-Sunds Oldermandskab 99
Svinöer Oldermandskab 101

DEL 2
Anmærkninger og Oplysninger vedkommende Situations Kaartet over Dynekiilen og Strömstad med Indseilingerne til begge 105

Anmærkninger til Situations og Communications Kaartene over Kyst-Strækningerne fra Koster til Friderichsværn 111

A. Situations Kaart over Strömstad og Dynekiilen samt Indseilingerne til begge *(s. 104)*
B. Situations Kaart over Kyst-Strækningen fra Koster til Laur Kullen *(s. 112–113)*
C. Situations Kaart over Kyst-Strækningen fra Horten til Friderichsværn *(s. 120)*

Friderichshalds Oldermandskab 115
Friderichsstads og Wal-Øernes Oldermandskab 117
Laurkullens Oldermandskab 119
Moss, Dröbak, Christiania, Drammens, Svalvigens og Holmestrands Oldermandskaber 121
Tönsberg og Aaröe Oldermandskaber 121
Laurvigens og Friderichsværns Oldermandskab 125
Langesunds, Krageröe, Brevig Oldermandskaber 125
Om Strömmenes Löb langs Norske Kysten 128
Om herskende Vinde langs Norske Kysten 128
Forslag til Kyst=Signalers Opretning 129

OM ILLUSTRASJONENE

Med noen unntak er illustrasjonsmaterialet (manuskriptkart både i helformat og ved utsnitt) hentet fra den store, men lite benyttede norske seksjonen i kartsamlingen til **Geodatastyrelsen** i Nørresundby (Ålborg), heretter forkortet GDS. For å ta det viktigste unntaket først: *Situations Kaart Over Tromesund og Mardöe* (gjengitt i sin helhet på på s. 76) eies av den danske kongehus og oppbevares i **Dronningens Haandbibliotek** (DHB) i København, der det er påsatt nr. 37 i serien av norske løskart. Det er både usignert og udatert, men trekk i skrift og stil indikerer tydelig at kartet er tegnet av Lorentz Henrik Fisker – og mest sannsynlig direkte knyttet til ekspedisjonen i 1786. Kartet er ikke nevnt i Lorentz Henrik Fiskers nedtegnelser. Det kan ha vært en separat gave til kongehuset og helt uavhengig den norske reisens formål.

Udaterte og usignerte er også de to i format særdeles store portulankartene over Norskekysten fra Geodatastyrelsen i Danmark. Disse er skapt på 1770-tallet, som kopier av eldre sjøkart som mest sannsynlig hadde blitt tegnet av sjøkartdirektør Jens Sørensen tidlig på 1700-tallet (se: Torbjørn Ødegaard; *Sjøkartdirektør Jens Sørensens norske reiser*, s. 8 (Fredrikstad 2016):

Norske Kyst fra «Udzire» til «Fridrichshald» med «Christiania Fiorden» og Svenske Kyst fra «Fridrichshald» til «Marstrand».

Christiania Fjord: Norske Kyst fra Larwigen til Frederikshall med Christiania Fj. Samt «Lauer Wigen» – «Christiania» – Friderichshald»; Svenske Kyst: Fra Grændsen – «Giøteborg Stad» og over til «Schauen» (s. 34, 36, 38, 40).

I tillegg er utsnitt hentet fra flere av de håndtegnede kystkartene til Carl Frederik Grove fra slutten av 1790-tallet (s. 42, 58, 70, 72, 80, 82, 88, 92, 96, 98 og 100). Alle eies av GDS. I samme samling finnes også *Kaart over Øster Risöer Havn,* tegnet av Niels Evensen 1793 (s. 64), *Speciel Kaart over Havnen ved Mæboe paa Ydre Flækkerøe ellers kaldet Nye Langesund*, tegnet av C. F. Grove i 1797 (s. 90), *Situation af Byen Strömstad*, 1786, usignert (s. 106–107), *Kaart over Fridrichs-wærns Havn med Lodskuddene, og som viiser hvorledes de der værende Oplags Skibe laae fortøyede i Aarene 1777 og 1778*, tegnet av Paul de Løwenørn (s. 110), *Carta over Rørvig, Larkolven, Moss og Sohn*, tegnet av Ole Andreas Kierulff i 1773 (s. 118), *Kaart over Larvigs-Fiord*, 1749 (s. 124), *Kaart over Langesunds Fiord fra Mundingen og op til Trosvig*, omkr. 1780 (s. 126) og *Kaart over Trosviig Bugten*, omkr. 1780 (s. 127).

Øvrige kart er hentet fra:

Norges Riksarkiv (NRA): *Et nyt Carte over Langesund Fiorden op til Scheen*. Fra: Topografisk samling, Telemark, 1814/90 (s. 54).

Gunnerusbiblioteket, Trondheim (GB): *Situations Cort over Indløbet af Brevigs Fiorden*, tegnet av Henrich Lachmann Wamberg i 1801 (s. 56).

Statens Kartverk, Hønefoss (SK): *Norske Kysten fra Tönsberg til Krageröe*, tegnet av sjøkartdirektør Jens Sørensen, 1706 (s. 60 og 62).

Christiania Bugten, hvorpaa Kysterne strækker sig paa Wiig-Siden ned til Gottenborg, og Norske Kysten til Ahrendal, Jens Sørensen, 1710 (s. 108).

Kystkart uten tittel (det sørlige Norge), Rasmus Juel, 1708 (s. 68, 74, 78).

The National Archives, Kew, London: *Fyrene på Lindesnes og Markøy* (s. 102).

De viktigste kartene er imidlertid ekspedisjonens tre hovedkart, som viser kystlinjen, farvann med dybdeangivelser og ankringsplasser på strekningen mellom Strømstad og Rakkebåene, og som er tegnet av Lorentz Henrik Fisker selv, under eller etter den norske sommerreisen i 1786. Disse tre kystkartene er gjengitt både i helformat (s. 104, 112–113, 120) og ellers utstrakt benyttet i utsnittsform. Der det i bildetekstene er henvist til ***Fisker A***, ***Fisker B*** eller ***Fisker C***, så referer dette til disse tre kartene utarbeidet og signert av Lorentz Henrik Fisker:

Fisker A: *Situations Kaart over Strömstad og Dynekiilen samt Indseilingerne til begge, samlet og forfattet i Aaret 1786 af L. H. Fisker, General Adjutant og Capitain Lieutenant.*

Fisker B: *Situations Kaart over Kyst Strækningen fra Koster til Laur Kullen som viser saavel Indseilingerne fra Söen til deri befindende Havne og Anker Pladser som deres Indbyrdes Communication. Til Oplysning for de i Aaaret 1786 efter det Høy Kongelige Admiralitet og Comissariats Collegio Befaling indsamlede Lods-Raporter og dertil føyede Anmærkninger. L. H. Fisker. General Adiutant og Capitain Lieutenant i Söe Etaten.*

Fisker C: *Situations Kaart over Kyst Strækningen fra Horten til Friderichsværn som viiser saavel Indseilingerne fra Söen til deri befindende Havne og Anker Pladser som deres indbyrdes Comunication. Til Oplysning for de i Aaret 1786 efter det Kongelige Admiralitets og Comissariats Collegio Befaling indsamlede Lodts Raporter og dertil föyede Anmærkninger.*

I tillegg kommer også enda et usignert og udatert Fisker-kart fra 1786 (over *Friderichs Hald* og *Ide Fiorden*) uten annen tittel enn: *At tilføye Situations Kaartet ved Sponvigen*, også dette vist i helformat (s. 116).

Samlet etter reisen i 1786 finnes dermed fem håndtegnede kart fra Lorentz Henrik Fisker: de tre signerte (ovennevnte A, B og C) samt over Tromøysund/Mærdø og Halden/Iddefjorden.

Østre, Mellem og Westre Bolleren (Fisker B; utsnitt GDS).

Sandbugt
Wigs Fiorden
Kylling Kirke
Malm Øe
brug
Agnes
Friderichswarn
Naure Fiorden

FORORD

I en helt spesiell sammenheng er norskekysten ennå et uutforsket område. Vi kjenner godt dybdene, skjærene, grunnene og holmene. Moderne hjelpemidler gir oss de mest presise data. Når det kommer til kunnskap om de ulike historiske tilnærmingene for å innhente informasjon om nettopp de samme dybdene, grunnene, skjærene og holmene, står man selv i våre dager overfor betydelige sorte flekker på kartet – uoppdaget land, som det gjenstår å finne ut av.

Rent konkret eksisterer den uutforskede delen av norskekystens historie i form av ubenyttede primærkilder i Riksarkivet i Oslo og Rigsarkivet i København. Det vil si kilder til kunnskap om de hydrografiske oppmålingsprosjektene langs norskekysten i dansketida. Det samme gjelder de gamle maritime manuskriptkartene – det vil si de godt bevarte, men opp gjennom årene vanskelig tilgjengelige norske håndtegnede sjøkartene – i ulike danske og norske kartsamlinger, som for eksempel Geodatastyrelsen i Nørresundby i Ålborg og det tidligere Sjøkartverket i Stavanger. I over to tiår er disse danske og norske samlingene finkjemmet av denne publikasjonens utgiver. Nå kommer resultatene, litt etter litt.

Kystforlaget har nettopp som målsetting å kaste lys over de hittil dels ukjente og mangeartede undersøkelsene av norskekysten som fant sted mens Norge var styrt fra Danmark. I 2016 fikk vi utgitt historien om sjøkartdirektør Jens Sørensens norske oppmålingsreiser i 1705 og 1706. Med denne utgivelsen av marineoffiseren Lorentz Henrik Fiskers norske kystbeskrivelse («Losrapportene») fra 1786, her gjengitt i sin helhet, er vi et steg nærmere målet: Å komplettere kunnskapsbildet om de ulike kartleggingsformene og sikringstiltakene av norskekysten i tiden under dansk styre. Alle disse var solide og omfattende danskinitierte prosjekter, som helt bryter med det populære, men ofte misvisende, begrepsbildet av Norge under Danmark i «400-årsnatten».

Lorentz Henrik Fisker fra København hadde kapteinløytnants rang da han på befaling befarte norskekysten fra Frederikshald til Lindesnes sommeren 1786, inkludert en liten flik av det svenske territoriet, nærmere bestemt farvannet rundt Dynekilen og Strømstad. På grunn av omstendigheter som stod helt utenfor hans kontroll, ble prosjektrapporten – for å holde oss til et moderne uttrykk – innlevert først 14 år senere, i år 1800.

Prosjektrapporten ble virkelig sluttført og overlevert oppdragsgiver som planlagt, kort tid etter norgesreisen i 1786. I 1795, under den store bybrannen i København, brant imidlertid admiralitetsbygningen i København ned til grunnen, og deler av marinearkivet gikk tapt, med en rekke kart og dokumenter – noe som også gjaldt kapteinløytnant Lorentz Henrik Fiskers norske kystbeskrivelse. Fisker må på sin side ha oppbevart en fullstendig kladd, og slik ble innsamlingsarbeidet reddet, ved at en ny rapport ble skrevet og igjen overlevert den dansk-norske marineadministrasjonen i julemåneden 1800.

I korthet er kapteinløytnant Fiskers kystbeskrivelse en samling detaljerte kyst- og farvannsobservasjoner, utarbeidet ved egne undersøkelser og gjennom samtaler med losoldermennene på den ovennevnte strekningen. Sammen med «Losrapportene» og tre kystkart (her: **Fisker A, B og C**) fulgte også en del andre detaljbeskrivelser av den nevnte kyststrekningen, blant annet om værforhold og havstrømmer.

Omslaget til rapporten (samlet 182 paginerte sider i quarto format) har følgende tittel: *Historisk Havne og Anker-Plads Dictionaire over Kyst Strækningen fra Friderichshald til Lindersnæss. Med vedføyede Anmærkninger af L. H. Fisker.*[1] Den innvendig tittelsiden gir utfyllende informasjon om innholdet: *Lots Raporter over Indløb, Havne og Anker Pladse langs den Norske Kyst fra Friderichshald til Lindesnæs i Aaret 1786 efter det Høy Kongelige Admiralitets og Commissariats Collegii Befaling indsamlede og ordnede af L. H. Fisker, Comandeur Capitain og General Adjutant.*

Laurvigen og Friderichsværn (Fisker C; utsnitt GDS).

En nesten like omfattende beskrivelse i konseptform, dvs. kladd med omtrent samme innhold, men ikke nødvendigvis med helt de samme formuleringene, er oppbevart i Rigsarkivet i København.[2]

At denne omfangsrike kystbeskrivelsen tidligere ikke er benyttet i sin helhet i norsk forskningssammenheng, det vil si med kartene og annet relevant primærkildemateriale samlet, kan komme av at kildene er spredt rundt i ulike arkiver og i ulike arkivseksjoner i det enkelte arkiv. De ferdigutarbeidede «Losrapportene» finnes i Riksarkivet i Oslo, den bevarte kladden i Rigsarkivet i København, de viktigste manuskriptkartene i Geodatastyrelsen i Ålborg, mens et annet kart finnes i Dronningens Haandbibliotek i København.

Hele 235 år etter at kildene ble skapt, foreligger alt samlet – publisert samtidig som losvesenet i Norge markerer sitt 300-års jubileum. «Losrapportene» fra Fiskers hånd kaster således nytt lys over norsk loshistorie, blant annet ved at «Losrapportene» forsterker oppfatningen av Admiralitetets sterke innflytelse, både når det gjelder den hydrografiske og topografiske utforskningen av norskekysten. 80 år før Lorentz Henrik Fiskers norske reise loddet sjøkartdirektør Jens Sørensen fra Køge på Sjælland dyp og registrerte grunner og skjær på nesten den samme kyststrekningen (Frederikshald – Arendal), et arbeid som også ble utført i samarbeid med den dansk-norske marineledelsen i København.

Dessverre er det mangler i vår kunnskap om Lorentz Henrik Fisker i Norge i 1786. Livet om bord i oppmålingsskipet – hvis det var et slikt fartøy han reiste med – har ikke latt seg gjenskape. Opplysninger om det øvrige mannskapet er helt fraværende. Heller ikke oppgis navnene på losoldermennene som hjalp Fisker underveis. Han kan ha hatt en assistent og fått skyss av losene fra sted til sted, men det blir kun antagelser siden vi ikke kjenner til hans reisemåte. Beskrivelser av dagliglivets hendelser fra sommerseilasen er som bortblåst fra kildene. Vi har hans ordre fra Admiralitetet, og vi har hans innleverte rapporter og kart. Det er alt. En tilgjengelig skipsjournal eller en reisedagbok ville helt klart ha gitt vår utgivelse den ønskede og svært savnede koloritt. Kilder kan ha gått tapt, men i arkivenes gjemmer finnes ennå uutforskede arkivpakker, sammenknyttet en gang på 1700-tallet og siden uåpnet. Det er selvsagt vårt håp at eventuelle nyoppdagede kilder til Fiskers norske reise i 1786 vil bli gjenfunnet, bearbeidet og utgitt av neste generasjon arkivforskere og kysthistorikere.

Den eksakte bakgrunnen for Lorentz Henrik Fiskers oppdrag gjenstår også å utforske. Det er imidlertid logisk å sette tilblivelsen av «Losrapportene» inn i en ren militær-strategisk sammenheng. Den svenske kong Gustavs planer om en revansjekrig mot Russland, hans glødende hat overfor Danmark-Norge og ambisjonen om å overta Norge var velkjent. Ved et svensk angrep på Russland skulle Danmark-Norge, i henhold til den dansk-russiske traktat fra 1773, angripe Sverige fra Norge. Den store nordiske krig (1709–20) hadde vist betydningen av amfibieangrep på svenske forsyningsflåter, som i Dynekilen, og landsetting av danske unnsetningsstyrker i tilfelle av en svensk invasjon av Norge. I Fiskers instruks står det også spesifikt at han skal undersøke i hvilken grad de forskjellige fjordene og andre innseilinger kan beseiles av større og mindre krigsskip.

Den 31. mars i 1786 ble det så ved kongelig resolusjon godkjent at *Kaptajnløjtnant* Lorentz Henrik Fisker kan reise til Norge og utforske og beskrive norskekysten fra Frederikshald til Lindesnes. Han gis en detaljert instruks på sju poster.[3] Kongen godkjenner at utgiften dekkes av justiskassen.

Innstillingen fra Admiralitetet, som hadde blitt forlagt kongen, lød: *Eftersom man anser det for nødvendigt og nyttigt med en korrekt beskrivelse af de norske ind- og udløb, fjorde, vige mm, hvorledes de kan besejles, for kort eller længere tid, af hvilke skibe, så indstiller Admiralitetet, at Kaptajnløjtnant Fisker beordres til at rejse og begynder undersøgelsen fra Frederikshald til Lindernæs ved Christiansand og til det formål udfylde de syv poster, som udkastet til hans instruks indeholder. For at det ikke bliver til nogen udgift for den kongelige kasse, så foreslår Admiralitetet, at summen tages fra Søetatens Justits- eller arvefaldskasse af de indkommende midler fra den prisedømte engelske kaper «The Range», der efter allernådigst resolution skal anvendes til at udføre en nyttig plan i Søetaten*.[4]

Samme dato sendes brev til samtlige norske losoldermenn og loser om å assistere Fisker.

I den norske sjømålingshistorien står Lorentz Henrik Fisker (1753–1819) kronologisk sett mellom sjøkartdirektør Jens Sørensen (1646–1723) og marineløytnanten Carl Fredrik Grove (1758–1829) med sine sju «groveske drafter» – en trio som helt klart utgjør de tre store innen norsk hydrografi i tiden før 1814.

De tallrike og topografiske kystkartene til Melchior Ramus fra 1690-tallet og sjølegdskartene til Johan Conrad Wodroff fra 1744 er til dels relevante, men tangerer ikke hydrografien siden de er skapt med et helt annet formål enn å sikre ferdselen til sjøs. Den norske hydrografen Johan Heitmann faller noe utenfor den nasjonale kartografien, siden han på 1720-tallet fikk utgitt sine norske kart på et nederlandsk kartforlag og med nederlandske tekster.[5]

Transkriberingen av «losrapportene» er utført av Kystforlagets faste skriftekspert Anne Elisson. Det er Fiskers tekst, hans språk og stil og ordvalg som er gjengitt, akkurat slik den ble skapt etter reisen i 1786. Når det gjelder tekstgjengivelsen ellers, så er den originale linjeinndelingen opphevet, uten at det har konsekvens for innholdet. Enkelte typografiske modifikasjoner er gjort, det samme også med tegnsettingen.

Skrivers ortografiske inkonsekvens, blant annet med stedsnavnsgjengivelse og aksentuering, er til dels gjengitt. På den andre siden har vi gjort skriver en tjeneste, ved å sette inn en majuskel ved substantivene, der vi føler at skriveren har glemt en slik stor forbokstav. Stedsnavn er satt i halvfet størrelse når de er plassert i den venstre margen i originalkilden.

På Kystforlagets videre agenda står tematikk som fyr, losing, havneutbygging, brygger, fortøyningsringer og -merker, tollsteder, sjømåling og ulike former for kystkartlegging, i tillegg til forlis og de mange historiene knyttet til de kystnære skipsvrakene – og for ikke å glemme gammel folklore og de maritime stedsnavnene.

«Norskekysten i dansketida» er Kystforlagets primærkildebaserte farledsprosjekt, som altså dekker kysthistorien, men ikke den tradisjonelle handels-, sjøfarts- eller flåtehistorien, og bare der sivile eller militære fartøy – eller mennesker – møter norskekysten og setter sine avtrykk, slik som med den danske marineoffiseren Lorentz Henrik Fisker.

For øvrig ledet Lorentz Henrik Fisker fra 1808 innføringen av den optiske telegrafen («klaffetelegrafen») i Norge og ble sjef for det norske kystforsvaret samme år. Han fikk imidlertid kritikk etter trefningen mellom 24 norske og fem svenske kanonbåter ved Hvaler i april 1808. To år senere fikk han en engelsk konvoi oppbrakt og ført inn til Norge. Lorentz Henrik Fisker gikk ut av den dansk-norske marinen i 1811.

Torbjørn Ødegaard
Forlegger & kildeskriftansvarlig
Fredrikstad, den 11. juni 2021

NOTER

1. *Norges Riksarkiv* (heretter *NRA*): Sjøetaten (fra: *Det danske marineministerium*), 104-1 (1786–1803).
2. *Danmarks Rigsarkiv* (heretter *DRA*): Admiralitets- og Kommissariatskollegiet, Admiralitetet (diverse lodssager). Løbenr. 1780. Dokumentet er påført følgende tittel på en av de siste sidene: «Raporter om Indløb, Havne og Anker Pladser langs den norske kyst fra Frederichshald til Lindersnæs. I Aaret 1786. Efter det Højkongelige Admiralitets og Commersariats Collegio Befaling indsamlede og ordnede af L.H. Fisker. generaladjudant og Kapt. Løj.»). Omfang: Omlag 160 dokumentsider i quarto format, med et kort tillegg på engelsk om svenske områder, bl. a Marstrand og Wingö.
3. *DRA.* 510 Admiralitetet. Kongelige Resolutioner. 1786. Nr. 33, 58.
4. *DRA.* Admiralitetet. Generalkopibog 1786. Nr. 289: 6. april 1786 (s. 150).
5. Torbjørn Ødegaard: *Sjøkartdirektør Jens Sørensens norske reiser.* Fredrikstad 2016 (s. 20–21, 78–79, 84).

Meeviken
Strøm Sandet
Brendevins Brænd
Magazin
Strøm Stad
Kiøbenste
Kiel
vig
Landet
Moen
Selelre
N. Lang Øe
S. Lang Øe
Helmen grune
Østre Helles Øe
St. Helles Øe
Knapperup
Sakken

Lots-Raporter over Indlöb, Havne og Anker-Pladse langs den Norske Kyst fra Friderichshald til Lindersnæs i Aaret 1786 efter det Höy Kongelige Admiralitets og Commissariats Collegii Befaling indsamlede og ordnede af

LORENTZ HENRIK FISKER

Comandeur Capitain og General Adjutant

Underdanigst Forerindring
Til Lots Raporterne og medføyede Anmærkninger

For med meest muelig Nöyagtighed at opfylde de Befalinger, den mig 6te April 1786 og her anförte givne Instrux indbefatte, tilholdende at undersöge og underdanigst indberette Havne og Anker Pladsers Beskaffenhed, langs Norske Kysten, fra Friderichshald til Lindersnæs, Beskrevne med den Paalidelighed som udfordres, for deraf at kunde indsee og skiönne saavel, hvortil een eller ethvert saadan Anker Plads kunde benyttes af Esqvadrer, enkelte Krigs-Skibe, Fregatter, Galleyer, fladgaaende og mindre Fahrtöyer, enten betragtet som Tilflugts Havn i Krigs-Tider, eller som Anker Pladser, hvorfra föyelig og skiult for en opmærksom Fiendes Bespeydning kunde löbes til Söes, og i hvilke endog de Kongelige Skibe til ankers beliggende kunde ansees at tiene Kysten til Beskiermelse.

Hvilke Havne der med Orm ere befængte, hvilke frie, og hvor man kunde forvente med fornöden fersk Vand at blive forsynet.

Jeg har underdanigst anseet det nødvendig at forfatte dobbelte Rapporter over Havne og Anker Pladser i Kyst Strækningen fra Grændsen til det Kongelige Anlæg ved Friderichværn, samt nogle faa Anker Pladser Westen for, som den Strækning der i Krigs-Tider meest vil udfordre de Kongelige Söe Kræfters Nærværelse.

Lots Rapporterne i anførte Strækning indeholde Havnenes Beskaffenhed, deres Rummelighed, Löbenes Beskrivelse, med hvilke Vinde de ind- og udseyles. Hvor det Locale haver tilladt det, er anfört nödvendige Mærker dertil, af den Natur at de ikke af Uvante kunde miskiendes.

Min egen dertil föyede underdanige Rapport, om de i den Strækning beliggende Havne og Anker Pladser sigter til at bestemme disse Löbs Havne og Anker Pladsers Brug og Nytte for Kongelige Skibe i Krigstider, betragtet fra den Synspunkt eller under de Vilkaar min Instructions Bydende tilholder.

Medfölgende Situations Kaarter ere, saa nöyagtige som Omstændighederne tillod mig, aflagde, tildeels for at giöre Lots Rapporterne fuldkommen forstaaelige, over de i denne Strækning, formedelst Øer, Holme og Skiærs store Antal hinanden indviklede, og saaledes ved Beskrivning meget vanskelig at give fornöden Tydelighed, Indlöb, Havne og Anker Pladser, tildeels for at opfylde de Hensigter som Indledningen til Anærkningerne omröre.

I Lots Rapporterne vedkommende Kysten fra Friderichsværn til Lindersnæs er alt anfört som jeg anseer kunde udfordres til at give fornöden Kundskab om Anker Pladserne og deres Indlöb, saaledes let at bestemme deres nyttige Anvendelse, syntes mig omstændeligere Betragtninger, dem vedkommende, vilde være overflödige.

Min Fremgangs Maade har været: I ethvert Oldermandskab at lade mig af Lots Oldermanden og de meest erfarne Lotser omvise i alle de til Oldermandskabet henhörende Löb og Anker Pladser. Til saa tiid underrette om Löbenes Beskaffenhed, Farer og Grundens Beliggenhed, saavel i dem som i Anker Pladserne.

*Strömstad og Dynekilen med innseilingene og deler av skjærgården utenfor (**Fisker A**, utsnitt).*

Magoe Leeren
Braadtholmen
Magoe Holme
Engelholm
Magoehavn
Magoe
N: Sandoe
S: Sandoe
Sildetheim
Gram
Sundet
Roe Salteriet
Neergaard
Kams Holmen
Angerst Sund
Kirke
Kirke Øen
Pillenen
Kirke Holm
Kirke Kaaver
Lauvei
Fiskegen
35
45
50

I deres samtlige Nærværelse har jeg opsat de Efterretninger jeg saaledes har erfaret eller bekommet. Oldermænds og Lotsers høytideligste Underskrift, stadfæster Rapporternes Rigtighed.

Umulig var det mig at etterforske Nöyagtigheden af enhver enkelt Beskrivelse; ved næsten i ethvert Oldermandskab at anstille eet eller flere Forsög, hvoraf jeg kunde spore hvorvidt Indseylinger, Dybder, Grunde Lots-Mærker etc. svarede til Oldermænd og Lotsers Udsigende, har jeg havt Leylighed til at erfare at disse kiække Folk virkelig besidder den paalideligste Kundskab om den Strækning af Kysts Beskaffenhed, hvorpaa de som Kongelige Lotser ere ansatte, og at deres Udsigende virkelig fortiener at tiltroes.

Rapporterne saaledes underdanigst viist at have al den Paalidelighed, som det var mig muelig at give dem, skulde jeg underdanigst tilföye i hvilken Orden jeg, naar Biaarsager ikke tvang mig til at fravige, haver sögt at bringe deri afhandlede Gienstande til Beskrivelse samt mine Aarsager dertil.

1) Kystens Strækning og de yderste Fahrer til den Ende at man ved et hvert Oldermandskab kunde være Vidende om hvor meget Landet kunde Nærmes.
2) Overlands Kiendelser, for fra disse at kunde veylede til Kiendelser af Underlandet og af Udskiær, hvorved Indlöb tage deres Begyndelse.
3) Havne (ind og ud) samt Anker-Pladser i den Orden de, Øster fra Wester efter, fölge hinanden.
4) Indløbene fra Söen, hvoraf de hvis Mærker ere af en ufeyltagelig Beskaffenhed beskreven, ved de øvrige anförte allene om de fortiene at ansees som føyelige, farlige etc.; Ved dem alle, saavel som ved Havnene anförte af hvilke Slags Skibe kan benyttes, med hva Slags Vinde ind- og udseyles m.m.; Hvorledes at vælge den beste Anker Plads, Fortöynings Maaden, hvor befindes Ringe til Land-Tougenes Fastgiörelse, m.m.
5) Hvor færsk Vand kunde bekommes.
6) Isens Beliggende i Anker Pladserne, og endelig:
7) Hvilke Havne med Orm befengte eller frie.

Ved selv at forfatte Rapporterne ere mange Gientagelser sparede, som formedelst Oldermandskabers Forbindelse med hinanden, for saa vidt at tvende ved hinanden kunde have Udskiær tilfælles, hvor Indløb til deres forskiellige Havne tage deres Begyndelse, ellers var bleven nödvendig. Dette er Aarsag hvorfor nogle Gange 2de Oldermandskabers Beskrivelse findes sammenföyede i en Rapport.

Af samme Aarsag har jeg anseet det nödvendig at tilföye Lots-Rapporterne et Alphabetisk Register, der ikke allene kan tiene til et saadant Registers almindelige Brug, men tillige henviser til alle de Oplysninger, som Rapporterne for ethvert Löb og Anker Pladser giver, men ikke ved ethvert anförт, for som allerede viist at bespare overflödige Gientagelser.

Nödvendigheden af at kiende Overlandet for at kunde tilsöge Havnene; de Ordres Lotse have foreviist mig at have, tilholdende at bringe i Overveyning og Forslag, naar de ved den Norske Opmaaling værende Ingenieur Officierer kom til Stationerne, hvorledes Mærker skulle oprettes, der kunde tiene til Kystens Kiendelse, har foranlediget hvad underdanigst, Anmærkningerne den Deel vedkommende, er tilföyet.

Strømmenes Löb i Almindelighed, Beretning om meest herskende Vinde langs Norske Kysten, forholdsmæssig til Aarsens Tider, forekom mig ved disse Anmærkninger at burde tilföyes, allerhelst da de Kundskaber man om forventede Vinde kan have, sikkerlig vil komme i Betragtning til Söe Kræfternes Fordeling paa tienligste Maade til Kystens Beskiærmelse.

Fra Varde Huse oprettede paa Höyderne blev, ved at antænde Ild, i Krigens Tid advaret, naar Fienden enten indfaldt i Landet, eller lod sig see paa Grændserne af Kysten. Signaler af en saa ubestemmende Natur kunde forvolde Opmærksomhed, men neppe give den Kundskab om Fiendens Kræfter, Foretagende, Stedet hvor de vare, etc:, som udfordres for at vide hvor Undsætning kunde behöves, hvilken Magt m.m.

Til at böde paa de Mangler, som slige Ild-Signaler have, har jeg underdanigst dristet mig at foreslaae en Kyst Signal Indretning, som Erfarenhed har viist mig at medføre den beste Nytte.

Maatte dette mig anbefalede Arbeyde, saaledes udfört som de faa Evner Naturen haver skiænket mig, erhverve mig den gunstige Tiltroe at ikke min Fliid, men allene bedre Kundskabers Mangel, er Aarsag til de Feyltagelser som der maatte være begaaet, vil jeg underdanigst ansee mig fuldkommen belønnet for al den Möysommelighed og alle de Besværligheder som Omreyser og Undersøgelser af den Natur og medhavde Hielpe-Midler haver medfört.

*Nordre og Søndre Sandøy og deler av Kirkøy i nåværende Hvaler kommune (**Fisker A**, utsntt).*

Om Landkiendelser langs Kysten, hvilke haves og hvorledes med nogle fleres Oprettelse Kysten andsees, at have alt det udmærkende, som udfordres til at forsikkre Skibe om, hvor og paa hvilket Stæd de ere:

Af min underdanige Forerindring til Lods=Rapporterne og disse Anmærkninger, vil gunstigst kunde erfares at jeg i den Formening Lods=Rapporterne fra Oldermandskaberne Westen for Krageröe indeholde al den Oplysning, som jeg om deri værende Havne og Anker=Pladser enten kunde indhente eller ansaae nödvendig at erholde, ikke haver fortsat egne Betænkninger, om deres Brug og nyttige Bestemmelse længere end til Risöer Havn. Af ommeldte underdanige Forerindring, saavel som af Lods=Rapporterne selv, sees tillige at jeg, saameget det var mig mueligt, har sögt at fölge en Beskrivelses=Maade, som sigtede til af Overlands Kiendelser at veylede Skibe, som indsögte paa Kysten, til Kiending af Underlandet eller Udskiær, hvor Indlöbene til Havne og Anker=Pladser tage deres Begyndelse.

Lods=Rapporterne bevidne at Naturen selv paa mange Steder langs Kysten har besörget Kiendelser, som med fornöden Kundskab om deres Fortoning, næsten ere alt hvad udfordres til med Vished at kunde bestemme uden for og i Nærheden af hvilken Deel af Kysten man befandt sig.

Denne Kundskab, uomgiængelig nödvendig for Skibe bestemte til nogen af Kystens Havne, har syntes mig at kunde fortiene en særskildt Afhandling, ved samlet at anföre de Kiendelser, som Naturen eller Hændelser haver skiænket de Söefarende og det i den Orden de langs Kysten fölge hinanden, vil lettest indsees og bedömmes i hvilke Strækninger havende Kiendelsers langt fra hinanden beliggende, kunde udfordre Koustens Medhielp til at befordre et Øyemaal, sigtende til de Söefarendes Betryggelse.

Paa Østlandet eller ved Christiania Bugten og dens Fiords Indlöb, er Landenes forskiellige Strækning paa begge Sider af Fiorden saa forskiellig, at dette allene er fuldkommen hvad udfordres til at forsikkre de indtræffende Skibe om og ved hvilken Deel af Kysten de befinde. Kiærinbierget og Salen tvende ufeyltagelige Kiendelser ved Friderichsværn og Laurvigsfiorden kan i lang Frastand sees. For Skibe som komme Synden i fra, vil kunne tiene til Veyledning, saavel for at anlöbe Færdöer som Rover og Svenner, saaledes nyttes tit begges inden for beliggende Anker=Pladsers Indseyling.

Jomfruelandet en lav Øe ½ Miil lang med en deel Skov begroed, paa vis Midte endeel Huse opförte mod 3 Mile Westen for Friderichsværn, er saa kiendelig som den eneste af den Beskaffenhed paa hele Kystens Udkant, at man ved dens förste Sigte aldeles ingen mer Tvivl kan have om sit værende Sted.

Risöerflækken /:see Risöer Oldermandskab:/ er neppe 2 Mile Westen for Jomfrueland.

Trömöe Kirke paa Tromöen /:see Ahrendals og Narrestöe Oldermandskaber:/ omtrent 4 Mile Westen for Risöerflækken.

Med klart Veyligt hænder ofte at man paa en og samme Tid kan se de 3de sidst anförte Kiendelser.

Tromlingerne over Ahrendal /:see Ahrendal, Narrestöe, Hæsnæs, Haaröe og Homborgsunds Oldermandskaber:/ en Landkiendelse, som faa eller ingen af de Söefarende kan være uvidende om.

Grimstad=Salen og Homborgsundsfaldet Landkiendelser imellem Ahrendal og Christiansand /:see Hæsnæs, Haaöe, og Homborgsunds Oldermandskaber:/ som neppe saa ubedragelige som Lods=Rapporten anföre.

Den forkeerte Baad og Bukstenen /:see Ranesunds Christiansands og Flækkeröes Oldermandskaber:/ 6 Mile Westen for Tromlingerne, ere derimod paalidelige Landkiendelser, der, ligesom Tromlingern, af faa Söefarende ubekiendte.

For Skibe som komme Westen i fra, tiene Ranesunds Knollerne /:see Ranesunds, Christiansands og Flækkeröe Oldermandskaber:/ og Vahrene paa Helge=Øen /:see Hellesunds Oldermandskab:/ Landkiendelsen ved den Forkeerte Baad og Bukstenen til Bestyrkelse.

Koe og Kalv 3 Mile Westen for Helge=Øens Vahrer er Landkiendelser af samme Beskaffenhed som Tromlingerne Den forkeerte Baad og Bukstenen.

I Betragtning af Kystens Strækning og anförte Kiendelser beliggende fra hinanden, skulle jeg underdanigst foreslaae:

Det mellem Ahrendal og Christiansand, et Sted hvortil den ydre Holme af de som omringe Brækkestöe Anker=Pladser, som omtrent begges Middelpunct, forekommer mig mest beqvem blev opsat et Mærke.

At Eyerne af Fieröe Kirke /:see Hæsnæs og Haaöe Oldermandskaber:/ blive tilholdte at male Kirken med en mörk Couleur, for derved at forekomme dens Feyltagelse med Risöerflækken.

At Vahrerne paa Helge=Øen ligesom Risöerflækken jevnligen bleve overkalkede, saaledes i længere Frastand synlige, og endelig:

At paa Lindersnæss Pynt blev opfört et Taarn eller andet Mærke, da, som Svinöens Lods=Rapport viser og Söefarende

vil kunde bevidne, det ikke er mueligt ved Dagen at kunde kiende dette vigtige Forbierg.

Disse underdanigst proponerede Mærker tilföyede dem som anförte allerede at haves, drister jeg mig at troe være alt som udfordres, for at kunde kiende hvor man indtraf paa den Kyst=Strækning fra Friderichshald til Lindersnæss. Mærker som bestemme Havnenes Indlöb, og det med saa megen Presition at de foruden Lodser kunde indlöbes vilde, foruden at det maaskee vanskeligen kunde indrettes, ikke udkræves, da man som bekiendt paa Norske Kysten sielden eller aldrig mangler Lodsernes Bistand.

Den Frygt adskillige, saavel Lodser som andre Strandsiddere, langs Norske Kysten har yttret for mig, i Anledning af en Ordre udsteddet til alle Lodserne, som tilholdt at give De Herrer Ingenieur Officierer, beskieftigede med den Norske Opmaaling, at muelig Oplysning om Havnenes Beskaffenhed, alle Grunde og Baaers Beliggende, ethvert Lods=Mærke, og med dem at bringe i Overlæg og Forslag, hvorledes Mærker kunde opreyses, der kunde veylede Skibe paa Kysten til Anker=Pladserne, maatte naturligviis formenes, ved Udförelsen af de Ordres mig fra det Höye Collegio var medgivet.

Adskillige Gange har man sagt mig, vore Grunde, blinde Baaer og Skiær ere de Forsvar Naturen have givet os; umuelig kan de Kongelige Skibe i Krigs=Tider saaledes bedække en lang Kyst=Strækning, at jo en eller anden snedig Fiende vil kunde giöre Forsög paa at anfalde og udplyndre Stæder blottede for Beskiærmelse; uvidende om Grundenes Beliggende, om de Skiær og Baaer, som i Indlöbene maatte findes, vilde imidlertid næppe nogen være dristig nok til at vove sig blandt ubekiendte Farer paa en fiendtlig Kyst.

Ikke forgieves har jeg ofte anfört til de Befrygtendes Tröst at om endog saadanne Kaarter af de Herrer Ingenieur Officierer bleve aflagte, at man allene ved deres Hielp kunde indlöbe Havnene, om det endog maatte lykkes mig at give Lods=Rapporterne den Tydelighed, som udfordres til samme Hensigts Opnaaelse, der da sikkerlig vilde blive paaseet at slige Kaarter og Beskrivelser aldrig kom i andres Hænder, end dem som vare udseete og bestemte til Kystens Forsvar; Til fuldkommen Beroeligelse i denne Anledning, lod jeg ingen være uvidende om den Deel af min Instructions Bydende, som tilholder: hverken skrivtlig eller muntlig at meddele nogen de Opdagelser etc. Hvad Havne Mærker vedkom, var det mig ikke vanskelig at overtyde dem, at det allene var Ordrens vrange Fortolkning som foruroligede dem, da den ikkuns sigtede til Mærkers Opreysning for at vise hvor Havne var, og ikke hvorledes de skulle indseyles.

I Kattegattet langs svenske Kysten, skal paa den Bagbords eller venstre Side være oprettet smaae Taarne eller Vahrer paa det yderste Skiær eller Holm, hvor fra Söen af Indlöb til Havne og Anker=Pladser tage deres Begyndelse; særdeles nödvendige paa en Kyst hvor, som bekiendt, Lodserne ikke komme til Skibe forinden de allerede ere inden for de yderste Skiær og Farer.

Underdanigst

af

L. H. Fisker

Spenvigen
Fiorden
Sund
Svaler
De Kiulen
Spenvig Fk
Svalerne Langer
Saltbubaken
Kunnerhamen
Rosnaeshaue
Leovig Skaard
Grusen
10
11
18
15
17
8
5
8
19
20
25
120

FRIDERICHSHALDS OLDERMANDSKAB

Ikkuns ere vi berettigede til at udlotse; Det under Oldermandskabet egentlig henhørende, indbegriber ikke Löbene til Friderichshald fra Söen, som falder imellem Svenske Kysten og Walöerne og imellem Walöerne selv, hvilke til Oldermandskab ere sammenføyede med Friderichsstad, vi ville imidlertid, for at vise Indseylingerne fra Söen til Friderichshald, anföre Beskrivelsen over enhver af de dertil brugelige Hoved Indlöb, og ved ethvert Beskrivelse bemærke de Anker og Stoppe-Pladse samt Udhavne, som kan nyttes enten til at stoppe i for Modvind medens Opseylingen, eller for betrængte Skibe i Søen til at Indløbe. Indlöbene til Friderichshald ere:

1ste Kosterfiorden. Skibe som kommer Synder fra eller som under Kysten treffe Sydl. Vinde, bör nytte dette Löb, som kan indholdes saavel inden som uden om Koster-Øerne. Inden om har man blot at vogte sig for en Kalkgrund som ligger ONO fra N Kosters Nordre Ende, nærmere Koster end Svenske Vallen, man bruger altsaa blot at holde nærmest Helles Øerne, hvilke endog kan frit mellemseyles om behöves.

For at indseyle Westen om Koster beopagtes at vogte sig for Grisbouen, en Grund omtrent beliggende 3/4 Miil i WNW fra Koster Grunden og som undgaaes ved at holde saa langt Westen for Koster Øerne at Ageröen stedse vise sig Westen for Höyskiærene.

Ageröen er kiendelig formedelst dens paaliggende Fæstning, som giver den Anseelse af et Skib. Höyskierene ved at være de förste som synes Norden for Koster.

Saasnart Botna Vahren, et kiendelig Mærke paa den störste af Walöerne /:Kirke Øen kaldet:/ viser sig uden for Tislerne en lang Række af smaa Skiær som strække sig O og W og ligge i NO og NOtN fra Höyskiæret, er Grisebauen passeret, og da indholdes ONO hen lige til Kiörholmene. Kiörholmene kan nærmes til 1 Kabel Længdes Afstand, hvorefter langs med Svenske Kyst, hvor Fahrvandet er aldeles frit for Farer, kan henholdes lige til Sponvigen, hvor indlöbet til Svinesund, eller Friderichshalds Fiorden, tager sin Begyndelse.

Følgende Anker og Stoppe Pladser findes i dette Indlöb, som i hosskrevne Anledninger vil kunne nyttes.

Helles Øerne: har en god Stoppe Havn i 8 á 9 Favnes Dybde, og som söges tæt Østen for samme af ind- og udgaaende Skibe som treffe Modvind.

Ved **Lervigs Skiæret** 1/4 Miil fra Sponvigs Gabet kan for Stilte og Modvind ligeledes stoppes i 10 á 11 Favnes Dybde, Grunden er stærk afgaaende.

Katholmens Nordre Side afgiver ligeledes en Stoppe Plads i 10 á 12 Favne Dybde, Grunden er stenet.

Ved og mellem ***Glanerne,*** nogle smaa Øer, som ligge ud fra SO Pynten af Herföl, kan i Nödsfald ankres i 10 á 12 Favne læret Grund, imidlertid bör man sielden og ikke uden Tvang benytte den, da Sydl. Vinde sætte svær Söe i Anker Pladsen, som i saa Tilfælde er vanskelig at komme underseyl fra.

Stuvigsbougen 5 á 6 Kabel-Længde NNO fra Glanerne er tienlig til Stoppe-Havn, saavel for store som smaae Skibe. Vel sætter Sydl. Vinde svær Söe her, men da man lettelig kan komme underseyls herfra, saa har man de Tilflugter at kunne henlöbe enten til Magöe Leeren, Svaleröe Kiilen eller Sponvigs Gabet. Ved Stuvigbougen er Dybden 10 á 11 Favne Sandbund, og Landtoug kan fastgiöres paa Stuvigholmen.

Magöe Havn er Norden for Stuvigbougen paa Øst Kanten af N: Sandöe, og dannes og omringes af en Bugt i bemeldte Sandöe, Bradtholmen og nogle Norden for beliggende Holme. Denne Havn indseyles ved at holde midtvaters imellem Sandöen og Bradtholmen; De störste Skibe ankre uden for den i Havnen liggende liden Holm, Bliksholmen kaldet i 10 á 12 Favne Sand Grund.

Magöe Sund, Norden eller inden for Blichsholmen, modtager Fregatter og mindre Fahrtöyer, da hverken ved Havnen eller Sundet ere Fortöy-Ringe nedsatte, maae Fastighed söges enten i gode Stene eller ved Varp Ankeres Landfæstelse. I almindelige Sommere kan fyldes Vand ved Magöe Huset, i törre maae Vandet hentes fra Gramnings Sundet.

Magöe Leeren eller Rehd findes 3 á 4 Kabel-Længder Østen for de ved Magöe Havn anförte smaae Holme; som Dybden er 30 Favne og Grundstrækningen kort, maae her fortöyes med 2de Svær-Ankre, aaben Klyds for NO, med hvilken Vind det i blæsende Veyrligt er vanskeligt at komme underseyls. Fra Magöe Havn og Sund kan med alle brugelige Vinde til at komme til Söes, kommes underseyl.

Svaleröe Kiilen löber tæt Norden for Sponvigs Gabet NOtN ind. Denne Kiile hvis Brede i Mundingen er 2 Kabel Længder og hvis Dybde er næsten 1/2 fierding Vey, har Dybder fra 20 Favne til 5 á 6, har god Holdebund og er aldeles frie for Skiær og Farer; kan fraseyles med Vinden fra NNV til OSO, og afgiver god Beqvemmelighed til Vandfyldning.

Sponvigen afgiver tvende Anker-Pladser, som fraskilles formedelst en spids og flad indtrækkende Aade; den yderste, som er strax inden for Sponvigs Bierget, har en dyb Bugt Nord efter, i hvilke Skibe af alle Störrelser kan ankre, naar de ikke indlöbe til mindre Dybde end 12 Favne.

*Sponviigen og Svinesunds Fiorden (**Fisker B**, utsnitt).*

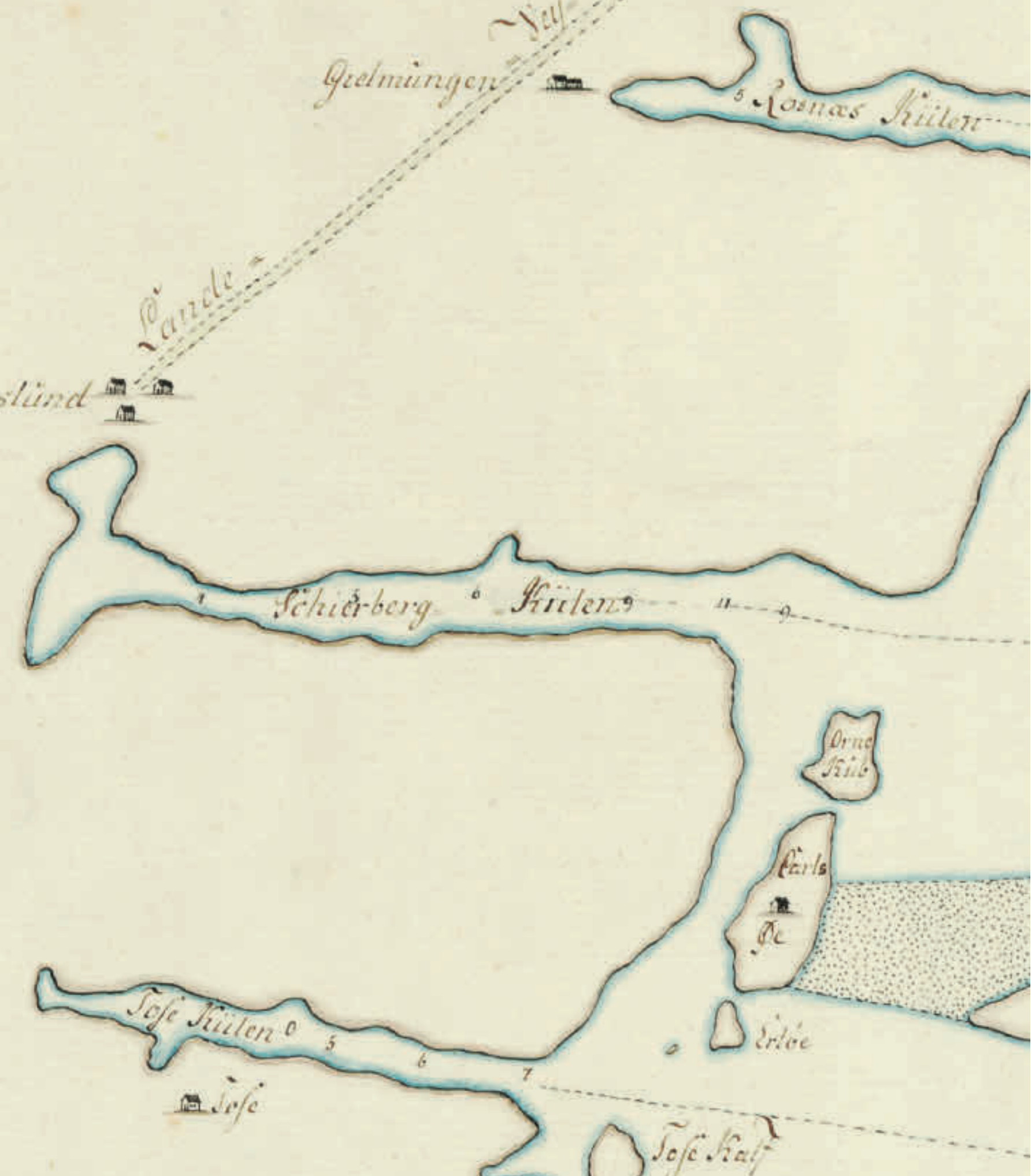
Yel
Qvelmungen
5 Rosnæs Skiöten
Lande
stund
1 Schier-berg 6 Skiöten 9 11 9
Orne Skiö
Carls
Öe
Sose Skiöten 0 5 6 7
Ertöe
Sose
Sose Kalf

Den östlige Indbugts beste Anker Plads er i 18 Favnes Dybde, og findes ved at indseyle indtil Sponvigs Bierget kommer i Alignement med Udpynten af Svenske Landet.

Svinesundsfiorden begynder ved Sponvig og er en Miil lang til Friderichshald. Denne Fiord som flyder imellem Norge og Sverrig, strækker sig fra Sponvigs Bierget til Færgehuset O og W; fra Færgehuset til Byen OtN og WtS er af forskiellige Breder og Dybder; i Mundingen ved Sponvigen 1 Kabel-Længde og 18 Favne; 1/4 Miil derfra ved Færgestedet 1/2 Kabel-Længde 10 à 11 Favne dyb, i begges Mellemstand ikkun 5 à 6 Favne; 1/2 Fierding Østen for Færgestedet ved Øen Lille Danmark 3 Kabel-Længder 20 Favne, hvilken Dybde vedvarer til Knipholmen, hvor Fiorden ikkuns er 1/2 Kabel-Længde bred, samme Dybde med tiltagende Brede indtil Bradtöen.

Friderichshalds Anker Plads for dybgaaende Skibe begynder ved Bradtöen, imellem hvilken og Sau Øen de skyde deres Baglast. Dette tilligemed Sav Spaanernes Udflydning har giort Havnen ubrugelig Norden for Sau Øen.

Friderichshalds Havn tilseyles Synden om Sau Øen og beskyttes nesten ved en fuldfört Broe, hvor inden for 10 Fods dybgaaende Fahrtöyer kan flyde.

Idefiorden strækker fra Friderichshald Synder efter omtrent 1 1/2 Miil, Breden ved Byen kan antages at være noget over halv 1/4 Miil, der kegleformig aftager; Fiorden har forskiellige Dybder; Landene paa begge Sider kan nærmes uden Fare, Anker Bunden i samme er over alt god.

Den anden Indseyling til Friderichshald fra Söen er:

Lauvær Svælgen, som fra Söen söges ved at anlöbe Færdöer. Torbiörns Skiæret som ligger 2 Mile OSO fra Færdöer, og som er ufeyltagelig maae holdes Norden om og ikke nærmes mere end til 3 Kabel Længders Afstand, formedelst en Grund som skyder NW ud, naar tvers fra Torbiörn Skiæret holdes OtS hen, Norden om Kolerne og Tislerne, da Tristenene som ligge Synden for Ageröen komme tilsyne, hvilke passeres Synden om i 2de Kabel Længders Afstand; hvorefter styres OSO hen til Lauver Svælget, som da tydelig viser sig aabent. Mærket for at indløbe Svælget er en udmærkende Höyde paa Svenske Landet der viser sig som trende Knörter, hvoraf den mitterste skal holdes over den udstikkende Aade fra den Øe, hvorpaa Walöer Kirke er beliggende. I Indlöbet undgaaes et paa hver Side liggende Skiær, ved at holde midtvaters hvornæst henholdes mod den udmærkende store høye Börholmen, ved at forbiseyle Pilleren/: et særdeles kiendelig Skiær af de strax inden for Svælgen beliggende/: Synden om i 2de Skibs Længders Afstand. En fra Landet udstrækkende Grund, tvinger til at nærme Borholmen, hvilken best friseyles ved at holde Pilleren en Haandspigers Længde Norden for den sydligste Svælg-Aade, og er passeret naar Neergaards Husene i SSO kommer tilsyne, hvorefter Gramings Sundet opseyles O og OtN. Best undgaaes nu alle Farer ved at holde Neergaards Landet nærmest, indtil Gramings Huset beliggende i en dyb Sand Bugt sees, da holdes N Ostl. hen, alle smaae Holmene lades om Styrbord. Sildeholmen er en lang kiendelig Holm, som strækker sig ud fra Nord Landet om Bagbord Side. Naar Sildeholmen er passeret, styres NOtO hen forbie Katholmene, hvor denne Indseyling foreener sig med Koster Indlöbene. Inden for Lauvær Svælgen kan over alt ankres eller stoppes i Nöds Tilfælde, fra Borholmen til Svælgen i 20 Favne Vand. Svælgen selv som ikkuns er 1/2 Kabel Længde bred, kan indseyles med Vinden fra N til SSW, men naar Vinden er Nordl. maae stoppes ved Neergaards Husene, da naar Vinden er Nordl. end NW Gramings Sundet ikke kan opseyles. Naar i Tilfælde af Gramings Sundets Udseyling Vinden kastede sig Nordl. og saaledes forböd at udlöbe Svælgen, kan Angerot Löbet udholdes, naar Borholmen er passeret hen imod Höestakken forbi Tislerne, hvor dette Udlöb falder sammen med Udseylingen fra Friderichshald Westen om Koster.

Nota: Dette Angerot Löb var Lodserne ubekiendt, men blev formedelst min Foranstaltning dem beordret at lære, undersöge og nytte for Udgaaende.

Skiönt som anført man over alt uden for Svælgen til Borholmen kan i Nöds Tilfælde stoppe, saa gives dog i denne Strækning og ind til Sildeholmen fölgende Anker Pladser fortrinet:

Neergaards Husene strax uden for samme i 12 à 14 Favne Vand.

Gramnings Bugten kan ansees som en meget god og rummelig Havn, hvor ankres i 9 á 10 Favne, god Holdebund, og hvor med Land-Touge fortöyes.

Sildeholmens Anker Plads, er Westen for samme Holme, og har ikkun 12 à 14 Favne Dybde.

Fra disse 3 Anker Pladser kan kommes til Söes med Vinden fra NNW til SSO, igiennem Øster.

Det 3die Indløb fra Söen til Friderichshald begynder ved Söstrene, 2de bekiendte og i alle Kaarter aflagde Holme, som lættelig fra Færdöe kan söges, og kaldes:

Westre Löbet eller Holme Indseylingen. Denne Indseyling indtil Ariis Holmen er passeret, kan kuns tiene smaae Fahrtöyer og er formedelst de mange Skiær og smaae Holme, og de derav flydende krogende og snoende Vendinger aldeles ubeskrivelig. Fra Ariisholmen holdes efter Vindens Beskaffenhed enten mod Kirke eller Singel Øen, hvorefter Coursen til Sponvigen bliver

*Rosnæs Kiilen, Schieberg Kiilen og Tose Kiilen (**Fisker B**, utsnitt).*

Alder Sen
Friderichs Stads
Westerg

Löber Sund
Asmed Øen
Asmed Sundet
Spür Øen
Sundet
Øen
Bürtangen
Fresteenene
Klovringen
Agersöe Casteel
Agersöe
Weelös
35
20
10
9
12

Svalen
Ramsee
Alder Sen
Friderichs Stads
Wester

omtrent NWtW. Med Vinden fra SW til NNO kan dette Löb indseyles; Imellem Ariisholmen og Singel Øen kan i forskiellige Dybder fra 35 til 8 Favne og i tvungen Tilfælde stoppes. Naar Leyligheden tillader bör fölgende Anker Pladser gives fortrinet.

Singel Øen selv, er 1/2 Miil i NWtW fra Sponvigen og N NO 3/4 Miil fra Magöe Havn beliggende. Intet uden en 5 à 6 Fods liden landlös Grund Grisen kaldet, omtrent midtveys imellem Svalerøe Landet og samme, findes i Henseylingen til Anker Pladsen, som er fortreffelig god for alle Slags Skibe, indtil 18 Fods dybgaaende, og som bör tages imellem SO Pynt og Kalven eller lille Singel Øen. Da Anker Pladsen har 2de til- og udseylinger, saa kan fra samme kommes underseyl med alle Vinde. Paa Singel Øen kan fyldes Vand.

Paa begge Sider af Grunden Griisen, kan henseyles med alle Slags Skibe til Rosnæss Kiilen.

Rosnæss Kiilen som ligger strax Westen for Svalleröe Kiilen, er omtrent 1 1/2 Fierding dyb og stöder til en udlöbende Elv, som stedse vil forsikre samme dens Dybder 5 à 6 Favne vedligeholdt; dens Brede er afvexlende fra 1/4 til en heel Kabel Længde; i Kiilen kan fyldes Vand, den udseyles med Vindene fra WNW til ONO.

Isen ligger almindelige Vintere i Idefiorden ved Friderichshald og dens Fiord, i Svalleröe og Rosnæss Kiilerne fra Juule Tider til Begyndelsen eller Medio af April; Koster Fiordene og de deri beskrevne Anker Pladser, Lauvær Svælgen og Holme, Indseylingen til Ariisholmene, kan ikke antages at tilfryse; men deeltage Hav Isen. I Sponvigen, Gramings Sundet og i Fahrvandet imellem Ariisholmen og Sponvigen ligger Isen nesten lige saa tidlig og saa længe som i Friderichshalds Fiorden.

Ved Friderichshalds Bye er ingen, i alle de övrige Anker Pladser vide vi med Vished befindes Orm.

Denne vores Forklaring over Friderichshalds Lots Oldermandskabs Beskaffenhed, ville vi undertegnede med Eed bekræfte, naar forlanges.

Friderichshald i May 1786. Oldermand og Lodse.

Friderichshald i May 1786

FRIDERICHSSTAD OG WALERÖE OLDERMANDSKAB

Disse ere saaledes med hinanden sammenviklet, at de vanskelig i nogen sammenhængende Orden vil kunde beskrives, vi tillader os at betragte det Heele som Indseylingen til Friderichsstad, og beskrive Anker Pladsene i et hvert Löb, saaledes som de fra Söen forekommer.

Friderichsstad kan antages at have tvende Hoved-Tilseylinger, som betegnes under Navne af Wester og Øster Elvene, og som fra Söen sættes i Forbindelse enten med Torgouten eller med Westre Indlöbet til Friderichshalds Fiorden, og næsten kan antages at begynde ved Ageröen og Westeröen.

Hvilken af disse tvende Hoved-Indseylinger der söges, bliver det nödvendig at anlöbe eller tage Kiending af Færdöer, for derefter at söge et af de anförte Indlöb.

En tredie Indseyling til Friderichsstad, som ligeledes sættes i Forbindelse med Øster Elven, bliver Koster Indseylingen til Friderichshald.

Westre Elven, saaledes antaget at begynde ved Torgouten, söges fra Færdöe ved at styre Østl. hen imellem Sösterne og Missingerne, overalt ville det blive vanskeligt at beskrive alle de Iagttagelser som bør bruges for at undgaae alle de Farer som denne Vey ind maae undgaaes; det bliver iligemaade overflödig, da Skibe som selv have anduet Færdöer aldrig maae kunde savne Lodse, da fra hvilken Kant Vinden endog med Hæftighed blæser, Lodser bör kunde komme ombord.

Torgouten er kiendelig nok af at være den udstaaende Nordlige Pynt, hvorved Friderichsstads Indseyling tager sin Begyndelse, kan lettelig og uden Vandskelighed mellem Sösterne og Missingerne tilseyles; strax inden for Torgouten begynder:

Friderichsstads Leeren, en aaben Rehd, som har 15 à 20 Favne Dybde opgaaende Grund med god Holdebund til Landet, og som Sommer Dage kan ansees som en god Orlogs Rehd, der for de fleste Vinde have Bedækning; SW kan, naar haardt blæsende, sætte temmelig Söe, men skulde hermed noget befrygtes, da haves den Tilflugt at opseyle Westre Elven, hvilken uden mindste Fare kan indlöbes langs med den nordlige Side, og hvis udgaaende Ström i anförte Tilfælde kan overvindes og hvori i 10 à 12 Favnes Dybde kan ankres lige til mod 2de Kabel Længder fra de ved det opreyste Mærke kiendelige Baglast Holme, hvor ikkun findes 4 à 5 Favne Dybde.

Med Vindene fra NW til SO kan fra Westre Elven kommes til Söes, fra Leeren kan i seylbart Veyrligt et hvert et seylende Skib arbeyde sig til Söes med alle Vinde.

FOREGÅENDE SIDER: Hvalerøyene.
*MOTSTÅEDE SIDER: Alder Øen (Kjøkøy) ved Kråkerøy (**Fisker B**, utsnitt).*

Gleinen
Friderichs Stad
Kongs Steen
Waterland
Østre Elven
Zigzagnen
Nye Gaar
Haste
haven
Kjalvedrag
Greesviig
16 fod
Krager
Frosviig
Oncer Landet
Baglast Maerke
Frogen
Fiælle Kiøen
Mar
Frid

Baglastholmene er at ansee som god Vinter havn for Orlog Skibe, som formedelst Mangel af Dybde ikke kan komme Friderichsstad nærmere.

I **Gresvigbugten** hvor findes 18 Fods Dybde, kan et Antal Fregatter finde god Vinterhavn mindre og i Særdeleshed fladgaaende Fahrtöyer söge denne Beqvemmelighed.

Hestehavnen og imellem Isegran og Sisignon hvorfra de saavel Westen som Østen Elven ud kunde hensöge til Söes eller derhen i Skier-Gaarden, hvor deres Nærværelse eller Bestemmelse udfordres. Friderichsstads andet Hoved Indlöb.

Østre Elven hvis Strækning falder i Alignement med Glommen, har en saa stærk og strid udlöbende Ström, at man forgieves med svære Skibe vilde tænke paa at opseyle samme; de til samme fra Söen anförte Indseylinger ere mere at anföre formedelst de Anker Pladser som de indeholde, end formedelst samme at ville anvise andre end fladgaaende og smaae Fahrtöyer Veyen til at söge Friderichsstad.

Tilseylingerne til Øster Elven falde enten ved Westre eller Holme Indseylingen til Friderichsstad, eller ved först at anlöbe Agersöen igiennem Schielsboe, Asmel eller Löber Sundene.

Alle 4re anførte Henseylinger til Østre Elven ere alt for knappe og krogede til at nyttes af andre end smaae Fahrtöyer og altsaa ligeledes alt for vanskelige til at kunde beskrives med den Tydelighed som udfordres til desformedelst at kunne uden Lodses Hjelp indseyles.

Holme eller Westre Indseylingen kan tillöbes enten Synden om Sösterne eller imellem Missingerne og Sösterne. Smaae Fahrtöyer vil kunde nytte dette Indlöb naar Nordl. Vinde hindrede enten at indsöge Torgouten eller Christiania Fiordens Anker Pladse. Stoppe-Pladsen i dette Indlöb ved:

Arderöd Holmen er god, i 4 à 5 Favne Dybde Sand Grund kan her afventes Leyligheder som tillade enten at indsöge til Friderichshald eller Friderichsstad, eller at Vinden fra N til SO, da med samme kan komme til Söes Löbet ud, med Vinden fra NW til Øster Sundene ud.

Schielsboe Sundet er omtrent 1/2 Miil lang, dets Brede afvexlende fra 2 til 3 Kabel-Længder, Dybderne tæt til Landet 4 à 5 Favne, i midten 7 à 8 Favne, alt god Sandbund, allerede strax inden for Löbet er saa god Leye for alle Slags Skibe, at samme endog til Vinter Oplag kan benyttes.

Asmel og Løber Sundene ere bredere men mere opfylte med Baaer og Farer, ikkuns i forlegen Tilfælde og med kyndige Lodse forsynede, kan disse som Stoppe Havne tilraades. Fra alle de 3de Sunde kan man med Vindene fra N til SO igiennem Ost komme til Söes; for at indseyles fra Söen maae Agers-Øen anlöbes.

Ageröen har tvende Anker Pladse, en i det smale Sund, imellem Fæstningen og selve Ageröen, hvori ikkuns 3 Favne Dybde, og saaledes af 2de Aarsager ikke uden at smaae Fahrtöyer kan nyttes; den anden söges ved i 7 à 8 Favne Dybde at bringe Fæstningen i NNW fra sig og kan benyttes af alle Slags, som paa begge Øerne finde 14 à 15 gode og forsvarlige Ringe, hvori Land-Tougene kan fastgiöres. Fra Ageröens Anker Pladse, kan gode Seylere med alle Vinde komme til Söes. De søges fra Söen ved at anlöbe Færdöer paa fölgende Maade:

Nota: Denne Indseylings Beskrivelse kan jeg ikke finde mellem mine Udkast.

Endelig kan indseyles til Friderichsstad ved at indsöge Koster. Som denne Indseyling af Friderichshalds Oldermand og Lodser maae være beskreven, saa bliver for os blot at beröre og anmærke de 2de Kiiler Schiærboe og Tose, deres Beskaffenhed, som de Anker Pladse inden for Singel Øen, der ved at hensöge til Friderichsstad Østre Elv, eller ved at beseyle Archipelet som indbefattes i Friderichshalds og Friderichsstads Omkreds, kunde komme under Betragtning til Tilflugt.

Tose Kiilen indlöber i faste Landet omtrent 1 Miil S Ostl. fra Friderichsstad og tilseyles Westen om Singel Øen. Dens brugelige Dybde til Anker Plads gaaer ey længere end til en liden rund Holme, hvor uden fore er 6, 7 à 8 Favne Dybde, men inden fore aldeles grundt Vande. I Gabet er dens Brede 1/2 Kabel-Længde, strax inden fore tiltagende indtil 2 à 3 Kabel-Længder.

Schierbierg Kiilen er ligeledes i faste Landet, men 1/2 fierding Miil længere fra Friderichsstad, denne maae tilseyles Østen om Singel Øen, den strækker sig ligesom Tose Kiilen i N og S, er 1 1/2 Fierding dyb, bred i Mundingen 2 Kabel-Længder, og har afvexlende Breder fra 1/2 til 2 1/2 Kabel-Længde, har 14 Favne Dybde i Mundingen, som aftager lit efter lit, indtil 2 Kabel-Længder fra Bunden, hvor ikkuns findes 4 Favne.

Fra begge Kiilerne kan udseyles med Vindene fra WNW til ONO igiennem Nord. I begge Kiilerne, som nesten stöde til den almindelige Landevey, ere gode Vandfyldnings Pladser.

Norden for Torgouten og under dette Oldermandskab henhørende, haves følgende Havne og Anker-Pladser:

Elling Kiilen 1/2 Miil Norden for Torgouten, som haver 2de Indseylinger der formedelst at denne Kiiles Munding dækkes af Øen Hanche, som saavel Norden som Synden om kan seyles. Denne Kiile kan af alle Slags Skibe indseyles og nyttes, har god Anker Bund i 8 à 10 Favne dybde, men bliver blot at tilraade i særdeles tvungne Tilfælde, da man her mod alle Westl. Vinde er bloqveret, og ikkuns fra samme med Vindene fra N til SO kan udseyles.

*Friderichs Stad med Krager Øerne. (**Fisker B**, utsnitt).*

Elling Skiden
Fiaelle Skiden
Smauch
Manche
Smauch Ing
10
20
40
Skalv
Skou - - Oe -
Nörre
Mesingerne

Frogen
Mar nelli
Friderichs Stads
See ren
dre
Strut Kirk

Elling
Skiden
Smauch
Scher Oe
Engelvii
Smouch Sund
Sjindre
Skalv
Proü Oe
11
12
14
17
22
26
29
20
10
5

Schiæröen er en Anker Plads omtrent 1/2 Miil Norden for Elling Kiilen, som kan ansees for en Udhavn, og som kan modtage 7 eller 8te 8 à 10 Fods dybgaaende Fahrtøyer, ikkuns sielden vil nogen betiene sig deraf.

Krogstads Leeren eller Rehd, maatte mere komme i Betragtning for svære Skibe som sögte Laurkullen og som traf Nordl. Vinde. Denne Anker Plads kan antages som en taalelig Orlog Sommer-Rehd, hvis Dybde er imellem 12 og 20 Favne og Holde-Bunden er god.

Krogstads- og Kurrefiordene ere Tilflugts Anker-Pladser for smaae Fahrtøyer, som ikke kunde udholde af afride paa Krogstads Rehden, svære Skibe som befinde sig i anförte Tilfælde, söge Laurkullen.

Isen ligger i almindelige Vintere ved Friderichsstad, Gresvig, Isegran, Hestehavnen, Baglastholmene, i Asmel, Löber og Schielboe Sundene, Tose og Schierbierg Kiilerne, i Ellingkiilen og Kurrefiorden fra Jule Tider til Begyndelsen eller Medio April. Alle de övrige anförte Anker Pladse deeltage har Isens beliggende, tilfryse sielden, og ere gemenligen isfrie paa samme Tiid som Kysten bliver adgiængelig.

Ved Friderichsstad og Elvene ned efter indtil Baglastholmene og Kalvedrag er aldeles frie for Orme alle de øvrige anførte Anker Pladser og Havne vide vi med Vished ere med Orm befængte.

Denne vores Forklaring over Friderichsstad og Walleröe Oldermandskaber ville vi med Eed bekræfte naar forlanges

Friderichsstad i May 1786. Oldermand og Lodse.

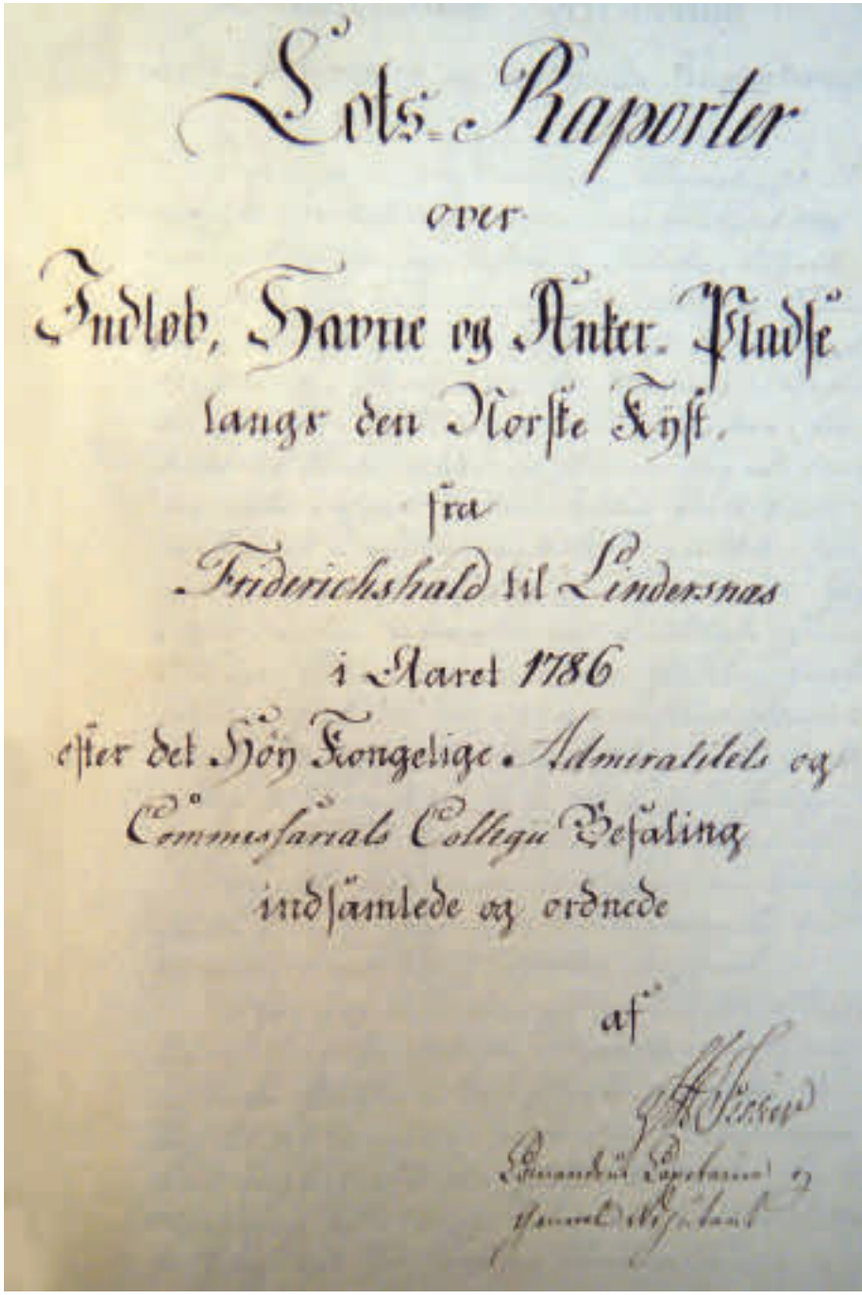
Lots-Raporter
over
Indløb, Havne og Anker-Pladse
langs den Norske Kyst.
fra
Friderichshald til Lindesnæs
i Aaret 1786
efter det Høy Kongelige Admiralitets og
Commissariats Collegii Befaling
indsamlede og ordnede
af

«Lots-Raporter» (tittelside, NRA).

*FOREGÅENDE SIDER: Fredrikstads vestre innseiling (**Fisker B**, utsnitt).*
*MOTSTÅENDE SIDE: Scher Øe, Engelvii, Elling Kiilen og Rou Øe (**Fisker B**, utsnitt).*

Krogstads Fiorden
Arner Gaard
Kurre Fior den
Aven Øe
Röe Tangen
Röervig
Krogstads Le
Lair Hullen
Knoben
El Gen
Nordre
Mellem

LAURKULLENS OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskab indbefatte næsten ikkuns Laurkullens bekiendte gode Havne, hvilken baade nyttes af Skibe i Söen, som formedelst paalands Vinde ere nödsagede at andue Christiania Fiorden, og af ind- og udgaaende Skibe i Fiorden som treffe Modvind, og nödes til at tage en god Anker-Plads indtil Vinden bliver föyelig.

Laurkullens Havn söges formedelst Kiending af Færdöer og ligger i NNO 3 1/2 Miil fra samme. Denne Havn dannes og omringes af Laurkullen paa faste Landet, Laurkullens Knob en Holm 2de Kabel Længder Westen for Skandsen og Ellen Øen SSW en god Kabellængde fra Knoben. Anker Pladsen i denne Udhavn er god og rummelig, Dybde 16 à 18 Favne, Holde-Bunden paalidelig og saavel paa Knoben som paa faste Landet, findes temmelig forsvarlige Ringe hvori Fortöy Touge og Seylings Varp kan fastgiöres. Næsten med alle Vinde kan herfra kommes under Seyls. Paa faste Landet kan fyldes Vand.

Dersom Tlfældet var at man ved Færdöer ingen Lods havde kundet bekomme, da bliver det let at söge denne Anker Plads ved blot at styre NNO hen indtil Ellen Øen /:som er kiendelig deraf at den med Skov er begroet:/ kommer tilsyne, da man derefter henholder mellem Ellen Øen og den næst Synden for beliggende Holme, dog nærmest Ellen Øen, da fra den Synden for anførte Holme udskyder Nord efter en Grund, som næsten rækker til Midtvaters; ved at indseyle mellem anförte Holme vil Knoben blive synlig Østen om Ellen Øen og da styres strax ind imellem Knoben og faste Landet hvor imellem den anførte og beqvemmeste Anker Plads tages.

Om Skibe Nord fra formedelst Modvind til at indsöge Fiorden, vil stoppe i Laurkullens Anker Plads, da maa samme söges Østen om Knoben. Ikkuns 8 à 9 Fods dybgaaende Fahrtöyer kan indlöbe imellem Ellen Øen og Knoben. Dette grunde Fahrvande i disses Mellemstand betrygger Havnen for Söegang, Isgang derimod kan samme ikke afværge. Sildig Aars opduer for denne Havn, maa ikke forvente sig i Laurkullens Havn. Sikkerhed naar Isen begynder at tillægge og andrive hvilken derimod kan söges i:

Rörvig Havn omtrent 3 à 4 Kabel-Længder Synden for Laurkullen, som næsten alle Aaringer nyttes som Vinter Havn, og i som forskiellige Dybder fra 5 til 2 Favne kan blive tienlig for nogle svære Skibe og et stort antal af maadelige og smaae. Grund Beskaffenheden tillader at ind- og udvarpe til og fra Laurkullens Anker Plads. Vinter-Havnen Rörvig kan altsaa sildig paa Aaret tages og tidlig forlades.

Eviesund er en Indbugt 1/4 Miil Norden for Laurkullen som kan nyttes af smaae Fahrtöyer og af disse blot bör nyttes til Overvintrings Havn.

Isen ligger tidlig og opgaaer sildig i Rörvig og Eviesund. Laurkullens Havn er saa længe frie for at tilfryse som nogen Havn paa Kysten.

I disse til Oldermandskabet henhörende anförte Anker-Pladse vide vi med Vished befindes Orm.

Denne vores Forklaring er saaledes at vi samme med Eed ville bekræfte naar forlanges.

Laurkullen i Juni 1786. Oldermand og Lodse.

Denne vores Forklaring er
Eder at vi samme med Eed
kræfte naar forlanges.
Laurkullen i Juni 1786.

Situations Kaart
over
Kyst Strecknningen fra Koster til Laur Kullen
for
Til Ostgrænsen
Den 1 Marts 1786

Lorentz Henrik Fiskers egen tekst på kartet over kyststrekningen mellom Koster og Laur Kullen,

*Laur Kullen og Rörvig med øyene utenfor (**Fisker B**, utsnitt).*

Helmen
Lambercks
Trollölgen
Blau bergo Fangen
Filtre Fang
Emerstes
Wester Sees
Festholm
Mollen
Billholm
Stor-Holmen
Hamboe
Weloholm
Mieren
Horten Fang
Fergen
Gülcholm
Mosö
Mosö
Klosters Fangen
Warner Closter
Afner Strand

MOSS' OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskab strækker sig fra Eviesund til Widsteen Lade Plads under Dröback Toldsted. Som det ikke kan antages at ukiendte her kunde hidseyle uden at være med Lots forsynet, og som disse Indseylinger fra Söen begynder ved Færdöer og saaledes vilde fordre en lige saa lang som overflödig Beskrivelse, saa ansee vi en nogenlunde passende Forklaring over de Havne og Anker Pladsers Beskaffenhed, som findes i anförte Strækning, bemærkede i den Orden de Synder eller uden fra fremkomme at være alt som udfordres.

Werlen er en aaben Rehd Synden for Moss i den Indbugt Giel Øen giör med faste Landet, omtrent en liden Miil fra Laurkullen. I denne Bugt eller Rehd findes 15 à 16 Favne Dybde og saa god Holdebund, at endskiönt Sydl. Vinde kan sætte svær Söe, man dog intet Exempel har at noget Skib her paa denne mod Landet opgaaende Grund er ræget i Drift. Og saa nytter denne Rehd til Stoppe Plads for Skibe, som sögende Christiania Fiorden ud finde Modvind og ikke kunde naae Laurkullens Havn; alle Vinde hvormed Fiorden kan indseyles, kan herfra bringes under Seyls.

Refsnæs er en Stoppe Plads ved West Kanten af Giel Øen, 1/4 Miil Norden for Tronvigen, hvor 2 à 3 Skibe kan finde Anker Plads i 8 à 9 Favnes Dybde.

Ramberg Stoppe Plads er 1/4 Miil Norden for foregaaende og bedre, da 14 à 16 Skibe her i meget god Holdebund omtrent 1/4 Miil fra Landet, kan ankres i 8 à 10 Favnes Dybde.

Bille Sund kan ansees som en god lille Havn mellem Bil Øen og Bæv Øen, som ligge WNW 1/8 Miil fra Giel Øens Nord Pynt. Den bedste Anker Plads er ret Nord af midten af Bil Øen, hvilken saavel naar man kommer Nord som Synder fra, kan nærmes i en Cabel Længdes Afstand, og hvor en stor Deel smaae Fahrtöyer kan anlöbe i 7 à 8 Favnes Dybde, og fortöye med Land Touge paa Bil Øen.

Mosse Sund eller egentlig: **Mosse Havn** strækker Nord fra Synder ind mellem faste Landet Norden for Moss og Giel Øen og er adgiengelig for alle Slags Skibe. Sundet er omtrent 1 Miil lang, og har forskiellige Breder fra 1/3 Miil til 2 à 3 Cabel Længder, det stöder Synder op mod Byen, hvor en smal Sand Flakke giör Grændseskiællet mellem Mosse Sundet og Werlen.

I Sundet er ikkuns enkelte Steder hvor man kan ankre, da Dybden er overmaade stor, denne Omstændighed tilföyet det meget modtreffende döe Vande i Fiorden, giör Indseylingen ofte heel vanskeligt. Ikkuns med de Vinde som ikke kan tiene til at komme til Söes kan herfra udseyles.

Sohn Havn, som ligger paa NO Kanten af Moss Sundet, maae de Skibe tillöbe som fra Moss agte sig til Söes. Denne er endog en god og rummelig Vinter Havn, og kan fraseyles med Vinden fra NNV til SO, 5 gode Fortöy Ringe findes her paa NW Landet og den hertil udlöbende Elv giver Beqvemmelighed for Vandfyldningen.

I Mosse Sund og Sohn ligger Isen temmelig længe; dog kan fra Sohn naar Fiord Isen er borte, lettelig udskiæres i aabent Vand; I de andre anförte Anker Pladser er Isen borte saa snart Fiorden i Nærheden er aaben.

Over alt i Oldermandskabets Anker Pladse vide vi med Vished befindes Orm; Sohns Havn er i Særdeleshed umaadelig opfyldt dermed.

Denne vores skriftlige Forklaring ville vi med Eed bekræfte naar forlanges.

Moss i Junii 1786. Oldermand og Lodse.

Moss i Junii 1786
Oldermand og Lodse

DRÖBAK OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskabs Havne og Anker Pladser, mellem Mosse og Christiania beliggende, deeltage Fiordens almindelige Ind- og Udseyling, og beskrives her i den Orden de forekomme Synder fra Nord efter.

Widsteen Lade og Anker Plads for Skibe som indtage Biælke Last, er det förste som saaledes kan komme under Betragtning, og bestaaer i en Indbugt i det faste Land omtrent 1 Miil NNO fra Bil Øen; Anker Pladsen er ret Wester ud fra dette Ladesteds sydligste Huse, i en Cabel Længdes Frastand, hvor ankres i 12 Favnes Dybde, stærk opgaaende Grund, og fortöyes med Agter-Touge i gode Ringe. Beskrivelsen viser at denne Anker Plads ikke bör nyttes som Stoppe Havn.

Dröbak 1 Miil Norden for Widsteen bör, skiönt bedre, næsten komme under samme Betragtning.

Oslofjorden ved Moss og Giel Øen
(usignert og udatert kystkart, omkr. 1780; utsnitt. GDS.)

Christiania
Weter Land
Christiania
Egeberget
Siis Øen
Tidholmen
Ilsøen
Wide Biørn
Troldal
Bond Fiorden
Frone Elf

2de forskiellige Anker Pladser, een ved Byens Syndre Huse og een ved sammes Nordre, have 12 à 14 Favne Dybde og nyttes med Fortöy Touge i Land, enten i forsvarlige Ringe eller dertil nedrammede Pælle. Dröbak Anker Pladse have disse Fortrin for Widsteen, at da de ligge længere ind i Fiorden, saa sætter Sydlige Vinde ikke saa svær Söe som i hiin og da disse ikke ligge i en Indbugt, saa kan og fra Dröbak bringes under Seyls med flere af brugelige Vinde til at udseyle Fiorden. Ved Dröbak kan fyldes Vand, og med Vinden fra NW til Öster kan söges til Söes.

Dette Oldermandskabs Strækning i Christiania Fiorden, tilbyder fölgende Stoppe Pladser og Vinter Havne:

Filvet i NWtN ¾ Miil af Bil Øen, kiendelig af en Deel paa en Aade staaende Huse, hvor Østen fra i en Cabel Længdes Afstand 3 à 4 Skibe kan stoppe i 10 à 12 Favne, Berg og Sandgrund, og fortöye med Land Touge i gode Steen-Fastigheder.

Halvivs Havn 3 à 4 Cabel-Længder Norden for Filvit hvor 2 à 3 Skibe i höyeste Nöds Tilfælde kan stoppe i 16 à 18 Favne Dybde, Berg og Sandgrund, og hvorfra ved förste beqvemme Leylighed bör flygtes.

Soelberg Sauen 1/4 Miil Norden for Halvivs Haven er bedre Stoppe Plads for 3 à 4 Skibe i 10 Favne Sandgrund.

Sandbugt er kiendelig af at være en Sand Flakke med et Huus paa, beliggende omtrent 1/4 Miil Norden for Dröbak, hvor 3 à 4 Skibe ret Wester af Huset i 10 à 12 Favne Dybde og 1 Cabel Længdes Afstand kan stoppe.

Dogerud Hovet en Wester udstikkende Höy Aade, 3/4 Miil Norden for Dröbak, hvor Wester af 1 Cabel Længde i 10 à 12 Favnes Dybde 2 à 3 Skibe kan stoppe og före Land Toug i gode Berg Fastigheder.

Grisebau 1 Miil Norden for Dröbak er en kiendelig Indbugt, hvori et Huus er beliggende. 1 1/2 Cabel Længde Synden fra samme og 1 Cabel Længde West ud fra Landet er i 10 à 12 Favne Dybde god Stoppe Plads for 5 à 6 Skibe.

Langaare Øe ligger Norden og Westen for Grisebau byde ligeledes Stoppe Pladse for nogle enkelte Skibe, i Tilfælde af Stilte eller Modvind.

Husvig og Wilfanger ere tvende særdeles gode Vinter Havne, som kan modtage 10 à 12 tilladte Skibe, og ere saa meget dertil beqvemme, som de ere liggende strax Norden for Dröbak.

Gylte er en Indkile i det faste Land 1/8 Miil Norden for foregaaende, hvor 10 à 12 af de sværeste Skibe, kan finde paalidelig Vinter Havne.

I alle dette Oldermandskabs anförte Havne og Anker Pladser, ligger Isen ikkuns til saa tiid at Christiania Fiorden formedelst Is og Isdrift er ubeseylelig.

Over alt i samme vide vi med Vished befindes Orm.

Denne vores Forklaring bekræfte vi med Eed naar forlanges.

Dröbak i Junii 1786. Oldermand og Lodser.

Dröbak. Juni 1786
Oldermand og Lodser.

CHRISTIANIA OG SLÆBENS OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskab begynder i Christiania Fiorden og grændser til Dröbak ved Grisebauen. Opseylingen er nogle Steder temmelig knap dog med aaben Vind kan benyttes af alle Slags Skibe, hvilke i Ind og Udseylingen finde fölgende Anker- og Stoppe-Pladser.

Sproe en West udstrækkende Aade fra det faste Land, paa Pynten staar et Huus; 1 Cabel-Længde Synden for samme og en Cabel-Længde omtrent fra Landet, kan 3 à 4 Skibe ankre i 10 à 12 Favne Dybde og fortöye med Land Touge.

Steyl Holmene er en Række af Holme, som strække sig West ud fra Øst Landet, 1 Miil Norden for Sproe. I SSW 4 à 5 Cabel-Længder af den Westl af disse kan i Nödsfald stoppes i 14 à 16 Favne Dybde.

Ilyeren den förste Øe Norden for Steylholmene ved Fiordens Østl. Side, byder en god og paalidelig Anker-Plads i 10 à 12 Favne Dybde god Holdebund; den bedste Anker Plads er en Cabel-Længde Synden for Öen, hvorpaa Land Toug fastgiöres.

Næs Aaden er endnu en taalelig Stoppe Plads ¼ Miil Norden for Ilyeren, man vil finde 10 à 12 Favne Dybde, naar man ankrer i NNO 2 Cabel-Længder fra Næs-Aaden.

Christiania Rehd er rummelig nok til at modtage de störste Skibe, der kan antages at begynde ved nogle Holme hvorpaa Baglast Mærker er opreyst. I Indseylingen mellem Holmene er ikkuns 4 à 5 Favne Dybde, inden for samme hvor svære Skibe bör fortöye med 2 Svær Ankere, aaben Klyds eller længste Bout for NW, findes 12 à 13 Favne Dybde, god og

Indre del av Oslofjorden
(usignert og udatert kystkart, omkr. 1780; utsnitt. GDS.)

Dramen
Bragenæs
Strømsoe
Miter Tange
Boelen
Sand Kirke
Sand Wigen
Blaa bergs Tangen

paalidelig Holdebund, derfra til Byens Broer eller Bugtens Bund aftager Dybderne Gradviis indtil 3 à 4 Favne.

Boonfiorden strækker sig fra Holmene ved Christiania Anker Plads SOtS 2 1/2 Miil ind i faste Landet; dens störste Brede er nærmest ved Byen, omtrent 3/4 Miil som kiileformig aftager. Ikkuns en liden Plads Jan kaldet er beliggende i denne Fiord, som i övrigt ikke kommer de Seylende til Nytte, men blot befordrer og letter den Indenlandske Communication.

Slæben er nu et Oldermandskab for sig selv, hvis Lodserie bestrides af 2de Lodse og hvis Strækning er paa Christiania Fiordens Westre Side omtrent 1 Miil fra tværs af Ilyeren til Langaare. Smaae og aldeles ubetydelige Fahrtöyer beseyle denne Landstrækning, hvor de afhente Kalk.

Boonfiorden og Christiania Havn og Rehd er Næsten alle Aaringer tilfrossen ved Jule Tider og opgaaer sielden forinden ultimo April; Stoppe Havnene ere mere underkastede og rette sig efter Tillægning og Opbrækning i Christiania Fiorden.

Med Vished vide vi at i alle anförte Havne og Anker Pladser befindes Orm.

Denne Forklaring bekræfte vi med Eed naar forlanges.

Christiania i Juni 1786 Oldermand og Lodse.

Fiorden tager sin Begyndelse, bestemmer til med hvilken Dybgaaende denne Fiord kan beseyles, og ikkuns tillader i det höyeste 14 Fods Fahrtöyer at opkomme til Drammen.

Strömsöe og Bragnæss ere de forskiellige Benævnelser af tvende Lade-Pladser, som ere paa hver sin Side beliggende af den udlöbende Drammens Elv, der udgyder sig til Fiorden i disses mellemværende.

Ved Strömsöens Broer kan 11 Fods Fahrtöyer indtage Ladning, ved Bragnæss Broer ikkuns 9 Fods; mere dybgaaende Skibe indtage Ladning strax inden for Strömsöe Tangen og indtil den imellem begge anförte Steder beliggende Holme, og ankre der i 12 à 14 Favne god Holdebund, fortöye med Land Touge i dertil nedsatte paalidelige Ringe

Paa den ommeldte Holme er et Skibs Værf, hvor saavel nye Skibe bygges, som beskadigede repareres.

Isens almindelige længe beliggende i Drammens Fiord, nemlig fra Begyndelsen af December til ultimo April, tvinger til at indladte Skibe, som ere bestemte til tidlig Foraars Reyser, overvintre i andre Havne.

Med Vished vide vi at i Drammens Fiord ingen Orm befindes.

Vores Forklaring ville vi med Eed bekræfte naar forlanges.

Drammen i Sommeren 1786. Oldermand og Lodse.

DRAMMEN OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskabs Strækning er blot fra Drammens Lade-Plads og til Svælvigen, og kan benævnes:

Drammensfiord som er 2 Miile lang, og have forskiellige Breder, fra 1/3 Miil til en Cabel Længde. Den stedse indlöbende Ström, samt det meget indtreffende döe Vande, giör denne Fiords Beseyling temmelig vanskelig, endskiönt samme er aldeles frie for Grunde og Farer; ikkuns 3de enkelte Steder kan stoppes i 12 à 14 Favnes Dybde. I övrigt findes over alt i Fiorden 50 til 60 Favne Dybde; denne Dybde kommer ikke alle svære Skibe til Nytte, da Dybden ved Svælgen, hvor

SVÆLVIGENS OLDERMANDSKAB

Lodsene af dette Oldermandskab ere blot pligtige at udlodse Drammens Skibe til Söes, og modtage og oplodse de som fra Söen ere bestemte til Drammen, da imidlertiid Oldermandskabets Strækning indbefatter en Deel Anker Pladser, saavel i og ved Nærheden af Svælgen, som paa Christiania Fiorden, saa troe vi bedst at kunne bringe disse under tydelig Beskrivelse, ved at fremlægge fuldstændig Forklaring over Indseylingen fra Færdöer lige til Svælvigen.

Dramen, Bragenæs og Strömsöe
(usignert og udatert kystkart, omkr. 1780; utsnitt. GDS.)

Enge Nes
Biorne Skiär
Holme Strand
Gänse Jangen
Müllligen
Müll Hafen
Freberlligen
Falken Steenjaan
Möllen
Welöstholm
Miören
Horten Jang
Jergen
Güldtholm

Skibe som söge Drammens Fiord anlöbe Færdöer og indseyle Christiania Fiord mellem Færdöers Østl. Skiær Fylde Huk og Rou Øen; naar de befinde sig tvers eller ret Øster af Fylde Huk og saaledes tvers for Missingerne /:see Friderichsstads Oldermandskab:/ styrer ret Nord hen hvilken Cours bringer tæt Østen om **Bastöe** et Eyland N og NtW 1 1/2 Miil fra Fylde Huk, WNW 1 Miil fra Laurkullen, Westen for mellem det og faste Landet kan over alt ankres, hvorved maae iagttages at ankre nærmest det faste Land, for at undgaae en 5 Fods Grund, som strækker sig Nord og Syd, og ligger ret West af Bastöe Kalven eller Nord Pynten af Bastöe. Her ankres i 8, 10 à 12 Favne god leer Bund; vel kan paa denne Rehd NO og SO Vinde sætte nogen Söe, men dog ikke saa betydelig, at man jo i alle Tilfælde kan afride samme. Denne Anker Plads kan tages saavel Norden som Synden om Bastöe.

Norden om kan naar Bastöen er passeret, holdes Westlig ind mod West Landet, og der paa Loddet söges den Dybde man agter at ankre i; den anförte Grund har man alene at vogte sig for, og den udlöbende Ström fra Drammens Fiord byder at styre endog noget Nordl. for at overvinde dens Virkning. Denne Anker Plads strækker sig fra Horten Synder efter til Kippenæb ¼ Miil Syd for Oskestrand, som er 3/4 Miil fra Horten hvor Skibene i den heele Strækning i 3 à 4 Cabel Længders Afstand fra Landet, kan ligge til Ankers paa svay.

Vil man söge denne Ankers Plads Synden om Bastöen fra, da beopagtes: WSW af Bastöens SW Pynt ligger 3de synlige Skiær, hvoraf det Bastöen nærmest beliggende Skiær, Stoer Skiær kaldet, ligger i 3 Cabel Længders Afstand; de 2de andre omtrent 2 Cabel Længder fra dette. Imellem Stoerskiær og de 2de mindre, eller og, om Vinden falder Westlig, mellem disse og det faste Land, kan frit og uden mindste Fare henholdes; saasnart Skiærene ere passerede, kan Anker Pladsen tages saaledes som ved Nordre Indseyling er anfört. Med Vindene fra Öst til WSW igiennem Nord kan fra denne Anker Plads kommes til Söes.

Paa NO Kanten af Bastöen er en Stoppe Plads for udgaaende Skibe i 3 Cabel Længders Afstand og i 12 à 16 Favne Dybde, for indgaaende i 1 1/2 à 2 Cabel-Længders Afstand i 10 à 12 Favnes Dybde. Denne Anker Plads i hvilken NO Vind sætter temmelig svær Söe, kan lættelig efter hvad som er anfört fra Færdöer söges. For at söge videre op til Drammens Fiord iagttages efter at Bastöens er passeret at styre NNW lige til **Röetangen** hvor det indknibende af Drammens Fiord tager sin Begyndelse og hvorfra Afstanden og Retningen til Svælvigen er 1 Miil NtW. Fra Röetangen til Strömen kaldet, 1/8 Miil fra Svælvigen, kan i hele Strækningen ankres i 12 à 18 Favnes Dybde, mellem Strömen og Svælgen i 4, 6 à 8 Favnes Dybde, i Svælvigen er höyeste Vande 16, laveste 12 Fod. Strömmen fra Drammens Fiord udlöber dette smale Sund med saadan Kraft at den ikke sielden med god Vind og 100 Menneskers Medhielp, som trække i Slæbe-Touge, er uovervindelig, og at Skibe saaledes ofte ere nödsagede 3 à 4 Uger at afvente en beqvem Leylighed til at giennemseyle og opslæbe Strömmen, for end videre at kunne opseyle til Drammen.

Ved Svælvigen bemærkes, uagtet den stærk udlöbende Ström fra Drammens Elv, en ordentlig afvexlende Ebbe og Flod; efter de nyeste Iagttagelser haves med Nye- og Fuld-Maane höyeste Vande Kl. 5–15 E.M.

Ved Svælvigen henligges de af Drammens Skibe i Vinter Oplag, som ere bestemte tidlig paa Foraaret at gaae til Söes.

Her; ved Röetangen og Bastöe Anker Pladse ligger Isen sielden, med mindre hele Christiania Fiorden er tilfrossen. Drams Fiorden er, som anfört, almindelig tillagt med Iis fra Begyndelsen af December til ultimo April.

Ved Svælgen og Drammens Fiord befindes ingen, i alle de övrige Anker Pladser vide vi med Vished befindes Orm.

Denne vores Forklaring ville vi med Eed bekræfte naar forlanges.

Svælvigen i Junii 1786. Oldermand og Lodse.

Svælvigen · Junii 1786
Oldermand og Lodse.

HOLMESTRANDS OLDERMANDSKAB

Lodsene i dette Oldermandskab udlodse til Söes og deeltage Fahrvandets Beskaffenhed med Svælvigens Lodse, vi benytte os i denne Forklaring af givne Tilladelse ikke at beröre Indseylingen og Anker Pladsene fra Færdöer til Bastöen og Norden om samme, og vi tiltræde i denne Anledning den os forelæste og af Svælvigens Lodse i saa Henseende giordte Forklaring.

Holmestrands Oldermandskabs område
(usignert og udatert kystkart, omkr. 1780; utsnitt. GDS.)

Tronstad
Blendsund
Andangen
Nelbø
Ølberg
Tirvik
Langrund
Lange Øe
Estrand
Molen
Tue
Mundaas
Lø Øerne
Tatkenston
Friberg
Hvaltø
Hvaltø's

Ind- og Udseylingen til og fra Holmestrand, kan efter Vindens Beskaffenhed skee enten inden eller uden om Bastöen. For en videre at fortsætte Indseylingen til Holmestrand er blot at iagttage: Westen om Bastöen at vogte sig for en Grund, som ligger ret Öster ud fra Horten, hvilken passeret, denne Indseyling kommer i Forbindelse med Indseylingen Östen eller uden om Bastöe.

Uden eller Norden om Bastöen iagttages at blot Norden for Bastöe indtil en kiendelig Öe Welöen kaldet som ligger N Ostl. fra Horten kommer tvers, da derefter Holmestrand Bye er synlig, hvornæst styres NNW hen til samme.

Holmestrands Anker-Plads er god og sikker for alle Slags Skibe, den beskyttes af et Rev, som strækker ud fra Byens Nordl. Kant. Skibene ankre i 8 à 10 Favne god Holdebund og fastgiöre Landtouge i Byens Broer og Udpæle. Om Vinden skulde falde imod ved Indseylingen, eller om Stilte skulle indtreffe, da kan ved **Langöen**, en Öe, som i Indseylingen lades om Styrbord Side og ligger i OSO 1/2 Miil fra Holmestrand, stoppes i 10 à 12 Favnes Dybde. Den bedste Anker-Plads her er lige ud for en udmærkende Rödsteen paa Öens West Kant hvor tillige findes gode Leyligheder til at fastgiöre Landtougene.

Skibene som ikke letteligen med alle beqvemme Vinde til at komme til Söes kan gaae under Seyls, söge naar de ere seylfærdige Anker Pladsen ved Langöen, hvorfra de med Vindene fra NNW til SO kan komme under Seyls. De Skibe som helst afseyle med Westl. Vinde henhale til **Svartebou** en Anker Plads 3 à 4 Cabel Længder Norden for Byen, som er temmelig god, og hvorfra de med Vindene fra NO til SW igiennem Nord og West kan komme under Seyl.

Isen ligger almindelig fra Langöen til Holmestrand fra Jule Tider til Medio eller ultimo Martii.

Ved Holmestrand og anförte Anker Pladser, vide vi med Vished befindes Orm.

Denne vores Forklaring kunne vi med Eed bekræfte naar forlanges.

Holmestrand i Junii 1786. Oldermand og Lodse.

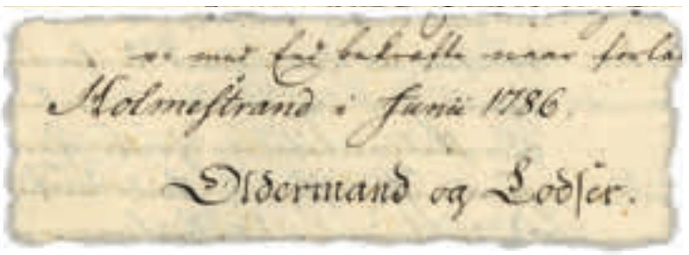
Holmestrand i Junii 1786.
Oldermand og Lodser.

MOTSTÅENDE SIDE OG OVER:
Lang Øe og Bast Øe (C. F. Grove, 1799; utsnitt. GDS.)

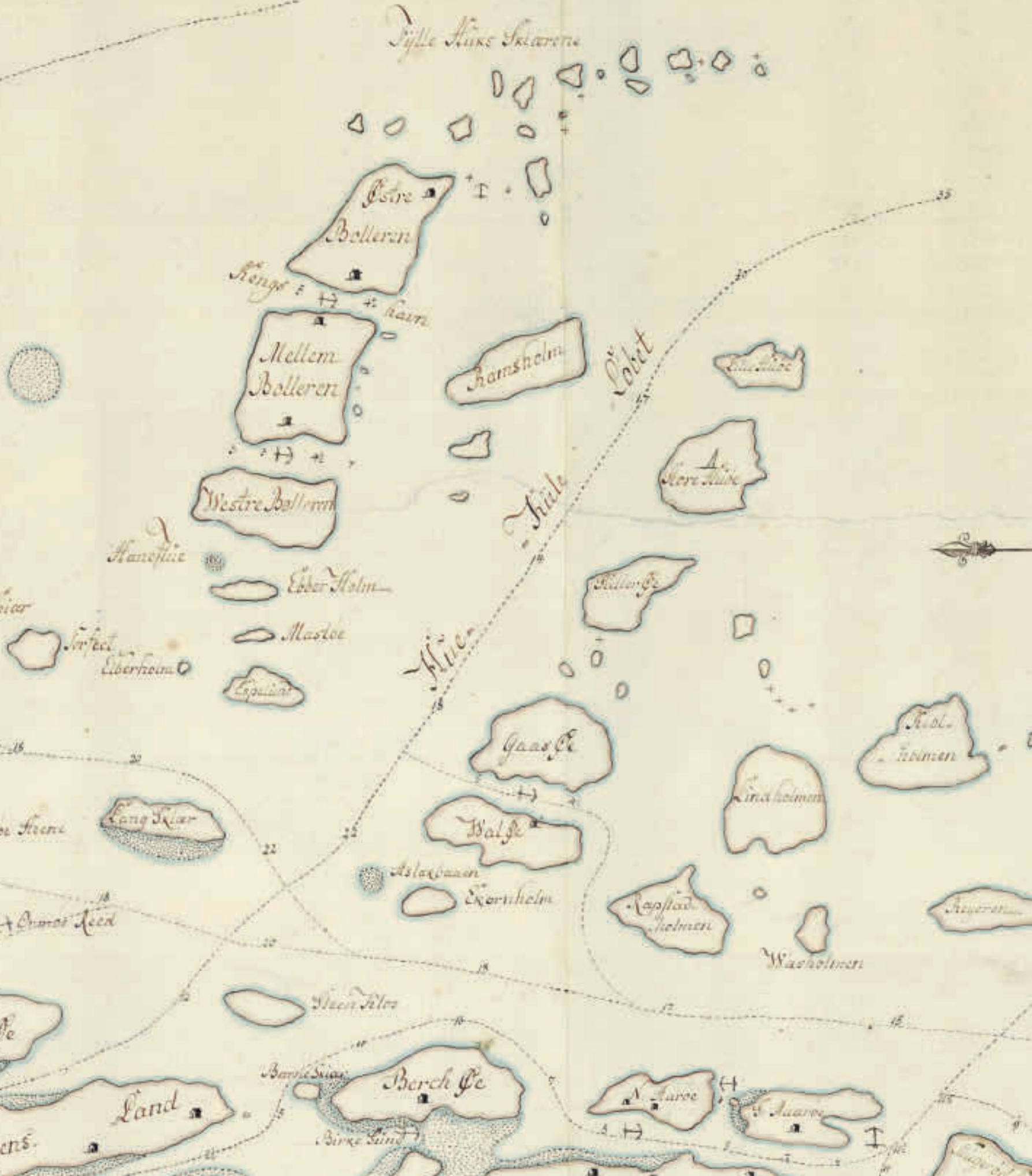
Lille Skiærene
Østre Bolleren
Mellem Bolleren
Westre Bolleren
Hamsholm
Ebber Holm
Mastoe
Ebberholm
Gaas Øe
Walge
Aslaxhaan
Ekornholm
Lindholmen
Kopstad holmen
Washolmen
Lang Skiær
Stien Skiær
Berch Øe
Land
Birke Sund
Hale
Flue
Sund

TÖNSBERG OG AARÖE SUNDS OLDERMANDSKABER

Disse tvende Oldermandskabers Indvikling med hinanden har giort det fornöden at sammenföye dem til Beskrivelse. Egentlig indebefatter begge Strækningen mellem Kibbenæp og Sandfiord og indbegriber det hele Archipel af Øer, Holme og Skiær, hvorimellem forskiellige Indseylinger findes til Tönsberg, hvorimellem Kym Øen og Notter Øen, saavel for deres Vigtighed og Störrelse udmærkes, og hvor imellem endeel ikke ligegyldige Havne og Anker Pladser befinde sig, der kan tiene Skibe af alle Störrelser som Tilflugts og Stoppe Havne.

Efter först at have anfört at Færdöer er den Kiende Punkt, hvorfra veyledes til alle Anker Pladserne i dette Archipel; og efter at have givet de fornödne Oplysninger om Færdöer, hvorledes denne Øe skal anlöbes og hvilke Farer ved samme skal skyes; skride vi til at beskrive Indseylingerne til Tönsberg og de i samme befindende Anker-Pladser, alt i den Orden som de fra Söen ind efter forekomme.

Færdöer har Naturen anviist Plads saa at sige i Forgrunden af Christianaia Fiorden; er herformedelst og ved det paa samme opreyste Mærke kiendelig. Anlöbes for at veylede Skibe som ere bestemte til nogen af Anker-Pladserne i Friderichshalds og Friderichsstads Omkreds, i Christiania Fiorden og i de til disse Oldermandskaber henhörende; er en Anlöbnings og Rætnings Punkt, saavel for Natten som Dagen, da paa samme en Kul Fyhr holdes antændt hele Aaret igiennem fra Mörkningen til Solens Opgang.

Færdöer kan paa N og O Kanterne nærmes til 1 à 1 1/2 Cabel-Længdes afstand; Westen om kan den frit passeres, naar man allene holder sig i 2de Cabel-Længders Afstand fra dens Westligste Udskiær; paa den Syndre Side er blot i WSW fra Færdöen en 6 Fods Grund, hvilken aldrig kommer i Betragtning naar man söger Christiania Fiorden, og som ikke bör befrygtes naar man indlöber i nogen af dette Oldermandskabs Löb og Anker Pladser, da man i denne Direction bör holde Færdöer nærmere end nogen af de Westen for samme beliggende Öer og Holme.

Lille Færdöer er egentlig Fiordens og Oldermandskabenes yderste Udholme eller Skiær, denne eller dette ligger en liden 1/2 Miil Synden for Færdöer og omtrent i Alignement med Kymöebaaen, den yderste Fare af de man har at vogte sig for i Indlöbet til Sandesund og Tönsberg Fiord.

Indseylingerne til Tönsberg i den Orden de fölge hinanden Øster fra Wester efter ere: Huekiile Löbet, Leisteens Löbet, Driiler Löbet, Sandesund, Rötzesund, Østre og Westre Tönsbergfiords.

Herved bliver at bemærke at Skibe som egentlig vil opseyle til Tönsberg Bye maa indseyle Tönsberg Fiord; de som blot vil nærme samme kan de andre Löb indsöge Giirsöe og Husviger Havn og Ankerplads som formedelst.

Piiren en udgravet og indpællet Rende betænkt til 8 à 10 Fods Dybde, er sat i Forbindelse med Tönsberg Skibs Havn.

Hue Kiile Löbet er den Nordligste Indseyling og tager sin Begyndelse ved de Østligste Udskiær i dette Archipel. Hue Øen, som ligger ret Wester af disse Udskiær, og er kiendelig ved at være höy, rund, rödbrun og have et opreyst Mærke, kan fra Færdöer söges og maa fortrinlig söges naar Vinden falder Østlig. Denne kan nærmes til noget over en Cabel-Længdes Afstand, og bliver ved denne Anlöbning at vogte sig for een fra de anförte Udskiær udstikkende Grund i SSO 1/8 Miil, og et fra Hue Øen ligeledes i SO en Cabel Længde fremstaaende Rev; disse friseylte viser Gabet sig aabent; Fyldehuks Skiærene med Westen for beliggende store Holme lades om Styrbord, Hue Øerne og de til samme næsten vedhængende Øer om Bagb.

Bollernes 2de Anker Pladser imellem disse 3de Øer ere vanskelige at indkomme, men tilgiængelige, saavel Nord som Synder fra, kan saavel for Rummet som Dybdens Skyld ikkuns nyttes af smaae Fahrtöyer.

Gaasöe Anker Plads, mellem den og Uhelöen er tienelig for Fahrtöyer indtil 16 Fods dybgaaende, og som da den kan fraseyles næsten med alle Vinde, bör nyttes naar Modvind eller Stilte i Nærheden af samme tvinger til at stoppe.

Inden for denne Anker Plads og hen mod Giersöe og Husvig er overalt Anker Plads, og kan den hele Strækning som omringes af Nytter Øen og de Norden og Østen for beliggende Holme, ansees for en temelig god Rehd. Hvor Lodsene, hvormed man sikker vil være forsynede med inden man kommer her, vil anvise tienlige Anker-Pladser, saavel med Hensyn til Dybder og Grund Beskaffenhed, som Stilling til beqvemmelig at kunde kommer under Seyls efter den Vey man er bestemt.

Giersöe og Husvig Havn har været tiltænkt for et Galley Anlæg. Er en fortreffelig Havn og kan modtage alle Slags Skibe. Orlog-Skibe og store Fregatter finde kuns et Ind- og Udlöb fra den sidstommeldte Rehd, og saaledes blot med Vinden fra WSW til NNO kan komme til Söes. Dersom Piiren nogensinde var bragt til sin bestemte Fuldkommenhed, ville 8 à 10 Fods Fahrtöyer kunde have udlöbet herfra med alle Vinde. Alle Slags Skibe indtil 14 Fods dybgaaende kan det Nordl. Udlöb langs med Husvig Landet udseyle til Christiania Fiorden,

*Østre Bolleren, Mellem Bolleren og Westre Bolleren med omkringliggende øyer (**Fisker C**, utsnitt).*

Drillerne
Store Færdee
Bjeetens Skiær
Löbd
Löbd
Drillen
Bue Neenen
Skiær
Skiær
Bur Øe
Sand Øe
Sande
Sund
Wasser Øe
Brodts Øen
Kiom Øe
Kirke
Kiom
Hidee
Westre
Fiord
Mosterholm
Nalhorn
Skarne Skiærd

og saaledes udseyle med Vindene fra Synder til NNO. I denne Udseyling er Wallöer Hukken den Nord Ostligste Udpynt, inden for hvilken er en Nord indgaaende Bugt som med nogle Synden for beliggende Holme og Øer danner og omringer.

Ulvigs Bauen eller Rödsteens Havn som enten benyttes til Stoppe Anker Plads for Skibe som paa Christiania Fiorden, eller i Ind- og Udseylingen til Giersöe, finde Modvind eller af de Fahrtöyer som ved det anlagte Saltværk paa Walöer Pynten indlade Salt, i denne Anker Plads er Holdebunden god og Dybden og Rummelighed saaledes at de störste Skibe kan benytte samme som god Sommer Rehd.

Leisteens Löbet anlöbes fra Færdöer ligesom foregaaende. Leisteenen eller Holmen selv ligger omtrent halv Veys imellem Fylde Huks Skiærene og Færdöer og i N1/2O fra sidste, er særdeles kiendelig ved at være en höy rund Holme med et paa samme opreyste Mærke. Denne Holme kan naar Færdöer med sine Farer er friseylt, holdes lige paa, og nærmes indtil 1 à 1 1/2 Cabel-Længdes Afstand, hvorefter styres Westl. ind Synden om samme, langs med 2de i WNW fra Leisteenen beliggende Holme. Hvilken Cours bringer lige paa Indlöbet til Wrængen eller Nytter Øe og Kiöm Øes mellem værende Kanal, hvor Östen for og Synden for Syndre Aaröen er en fortreffelig god Rehd, hvis aftagende Dybder mod Landet og gode Holdebund samt Beqvemmelighed for at kunde komme under Seyls fra med alle Westl. Vinde, giör den tienlig for alle Slags Skibe, som i dette Archipel söge Opholds Havne, indtil Vinden bliver föyelig. Smaae Fahrtöyer kan tage **Aaröe Sunds Anker Plads** mellem begge Aaröerne og der i foranförte Tilfælde finde sikker Leye.

Driller-Löbet er Synden for for Leisteens Löbet og strax Norden for de förste Udskiær Norden for Færdöer tager sin Begyndelse; Det er vanskeligt at indlöbe formedelst de mange i samme befindende Baaer og blinde Skiær, og benyttes blot i de Tilfælde at Vinden blev skral for at indseyle Leisteens Löbet; det indleeder til de ved foregaaende anförte Anker Pladser og begge samle sig til Foreening med de almindeligste Indseylinger fra Söen for Skibe af dertil passende dybgaaende, Sandesund og Rötzesund.

Sandesund og Rötzesund begge disse Indlöb fra fra Söen begynde, det förste mellem Sandöen og Wasseröe, det andet imellem Wasseröe og Kymöe, begge tillöber fra Söen ved Kiending af Færdöer eller af Svennerne og begges Indlöb er saa forbunden med Vanskeligheder, at de ikke uden Lodse kan söges, hvilke imidlertiid efter Vindens Beskaffenhed, fra Færdöer eller Svennerne maae med Sikkerhed til behörig Tiid kunde forventes.

Sandesund. Den sydlige Anker Plads i denne Øe Kreds er omtrent 5 Cabel-Længder langt og 2de bred, og kan formedelst det lave Vand imellem Baaerne ved Indseylingen ikke nyttes af större end 15 Fods dybgaaende Fahrtöyer, som i Anker Pladsen tvers for Husene, hvorved gode Fortöy Ringe ere nedsatte til Land Touges Fastgiörelse, finde 10, 12 à 14 Favnes Dybde, herfra kan kommes til Söes med Vinden fra OtN til WSW.

Rötzesundet kan derimod vel indlöbes af alle Slags Skibe, men ikkuns nogle faa Cabel-Længder forinden Dybden aftager til 10 à 11 Fod, og fra denne Anker Plads kan blot bringes til Söes med Vindene fra NW til NO.

Begge Sundene kan tiene til Indlöb for Skibe efter anförte Dybder, som agte sig til Giersöe og Tönsberg. 1/2 Miil inden eller Norden for Waser og Sand Øerne komme disse Indlöb i Forbindelse med Indseyling ved Driller Löbet.

Tönsbergfiordens tvende Indseylinger söges ved at tage efter Vindens Beskaffenhed Kiendelse af Færdöer eller Svenner og Rover, hvilke sidste ere en Rekke af Holme og Skiær, som strække sig Øster og Wester næsten i Alignement med Færdöer, lige ud for Sandefiord og Laurvigfiord, 1/2 Miil Synden for Kiæring-Bierget, et höyt udmærkende Bierg som tilligemed Salen over Staværn ere Overlands Kiendelse, som lede i denne Strækning af Kysten til at anlöbe enten Færdöer eller Rover og Svenner.

Tönsberg Tönde, som er en kiendelig Forhöyning paa det faste Land og hvorpaa fordum var et Mærke opreyst som en Tönde, er Tönsberg Fiordens Westlige Udpynt og nu har beholdt Navnet, söges ved fra Synden af Rover Skiærene, hvilke ikke maa nærmes til mindre end 5 à 6 Cabel-Længders Afstand, at styre NO hen, indtil Fiorden viser sig aaben, da samme derefter frit kan indseyles langs med West Landet, naar iagttages först at fraholde i 5 Cabel Længders Afstand de uden for og i Mundingen paa West Siden liggende smaae Skiær og Holme, indtil Tönsberg Tönde er bragt i NW og derefter at söge ind efter til West Landet igien, for at op og indseyle Fiorden, som omtrent strækker sig i NNO, er 2 Mile lang, og indbefatter fölgende Stoppe og Anker Pladse:

Talakshavnen dannes af en Bugt i West Landet og nogle uden for beliggende Holme 1/4 Miil Norden for Tönden. 8 à 10 Fods dybgaaende Fahrtöyer kan her finde god Anker Plads og endog Vinter-Havn; med Vinden fra SW til NO kan fra Talakshavnen komme til Söes.

Fra **Tærneskiæret** som ved Fiordens Indseyling holdes om Bagbord Side, udstrækker en Grundflakke hen mod Stolperne,

*Kiöm Øe og øyer i Tönsberg og Aaröe Sunds Losoldermandskaber (**Fisker C**, utsnitt).*

Ormoe Steene
Lang Skiar
Giersoe
Ormoe Reed
Huusvig
Nes
Huus Oe
Steen Skiar
Nes Odden
Barne Skiar
Land
Föyens
Birke Sund
Teye
Frettern
Grs Nes
Teyen
Nijtter
Tönsberg
Calnis
Munke Randen
Fella
Sernoe
Kalvig
Kiærnæs
Frels Odden

nogle kiendelige Holme, som skal holdes om Styrbord; paa denne Grundflakke kan stoppes for Stilte og Modvind i 1 à 2 Cabel Længders Afstand Tærneskiæret og i 12 à 14 Favnes Dybde.

Natholmen er en Øe, som ligger 1/4 Miil Norden for Tærneskiæret, ved N-Kanten af en West indgaaende Bugt i faste Landet. Fra denne Øe, som ved Fiordens Indseyling holdes om Bagbord Side, udstrækker en Grundflakke, som ligeledes i 10 à 12 Favne Dybde, 1 à 2 Cabel-Længders Afstand, Natholmen tilbyder en god Stoppe Plads for Stilte og Modvind.

Norden for Natholmen kommer Øen Aaröe og Norden for denne igien, alt paa Fiordens Westre Side, ligger:

Sauholmen imellem hvilken og Aaröen er en meget god Vinter Havn for 14 Fods dybgaaende Fahrtöyer. Anker Pladsen SO af Sauholmen kan af alle Slags Skibe benyttes som en god Anker Plads.

Øster af Aaröen og Sauholmen ligger Oslebach eller Weyer Landet, en stor Øe, som ved Fiordens Indseyling holdes om Styrbord, Norden for samme er store og dybgaaende Skibes Indlöb til **Wrængen** eller Grinholm Sundet, som adskiller Nytter og Khiöm Øerne, det som anfört forbinder med Tönsbergfiorden ved Weyer-Landet og med de andre beskrevne Indseylinger ved Syndre Aaröe. Dette krogede Sund, som desformedelst haver Navn af Wrængen, kan af alle Slags Skibe giennemseyles, haver over alt god Anker Bund fra 6 til 10 Favnes Dybde og kan derfra söges til Söes, enten ud mod de Østlige Indseylinger til Tönsberg eller til sammes Fiord med Vindene fra O til W igiennem Nord.

8 à 10 Fods dybgaaende Fahrtöyer kan fra Wrængen Synden om Weyer Landet og derefter Synder ud langs med Kiömöe komme til Söes; men da dette Löb, som egentlig er Tönsbergfiordens Østre Ind- og Udseyling, falder kroget og opfyldt med Baaer og Skiær, saa benyttes samme sielden, og vanskeligt om ikke umueligt vilde det blive at forfatte tydelig og veyledende Beskrivelse over samme Ind og Udseyling.

Langöen beliggende omtrent 3 à 4 Cabel Længder Norden for Sauholmen tilbyder paa dens Østre Side en god Stoppe- eller Anker Plads i 10 à 12 Favnes Dybde for ind og udgaaende Skibe som beseyle Fiorden eller söge at komme til og fra Wrængen.

Ved **Trælsodden** 1/2 Miil Norden af Langöen og derfra tvers over til Wernöe den Nordligste Holme eller Øe i Fiorden, kan alle Slags Skibe ankre og finde sikker Leye. Fra Wernöe stikker en Grundflakke tvers over Fiorden som forvolder at ikkuns 18 Fods dybgaaende Fahrtöyer kan opseyle til **Tönsberg Havn** som er 3/8 Miil Norden for Wernöe og som lige til Byens Brygger kan indseyles langs med West Landet, hvortil Löbet findes Mærker med Stager som ere paasatte Koster. Tönsberg Havn sættes i Forbindelse med de Østlige beskrevne Indseylinger Øster efter til Piiren og **Trællen** som er en fortreffelig Vinter Havn inden for Giersöen og Husvig og hvortil haves Udgang. Fra alle de Østlige Indlöb for store Skibe igiennem Giersöe Havn, for mindre i Kanalerne inden eller uden om Föyens Land.

Isen lægger seg sielden i Sandesund, Ulvigsbouen, Westre Tönsbergfiord op til Sauholmen eller nogen af de Østlige Indseylinger med deres Rehder, med mindre Havet er uden for Kysten tillagt, at Ophold i disse er imidlertiid paa den Aarsens Tid farlig for Driv Iis, hvorfor man er sikker i Bollernes, Aaröesunds og flere anförte smaae Havnes Anker Pladser. I Giersöe ligger almindelig i Vintere Isen fra Jule Tider til Medio eller Ultimo Martii, herfra saavel som fra smaae Havnene kan, naar det udfordres, lettelig udskiæres i aabent Vande, Kiömöe Renden eller Tönsbergfiordens Østlige Udseyling. Rötzesund tilligemed Wrængen ligger jevnligst fra Jule-Tider til ultimo Martii; Trællen og Tönsbergfiorden Norden for Sauholmen fra December Maaneds Begyndelse til ultimo April.

I alle anförte Havne og Anker Pladser vide med Vished befindes Orm, Vandenes Dybde og mere eller mindre strid löbende Ström, kan formere eller formindske deres skadelige Virkning. Saaledes er befunden at i Wrængen ved Gammelstöd hvor der er grundt Vande og ikkuns liden Ström, er umaadelig opfyldt med Orm, da derimod ved Biörnehovedet, ligeledes i Wrængen hvor der er dybt Vande og stærk Ström, ikkuns findes lidet Orm; Skibs Eyerne paa Nytter og Kiöm Öe give derfore sidst anförte Sted fortrinet til Vinter Oplag for deres Skibe

Denne vores Forklaring ville vi med Eed bekræfte naar forlanges.

Tönsberg i Sommeren 1786. Oldermand og Lodse.

*Tönsberg Havn med innseilingene til byen (**Fisker C**, utsnitt).*

Sande Fiord
Sande Fiorden
Wiigs Fiorden
Kjølling Kirke
Seiler

LAURVIGENS OG FRIDERICHSVÆRNS OLDERMANDSKABER

Da disse tvende Oldermandskaber have saavel Over- som Underlands Kiendelser, samt for endeel Udskiær tilfælleds, saa have vi for at undgaae Gientagelse, sammenföyet dem i een Beskrivelse. Disse Oldermandskaber strække sig fra Tönsberg Tönde til og indbefatter Friderichsværn eller Staværns Udhavn ved Laurvigs Fiordens Westre Udpynt.

Kiering Bierget og Salen ere de Overlands Kiendelser, som i denne Kyst Strækning ere saa bekiendte at de ufeyltagelig kan veylede til Underlands Kiendelse af **Rover og Svenner** en Række af Holme og Skiær som 1/2 Miil Synden fra Kiering Bierget strækker sig Øster og Wester 1/2 Miil, ere de Udholme som almindelig söges og lettelig kiendes af Skibe, som enten ere bestemte eller nödes at söge disse Oldermandskabs Havne. Ved Rover og Svenners Anlöbning bliver at bemærke, at SW 1/8 Miil af den Westligste Svenner, ligger en 8 Fods Grund; at Svenner og Rover paa Nord Kanten kan og maae ikkun nærmes til 5 à 6 Cabel-Længders Afstand, paa Øst-Kanten til 3 à 4 Cabel-Længder; at i disses Alignement og i 1/2 Miils Afstand med lille Færdöer ligger en Grund eller Steen Dynge, som friseyles Norden eller Synden om, naar blot iagttages at holde den höyeste og meget kiendelige Humpet paa Svenner Norden eller Synden for denne Holm-Strækning Østligste Pynt.

Ved at tage Havne, Fiorder og Anker-Pladser til Beskrivelse i den Orden de Øster fra Wester efter fölge hinanden forekommer först:

Midtfiorden strax Westen for Tönsberg Tönde. Denne Fiord strækker omtrent 1/2 Miil ret Nord ind i faste Landet, dens Brede i Mundingen er 1/4 Miil; omtrent 1/4 Miil inden for dens yderste Udskiær er Stoppe- eller Anker-Plads i 7 à 8 Favnes Dybde. Den Mængde af Baaer, Blinder og Skiær, som dækker Indseylingen, giör sammes tydelige Beskrivelse næsten umuelig. Havnens Beskaffenhed, hvis Grund er bierget og stenet, og som blot med Vindene fra NO til NW kan udseyles, fraraades uden yderste Nödsfald at tage eller indlöbe samme.

Sandefiorden fölger tæt Westen for Midtfiorden og indseyles strax Østen om det anförte og kiendelige Kiæringsbierget, den er tæt at anlöbe og fordrer blot fra Rovernes Udpynt at styre midt i Gabet, som tydelig viser sig aaben. Sandefiorden er 1 Miil lang og 1/4 Miils Brede i Mundingen; Skiær og Holme paa Fiordens Mundings begge Sider kan nærmes uden Fare. De paa Westre Siden beliggende, danne og omringe tilligemed Kiæringbierget, **Kiæringvigen** en Havn eller Anker Plads, som har tvende Indlöb; det Nordre og det Østre kunne, skiönt noget knapt, indseyles af Fregatter, det Sydlige derimod ikkuns af 10 à 12 Fods dybgaaende Fahrtöyer. I Kiæringsvigen er tvende Anker Pladser, den förste eller yderste for de sværeste Skibe, er tvers Øster ud fra et lidet Skiær, hvor en god Ring er nedsat til Land-Tougenes Fastgiörelse, og hvorfra Øster ud 1 Cabel-Længde ankres i 7 à 8 Favnes Dybde god Holdebund. Den inderste Anker-Plads er tvers for Husene og ikkun tienlig for 6 à 8 Fods dybgaaende Fahrtöyer. Svære Skibe kan ikkun herfra udseyle med Vindene fra N til WSW, de mindre, som kunne benytte det sydl. Udlöb, med Vindene fra NO til WSW.

Svære Skibe, som enten ere bestemte til Sandefiord, eller tvinges til at indlöbe samme, finde 1/2 Miil inden eller Norden for Kiæringvigen eller Fiordens Munding i **Baglast-Havnen**, som dannes og omringes af Fiordens Østre Side, og en lang Westen for beliggende Holme, en fortreffelig Havn som ikke er vanskelig eller farlig at tilseyle, hvor Holdebunden er god, Dybden ikkuns 5 Favne, og hvor Land-Tougene kan fastgiöres enten i Bryggerne eller temmelig dertil beqvemme og sikre Stene. Fra Baglasthavnen kan udseyles med Vindene fra NW til Øster igiennem Nord.

Fra Baglasthavnen op til **Sandefiord Bye** er 1/2 Miil, i hvilken Strækning findes Anker-Bund i forskiellige Dybder fra 20 til 5 Favne. Byen kan nærmes til 2 à 3 Cabel-Længder.

Stiv 1/4 Miil Westen for Kiæringsbierget er **Ulsvog** eller **Ulla** en ubetydelig liden Anker-Plads, som kan modtage 3 à 4 smaa Fahrtöyer, hvilke derfra kunne udseyle med Vindene fra NW til ONO Sielden nytter Lodserne denne Udhavn, og at tænke paa foruden disses Hielp at ville söge samme, bliver saa meget mere fraraadeligt, som Indseylingen er opfyldt med Farer og lettelig kan feyltages, da den Indbugt der udgiör Havnen, tilligemed nogle uden for beliggende Udskiær, seer aldeles liig 2de andre nær ved beliggende Indbugter i det Faste Land.

Laurvigsfiorden strækker ret Nord ind fra Wester Hukken af Svennerne og derfra til Byen 1 Miil. Skibe som vil til Laurvigen iagttage naar de have friseylet Svenners Westlige Udgrunde og da see Fiorden tydelig og kiendelig aaben samt Byens Huse, ikke at holde Mundingens Westre Udholme nærmere end en Cabel-Længde; og for at undgaae de Østre Farer i Fiorden, stedse at holde Svennernes Halve Længde Westen for Fiord Mundingens Østre Udpynt, saaledes friseyles et Rev, som skyder ud fra Elven Loven SO 1/8 Miil fra Byen; Inden for dette Rev er Laurvigens förste Anker-Plads:

Sande Fiord Bye og Laurvigen
*(**Fisker C**, utsnitt).*

Ulsvig
Sandbugt
Wigs Fiorden
Kyllingkirke
Malmøe
Eaivigen
Friderichswam
Ny Fiorden
Hummerbacken
Hummer Bergel

Tostrand kaldet, hvor findes 18 à 20 Favnes Dybde god Holdebund, hvor gode Ringe ere nedsatte til Land-Tougenes Fastgiörelse, men hvorfra blot med Vindene fra Nord til Øster kan udseyles.

Fra **Tolder-Aaden** og fra **Langestrand** kan derimod udseyles med Vindene fra WNW til ONO. Den förste Anker Plads söges ret Wester fra Kirken i 22 à 24 Favnes Dybde og Land-Touge fastgiöres paa Kirke-Aaden; den anden ret Synder af Saugbrugene, i samme Dybde, og Agter Touge fastgiöres i Land-Bryggene.

I begge disse Anker Pladser kan Vindene fra Syd til OSO forvolde svær Söegang; men meget faa Exempler haves at Skibene desformedelst ere drevne i Land, hvilket i Særdeleshed tilskrives den fortreffelige Holdebund.

Skulde Vinden i Indseylingen til Laurvigs Fiorden eller til Friderichsværn det Østre Gab falde Nordlig, da kan indholdes til:

Wigsfiorden hvis Indlöb tager sin Begyndelse strax inden for Laurvigsfiordens Mundings Østre Udkant. Denne Fiord er adgiængelig for alle Slags Skibe, men kan og bör blot benyttes af dem som ere bestemte Wester efter, da samme allene kan udseyles med Vindene fra N til SO, Anker-Bunden er god og Dybderne afvexlende fra 6 til 10 Favne.

Höllen er ligeledes en god Havn paa Laurvigsfiordens Østre Side, som ligger 1/2 Miil Norden for Wigsfiorden og almindelig bruges til Vinterhavn; den kan modtage 16 à 20 Skibe og kan fraseyles med Vindene fra NNW til O igiennem Nord.

Friderichsværn eller Staværn Havn eller Udhavns Beskaffenhed, som saa bekiendt, fritage vi os fra at beskrive, vi ville blot, efter at have anfört dens Beliggende, at være mellem det faste Land og de yderste Holme og Udskiær af dem som ere ved den Westre Udpynt af Laurvigs Fiordens Munding, og efter at have anfört at Havnen har tvende Ind- og Udseylinger, anmærke hvorledes samme fra Söen kan indlöbes.

Østre Indlöb. Naar man fra Færdöer eller med Østlige Vinde agter sig til denne Havn, da holdes inden eller Norden om Svenner og Rover og iagttager i disses og det faste Lands Mellemstand at holde 2/3 fra det faste Land indtil Laurvigsfiorden aabner sig, da man kan nærme Landet for at anlöbe det Østre Gab, som strax bliver kiendelig desformedelst at Friderichsværns Bygninger kommer tilsyne, ved blot at iagttage at holde Commandanten Bolig Norden for et lidet Skiær, Flue Skiæret kaldet; undgaaes alle Farer i denne Indseyling, og kan frit holdes ind til Anker Pladsen.

Westre eller Syndre Indlöb. Skibe som komme Synder og have faaet Kiending af Rover og Svenner, iagttage at friseyle 8 Fods Grunden SW af Svenner. Fra Svenner ligger Staværns Øerne ret i NW; pa den höyeste af disse er opfört et Vagthuus, dette, Kikud kaldet, som fra tvers af Svenner i alt Veyrligt som er sigtbar nok til at indseyle Havnen, kan sees, skal strax bringes i NtW paa Compasset, hvornæst styres lige paa Kikud Öen som, naar nærmes, kan langs tæt med henlöbes lige ind til Anker-Pladsen, tværs fra Fæstningen.

Skibe som forfalde Westen for Friderichsværn og som langs med det Westen for beliggende Land, vil henholde til denne Havn, maae beopagte at holde dem i en god 1/2 Miils Afstand, indtil Kikud kommer i NtW, hvorefter forholdes for at indseyle til Friderichsværn som i foregaaende er anfört. Ved saaledes at holde fra Landet i anförte Afstand, undgaaes en Række af Baaer og Skiær Rakkebaaerne kaldet, som ere særdeles farlige at nærme; for at friseyle dem er det bedste Mærke, det tydeligste og som tillige ikke letteligen kan feyltages, at holde Rover og Svennerne i Alignement eller over ret, og for at være fuldkommen sikker, bringer man Rover lidet Synden for Svenner, eller holder sig saaledes at man stedse kan see den Syndre Kant af denne Holme og Skiær Strækning.

Med Vindene fra OSO til WtN indseyles, fra Øster til WNW udseyles Friderichsværns Syndre Gab; det Østl. indseyles med Vindene fra SO til Nord, udseyles med Vindene fra SW til WNW.

Isen ligger sielden i Friderichsværns Havn, med mindre Havet er tillagt, umuligt kan Isen ligge længe her, da alle Sydl. Vinde sætter Vandet i Bevægelse i Havnen og saaledes opbrækker samme.

Det samme er Tilfældet i Kiæringvigen, Ulsvog, Baglasthavnen og Laurvigsfiordens Anker-Pladser mod Byen; vel er Anker Pladsen ved Tostrand enkelte Gange blevet i tvungne Tilfælde nyttet til Vinter Oplag; men det er bemærket at Iisgangen her haver beskadiget Anker og Fortöy Tougene. I Hollen derimod er intet at befrygte for Driv-Isen, vel ligger denne Vinterhavn almindelig længe tilfrossen, men Isen kommer her ikke i Betragtning, da naar Fiorden er aaben, man lettelig kan udskiære sig.

I Wigs og Sandefiorden ligger Isen almindelig i Vintere fra Jule Tider til ultimo Martii eller Begyndelsen af April

I alle disse Oldermandskabernes Havne og Anker-Pladser, vide vi med Vished befindes Orm, dog som noget mærkværdigt kunne vi ikke undlade at anföre, at i Höllen hvor intet færsk Vand tillöber og hvor Vandet saaledes er gandske salt, er tvende Brygger som over 40 Aar har været udstaaende og endnu findes gandske uangreben af Orm. I en nye anlagt

Laurvigen og Friderichsværn
*(**Fisker C**, utsnitt).*

Fiorden
Nedre
Lunde
Aure
Hegnes
Lavstang
Ox ön
Lovöen
Sanöen
Pierköen
Sigtesöen
Ariöen
Hellemar
Brevig
Stavern
Arnet
Fredriksvärn
Langesund
Skien
Salbye fiorden

Kiölhalings Brabænk skal derimod findes nogle Spor af Orme Angribelse; at man jævnligen har udkastet Kalk i denne Havn, har formodentlig bidraget til Bryggernes Conservation.

Denne vores Forklaring ville vi med Eed bekræfte naar forlanges.

Friderichsværn Sommeren 1801 [sic]. Oldermand og Lodse.

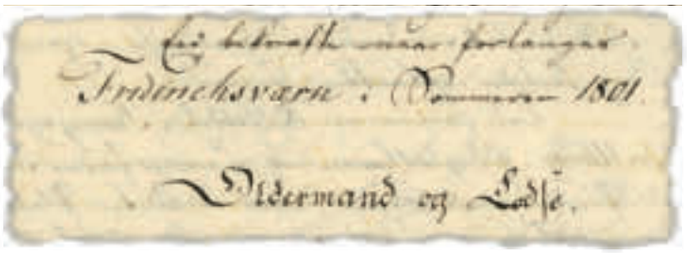
Friderichsvern 1801
Oldermand og Lodse.

LANGESUNDS OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskab strækker sig fra Friderichsværn Wester efter til Elvig og indbefatter de Havne og Anker Pladser, som vi her til Beskrivelse ville fremsætte i den Orden de Øster fra Wester efter fölge paa hinanden, efter at vi först have bemærket.

At Skibe som agte sig til Langesund eller nogen af dette Oldermandskabs Havne söge Overlands Kiendelse, naar de komme Øster fra af Kiæringbierget, og naar de komme Wester fra af Jomfruelandet, som formedelst at det er en udmærkende lav Øe paa Udkysten begroet med Skov og bebygget med temmelig store Huse, er som den eeneste af sit Slags paa den heele Kyst-Strækning fuldkommen kiendelig, og at de yderste Skiær eller Holme i denne Strækning, hvilke bestemme i hvilken Afstand Landet kan nærmes, ere Rachebaaerne og Tvisteenen.

Rachebaaerne som maae skyes naar man Wester fra vil indsöge til Friderichsværn, er en Samling af blinde Baaer og Skiær, som tage deres Begyndelse ret Synder af Friderichsværn og strække sig derfra Wester efter omtrent 1/2 Miil; Inden for dem lige til Landet er umaadelig opfyldt med Farer.

Tvisteenen ligger WSW en stiv 1/4 Miil fra West-Enden af Rachebaaerne; denne som er Oldermandskabets Sydligste Udholme kan næsten nærmes til alle Sider paa Pistol-Skud, blot fra SW Kanten udstikker et Rev 1 1/2 Cabel-Længde.

3/4 Miil Westen for Friderichsværn findes **Navrefiorden** som strækker ret Nord ind, er omtrent 4 Cabel-Længder i Mundingen og 1/8 Miil lang. Denne Fiord som er aldeles aaben for Sydl. Vinde, som saaledes i samme forvolder svær Söe, har man desformedelst aldrig brugt til Indlöbnings Plads. Hendelseviis har tvende Gange Skibe, som Veyret forböd Lodse at tilkomme, selv indseylet dette fra Söen synlige Gab, langs tæt med West Landet fandt de for SW Vind i 8 à 10 Dybde temmelig god Holdebund.

Humer-Bachen er en bedre Havn 3/8 Miil Westen for Navrefiorden. Denne kan modtage og sikre alle Slags Skibe, 12 à 16 vil finde god Anker-Plads der i 5 à 6 Favnes Dybde, god Holdebund med Land-Tougene fastgiorte til en af Siderne. Med Vinden fra O til W kan fra denne Havn udseyles, som er læt at söge, da Hummerbierget som i denne Strækning formedelst sit rundagtige Udseende er ufeyltagelig, og som ligger ret i Nord af Tvisteenen skal tilholdes og siden lades i Indseylingen tæt om Bagbord Side og Indlöbet, derefter lige til Anker Pladsen er reen og frie for Farer. I en til Havnen udlöbende Elv kan fyldes Vand.

Nævlingshavnen er omtrent NNW af Tvisteenen og 1/4 Miil Westen for Humerbachen; den dannes og omringes af en i faste Landet Nord indböyende Bugt og nogle uden for beliggende Holme og Skiær, imellem hvilke sidste falder 4re forskiellige Indlöb, som alle af smaae Fahrtöyer kan benyttes, ikkuns det Sydl. af store; smaae Fahrtöyer kan altsaa hvorhen de ere bestemte for Modvind söge denne Havn, store ikkuns naar de ere bestemte Øster efter. Alle finde der fra 6 til 10 Favnes Dybde god Holdebund og 3de forsvarlige Ringe til Land-Tougenes Fastgiörelse, men de vil tillige finde med haardt blæsende Veyrligt fra SSW til SO temmelig Söe og Under Dynning. Svære Skibe kan udseyle fra Nævlingshavnen med Vinden fra WNW til Syd, mindre Skibe kan i godt Veyrligt næsten udseyle med alle Vinde. I Bröndene ved Husene kan fyldes Vand.

Ved SW Kanten af Nævlingshavnens Udskiær tager **Langesunds Bugten** sin Begyndelse, hvorefter den böyer Nordl. ind til Langesunds Havn, hvis Syndre Gab ligger NW 1 Miil fra de ommeldte Skiær; fra Langesund strækker Bugten SW ud igien til Straaeholmene og Jomfruelandet.

Helgeraaen er en Anker Plads beliggende i Bugten mellem Nævlings Skiærene og Langesund og som kan tages om Vinden faldt NWstl. i Indseylingen til Langesund. Indseylingen er temmelig lang til Anker-Pladsen, som er god for alle Slags Skibe, som tager Norden for en liden Holme ret Wester ud fra Flækken eller Husene beliggende, hvor 7 à 8 Favne god Holdebund, og hvor man enten kan fortöye med 2de Ankere eller före Toug i Land. Anker-Pladsen kan ikkun nyttes af Wester efter bestemte Skibe, som herfra med Vindene

Langesund og Brevik (omkr. 1780; utsnitt. NRA).

Brehberg A.

Eidsangers Fiorden
1500 Alen
Blokhuus Tangen
Kirke Øer
1110 Alen
Fiorden
Brevig
Brevig Tangstad
Brevig
Fredsrigen
Grønmands Holmen
Blochs Guard
Wathers Bryggs
Strøtvellet
Strøtvellet Tangestad
Situationskort over Indløbet af Brevigs Fiorden geometrisk opmaalt samt tegnet den 26de Mai 1826 af M. Cav. Wamberg Lieutenant og Vej-mester i det norske Vej-Corps
NORD
WEST
SYD
OST
100 200 300 400 500 Alen
Ny Alen svarer udgjør paa en M. Fyldet

fra Nord til SO kunne udseyle. Fra Anker Pladsens Nordre Ende indlöber en liden Fiord til **Barkvigen** /:et Jern Værk:/ hvortil 8 à 9 Fods dybgaaende Fahrtöyer kan indseyle.

Langesunds Havn indseyles ved at henstyre i Bugten og uden for Udskiærene, saaledes at Langesunds Kirken bringes i NNW, hvor efter man styrer lige paa denne. Kirken er tydelig og udmærkende tilsyne og ligger paa det faste Land, imellem hvilket og en med Landet parrallel liggende Øe Langöen kaldet, Indlöbet og Havnen indseyles og dannes. Midtvaters i Renden mellem begge kan frit indholdes; forinden Baglast Mærket er passeret maae ikke ankres, inden for samme finde 16 à 20 Skibe af alle Slags Störrelse en fortreffelig Havn, Anker Bunden er god, Dybden 10 à 12 Favne, paa begge Land-Siderne ere 12 forsvarlige Ringe nedsatte, hvoraf de 3de nyttes til at opvarpe for at komme underseyls, de 9 til Fortöyning. Med Vindene fra NWtW til ONO kan fra denne Havn, hvis eeneste Lyde er at den ligger i en Bugt, kommes under Seyls. Vandfyldningen er her beqvem.

Skulde Stilte og almindelig West löbende Ström i Indseylingen til Langesund, nödsage dertil, kan ankres paa **Sausteensflakken** en Slags Grundflakke SW 1/4 Miil fra Langesunds Indlöbet i 12 à 14 Favnes Dybde.

Aabyefiorden 1/4 Miil Westen for Langesund, hvis Brede i Mundingen er 3 Cabellængder og hvis Dybde er ¼ Miil, kan nyttes af smaae Fahrtöyer. Fordum var her Losse og Lade-Plads, som nu er forbudet, saaledes bliver denne Anker Plads lidet eller intet tilseylet.

Isen ligger sielden i Langesund, Nævlinghavnen og Elvigen, uden naar Hav Isen er tillagt; Dynning forvoldet af Syden Vind opbrækker strax Isen som kan have tillagt sig. I Humerbachen og Helgeraaen fra Jule-Tider til ultimo Martii eller Aprils Begyndelse.

I Langesund, Nævlinghavnen, Helgeraaen og Elvigen vide vi med Vished befindes Orm; I Humerbachen hvor en Elv haver Tillöb, har man til Dato ingen Spor fundet af dem.

Denne vores Forklaring kunne vi med Eed bekræfte naar forlanges.

Langesund i Sommeren 1786. Oldermand og Lodse.

Langesund i Sommeren 1786.
Oldermand og Lodse.

BREVIG OLDERMANDSKAB

Indbegriber egentlig Langesunds Fiorden. Lodsene i dette Oldermandskab maae ikke tage Skibe i Söen, deres Bestemmelse er allene at udlodse de Skibe som lade i Fiorden.

Langesundsfiorden tager sin Begyndelse ved Langesund, den strækker sig derfra NNW 1/2 Miil til Brevig, derfra WNW 1/4 Miil til Trosvig, fra denne Bugt Nord 1 1/4 Miil til Porsgrund, fra Porsgrund vedbliver Fiorden at strække N 1/2 Miil til Scheen, hvor den samler sig til den fra Landet udlöbende Elv.

Til **Brevig** kan alle Slags Skibe opseyle, og hist og her finde i Opseylingen Anker og Stoppe Pladser langs med West Landet, imidlertid forvolde den stærk udgaaende Ström nogen Vanskelighed, som særdeles er strid löbende i Fiorden, just tvers af Brevig hvor man passerer for at indseyle eller varpe i **Trosvig-Bugten** hvor næsten ingen Ström er og hvor de fleste af Fiordens mange Skibe opligge i Vinter-Havn.

Den udgaaende Ström vedbliver at giöre Fiordens Opseyling vanskelig til **Porsgrund** tillader Dybden og Rummeligheden alle Skibe adgang.

Scheen kan ikkun nærmes til 1/4 Miil af 15 og 16 Fods dybgaaende Fahrtöyer.

Isen ligger gemenlig i Langesunds Fiorden fra Scheen til Trosvig fra Juule Tider til Begyndelsen af April; ved Brevig gaar den noget för op; mellem Brevig og Langesund beroer dens tidlige Opgang derpaa om Syndre Vinde betimmelig i Foraaret indfinde sig.

Aldrig have vi erfaret at Söe Ormene i denne Fiord enten haver angrebet Brygger eller Skibe.

Naar forlanges bekræfte vi denne Forklaring.

Brevig i Sommeren 1786. Oldermand og Lodse.

Brevig i Sommeren 1786.
Oldermand og Lodse.

Brevig (1801; utsnitt. GB).

Lang Oe
Com Oe
Skaad Oe
Brand
Warberg
Stubbefield
Hellum Oe
Waar Oe
Helle Head
Hollandt Land

KRAGERÖE OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandkab strækker sig fra Sausteens Sundet /:nogen Westen for Sausteens Flakken:/ og til Porter, indbefatter det Archipel af Øer og Holme, hvor imellem Indlöbene til Krageröe Fiorden, tilligemed nogle smaae Havne og Anker Pladser, som til Beskrivelse vil forekomme, i den Orden de Wester efter fölge paa hinanden, saa meget Situationen tillader.

Indseylingen til Sausteens Sundet, hvorfra indenskiærs man henholder til en Deel af de andre smaae Havne, og Löbene til Straaholmene og Jomfruelandet, hvorfra ligeledes til dem kan indholdes; skulle vi i Særdeleshed söge at forklare paa det tydeligste og saa meget Vanskeligheden af en saadan Forklaring tillader det; Om de mindre Havne inden for dem, der sielden til Indlöbning vil komme i Betragtning, og som ikke fra Söen kan indkommes forinden een af 3de ommeldte Anker Pladser er passeret, allene anföre hvorvidt de for Skibe kan være tienlig og hvor mange, samt af hvad Slags Skibe de kunde rumme. I hvordan end Veyrliget maatte være vil Skibe dertil blive forsynet med Lodse. Deres krogede og mellem Holme og Skiær vanskelige Indlöb, giör desuden en forstaaelig Beskrivelse derover næsten umulig

Sausteens Sundet, i Langesunds Bugten omtrent 3/8 Miil SW af Langesunds Gabet, kan indlöbes naar iagttages, fra Bugten at holde hen mod Skiæræg, den nærmeste Holme Langesunds Gabet SW 4 Cabel-Længder fra det, som paa alle Sider til en Cabel Længdes Frastand kan nærmes. Fra ret Wester af Skiæræg viser Sundet sig tydelig aaben og derfra kan indholdes langs med NW Landet til en Baae i Vandskorpen synlig som ligger næsten midt i Gabet, er passeret, da man derefter skal holde Midtvaters til Anker-Pladsen, mod West-Enden af Sausteens Eeylandet, det förste i Indseylingen om Bagbords Side; her ankres i 10 à 12 Favne Vand og Touge föres i Land paa Sausteenen. Det Westre Indlöb til denne Anker Plads falder Østen om Straaeholm-Steenene, disse ere de Østligste af de synlige Skiær i dette Archipel, maae paa Øst Siden ikke kommes nærmere end til 1/4 Miils Frastand. I behörig Afstand henstyres lige til Miuen en kiendelig og meget udmærkende Øe af en hvid Rand paa dens Syndre Ende, som 1 Miil i Söen kan sees; er tillige den förste Øe Westen for Sausteen; denne som skal holdes om Styrbord Side kan nærmes uden Fare, Miuen passeret, maae NO henholdes til Anker Pladsen. Sausteens Sundets Østre Indlöb kan indseyles med Vindene fra Nord til SO udseyles til Söes fra SW til WNW, det Westre kan indseyles med Vindene fra SSO til WSW, ud fra NNW til Øster.

I denne Havn hvor Grunden eller Bunden paa adskillige Steder er steenet og biergigt og hvor med Vindene fra SSO til SSW falder temmelig Söe og Dyning, vil neppe 3 à 4 maadelige Skibe paa en Tid finde Anker Plads. I denne vores underdanige Raport omstændelig beskreven formedelst at ved Sausteen Sundet og der igiennem tager det Østre Indlöb til Krageröen sin Begyndelse og at det tilligemed tiener til Øster Indseyling for de smaae Havne og Anker Pladser som i dette Löb findes.

Fra Sausteens Sundet til Krageröen regnes for 1 1/4 Miil. Strækningen af dette Löb eller Ley er næsten i hele Længden ret Wester. I 1/4 Miil Westen for Sausteenen er **Tonesund**, indlöber Øster fra /:som allerede anfört:/ ved Sausteenen. Imellem begge er gandske reent Fahrvande. Det Westre Indlöb fra Söen til denne Havn, er imellem Straaeholmen og Jomfrueland.

Damsholmen er en Havn Norden for en lang smal Holme, som ligger paa Nord Siden i Tonesund. Begge Löbene til Tonesund kan indseyles af alle Slags Skibe. I Tonesund en god indelukt Havn, kunde 1 à 2 Orlog Skibe finde Plads, som dog der maatte beqvemme sig til at ankre i 20 Favne Dybde. I Damsholmen, hvor der findes 7 à 8 Favnes Dybde, kan Agter og For fortöyes, og 10 à 12 Fregatter og smaae Fahrtöyer finde Plads. Begge Havnene kan ind- og udseyles, med samme Vinde som Sausteens Sundet, Löbet imellem Jomfrueland og Straaeholmen. Ind med Vinden fra SO til W, ud fra NW til Øster. 5 à 6 Cabel-Længder Westen for Tonesund i Leyen er

Hafsund en god Havn, som kan modtage 8 à 10, 10 à 12 Fods dybgaaende Fahrtöyer, den ind- og udseyles med samme Vinde som de 2de foregaaende. De 3de sidst anförte Anker-Pladser ere tienlige til Stoppe Plads for ind- og udgaaende; dette Löb til Krageröen benyttes desuden af Skibe som fra Söen med SWstl. Vinde ere indlöbne imellem Jomfrueland og Straaeholmen og formedelst stærk Kuling og modlöbende Ström, ikke kunde opboute til Anker Pladsen ved Jomfrueland.

Fra Hafsund vedbliver Leyen at strække sig Wester efter Krageröe. 3/8 Miil Westen for Hafsund begynder:

Roeligheden et meget krap Sund, hvor Skibene langs med Biergene paa begge Sider maae söge Fastighed.

Langoer Öe Sundet mellem Gumöe og Langöen tvende Øer, hvorpaa findes en stor Deel gode Jern Malm Gruber, hvorfra Laurvigens og flere Værker fourneres. I dette Sund, som er næsten 1/2 Miil, kan over alt ankres i forskiellige Dybder, fra 8 til 14 Favne Vand, Sand Bund. Fra West-Enden af dette Sund er Krageröe synlig. I 1/4 Miils Mellemstand kan ikke ankres forinden man kommer til **Krageröe Havn** som formeres og dannes af Landet ved Byen og nogle smaae Holme Synden for

Kragerø og skjærgården utenfor (C. F. Grove, 1798; utsnitt. GDS).

Brøll
Gommer

beliggende. Den er for krap til at modtage svære Skibe; Fregatter og mindre Fahrtöyer maae agter og for fortöye i Bryggerne og nogle Ringe, som til dette Brug ere nedsatte.

Til Langesunds Bugtens Formerelse ere Straaeholmene og Jomfruelandet de SWstl. Holme og Øer tillige de Sydligste i den hele Strækning af Oldermandskabet.

Straaeholmene ligger stiv 1/2 Miil tvers ud af faste Landet, SWtS 1 1/4 Miil af Langesunds Gabet; SSO af Tonnesund og Damsholmen, ret Wester 2 Miil af Tvisteenen; mellem Straaeholmene er en god Udhavn, hvor en Esqvadre vil kunde finde Anker Plads, og inden for den et stort Antal af smaae Fahrtöyer; den haver ikkuns et Indlöb, som er fra Øst Siden, og saaledes allene for Øster bestemte Skibe kan benyttes. For her at indlöbe bliver alene at iagttage, at bringe Straaeholm Steenene /:allerede anfört at være de Østligste Skiær, som paa Øst Kanten ikke maae nærmes mere end 1/4 Miil:/ i SWtS fra sig, Husene i Straaeholmen enda synlige i SW, paa dem kan frit styres, da alle de Holme, Skiær og Öer, som denn Cours hen kommer paa Siden, uden Fare kan nærmes; Et Skiær som ligger NO 2 Cabel Længder af Husene og saaledes i Indseylingen kommer over et med dem, tiener til Mærke for Ankringen. 2 Cabel-Længder NO af det bör svære Skibe ankre i 10 à 11 Favne Vand, inden for Skiæret smaae eller mindre Fahrtöyer i 3 à 4 Favne Dybde. Med Vindene fra N til SO kan indseyles i denne Havn fra NW til SSW ud. Vand maatte fyldes ved faste Landet.

NNW 1/8 Miil af Straaeholmenes Ankerplads ligger en lang smal steenet Holme Lille Dannemark kaldet, fra denne skyder Synder ind i Havnen en Grundflakke, som strækker sig lige til Straaeholmenes Westre Pynt, og saaledes forbyder den Vey at ind- eller udlöbe. For 7 à 8 Fods dybgaaende Fahrtöyer er en smal Rende over Grunden.

Jomfrueland ligger SW 1 stiv Fierding Miil af Straaeholmene. Denne Øe 1/2 Miil lang og strækker sig NO og SW. Langs inden paa den eller NW fra den næsten i hele Længden 2 à 3 Cabel-Længder af kan alle Slags Skibe finde god Anker Plads i forskiellige Dybder fra 8 til 13 Favne.

Det Østre Indlöb til Jomfrueland begynder ligesom det Westre til Sausteens Sund. Fra Miuen maae holdes SWstl. hen mellem NW Landet og Lille Dannemark hen til Anker-Pladsen. Fra Miuen dertil er adskillige Baaer og Grunde, som maae friseyles paa Mærker i Landet, af den Beskaffenhed at de ikke tydelig kan beskrives, da Landet paa mange Steder hinanden lignende, af ukiendte lettelig kan feyltages, desuden vil Skibe som mod Miuen allene kunde indsöge, sikkerlig forinden de der henkommer bliver forsynede med Lodse.

Mellem Jomfruelandet og Straaeholmene er det andet Indlöb. I Renden er ikkuns 24 Fods Dybde, med höy Söe vil saaledes af Orlog-Skibe ey kunde benyttes; Fregatter og mindre Fahrtöyer vil kunde indholde dette Löb naar de iagttage at holde Midtvaters; een Baare noget nærmere Jomfrueland end Straaeholmene, hvorpaa det med mindste Skvalp eller Söe brækker kan nærmes. Gabet som strækker NW ind, kan frit indholdes, naar Jomfruelands NW Side begynder at synes kan henholdes langs med det og ankres. Det Westre Indlöb til Jomfrueland Westen om det kan ikke indlöbes af större end 16 Fods dybgaaende Skibe, er kroget og meget vanskeligt, mellem utallige Holme, Skiær og Baare. Tæt ved Landet, hvor Husene staae, ligge nogle smaae Skiær, hvori tvende Ringe ere nedsatte.

Bugten lige for Gabet mellem Jomfrueland og Straaeholmene kan ansees som en ypperlig Rehd, hvor kan ankres i 10 à 12 Favne Vand, sand og leer Bund; En heel Flaade og Convoy vilde her finde Plads. For dybt inde eller for nær Nord Landet maae ikke ankres, da Grunden der er steenet og biergigt. Ret Nord af Midten af Jomfrueland mellem Øerne er en liden god Havn **Kreyerholmen** kaldet, som agter og for fortöyet kan rumme 6 à 8 smaae Fahrtöyer, den kan benyttes af Skibe som, naar Isen begynde at tillægge paa Jomfruelands Anker Plads, önske at oplægge i en Havn hvor det ikke udfordres at holde Besætningen ved Skibet.

Aaröe Schruen er en elendig liden Havn, ret Nord af Gabet, mellem Jomfrueland og Straaeholmene, bag ved en Holme, hvor 1 à 2 smaa Fahrtöyer kan finde Plads.

Anker Pladsen ved Jomfruelandet som er god og paalidelig, kan tilligemed Rehden og de 2de smaae ommeldte Havne indseyles, det Østre Löb med Vinden fra N til SO, ud med Vinden fra SSW til WNW, mellem Jomfrueland og Straaeholmene fra NO til SW igiennem Syd ind igiennem Nord ud, det Westre Löb ind fra WNW til SSO, fra OSO til NNW ud.

Jomfruelandet kan nærmes paa Syd og Ost Kanten til 3 à 4 Cabel Længders Frastand. Paa SW Kanten maae det i Indseylingen ikke nærmes mere end til samme Afstand. En 9 Fods Grund WSW 1/4 Miil af Jomfruelandets SW-Pynt er den yderste Grund, hvor paa begge Sider dybt nok kan indholdes efter Vindens Beskaffenhed, det Westre Löb til Jomfrueland. Denne Grund ligger ret Synder af:

Krageröens Syndre Indlöb, som tillige er det Wstl. ste. Naar man Østen fra med Øsl. Vinde vil indseyle dette Löb til Krageröe maae iagttages: Jomfruelandet uden om passeret at vedblive at styre WNWstl. hen til Krageröe-Fiorden viser sig aaben saaledes at Byens Huse begynder at blive synlige, da

Jomfruland, 1706 (Jens Sørensen, 1706; utsnitt. SK).

Bérö

man ved at henstyre Fiorden ind mod dem, vil strax kunde bemærke en Holme, hvorpaa en Stang er opsat; Et Skiær i Vandskorpen, som ligger omtrent 1 1/2 Cabel-Længde Østen for Stangholmen holdes om Bagbord Side i Indseylingen, alle andre Skiær og Holme Østen for Stangholmen om Styrbord Side, derefter kan Fiorden uden Fare, Midtvaters indholdes til Anker Pladsen ved Byen.

Naar man Westen fra med Westl. Vinde vil indseyle dette Löb til Krageröen maae langs med West Landet holdes en stiv 1/8 Miil uden for alle de synlige Holme og Skiær, indtil et Huus, og det förste som vil kunde blive synlig, som ligger paa Øst Siden af Fiorden, kommer tilsyne Østen for Stangholmen, da man til saa Tiid kan henstyre til Stangholmen mellem den og Skiæret i Indseylingen med Østl. Vinde ommeldt; herfra indholdes Fiorden som forhen anmeldt. Beklageligt er det at Stangen paa denne Holme af Vedkommende ikke holdes i vedbörlig Stand, da den nu i nogle Aar har været afbrækket, og saaledes neppe er synlig. Til Krageröe kan denne Fiord indseyles med Vindene fra WSW til ONO igiennem Syd, igiennem Nord ud.

Skulde Vinden i Indseylingen falde saa Westl. at Fiorden som strækker NWtN ind ikke kan indseyles, kan 10 à 12 Fods dybg. Fahrt. indholde til **Kaarsöe** en liden god Havn som kan rumme 4 à 6 smaae Fahrtöyer; den haver tvende Indlöb, kan benyttes saavel af Øster som Wester bestemte Skibe, da man fra den Øster efter inden Skiærs kan henholde til Jomfrueland og Straaeholmene. Dens Westre Gab indseyles med Vindene fra WSW til SO, ud fra NNW til Ost; det Østre ind fra NO til Syd, ud fra SW til Nord. Skulde Vinden i Indseylingen til Krageröe falde NOstl., kan de störste Skibe indlöbe til **Gamle Porter**, en Fiord som fra West-Kanten af Krageröe Gabet, strækker sig 3/8 Miil ret Wester ind i faste Landet. I denne Fiord kan frit indholdes, naar iagttages at holde sig tæt med Nord Landet. Den kan modtage de störste og et stort Antal af Skibe, er beqvem Stoppe Havn for Skibe, som tvers af Jomfrueland Øster efter, med Østl. Vinde maatte befrygte at drive Wester efter; kan indseyles med Vindene fra NO til SSO, ud fra NNW til SW. Overalt i denne Fiord som er en god Havn kan ankres og om man vil fortöyes med 2de Ankre i 14 à 16 Favne Vand. I en liden Elv, som löber ud i Fiorden, kan fyldes Vand. Hvor Fiorden tager sin Begyndelse, ligger paa dens Syndre Aade eller Udpynt:

Porter Havn en liden men ypperlig Udhavn som dannes af faste Landet og en Deel omkring liggende Øer og Holme; den kan rumme 16 à 20 smaae Fahrtöyer til 12 à 14 Fods Dybgaaende, haver tvende Udseylinger Øster og Wester efter; kan–ind- og udseyles med alle Vinde, skiönt Indseylingen er meget kort, neppe 2de Cabel Længder vil det blive umulig at giöre en forstaaelig Beskrivelse derover, da Grunde, Skiær og Baaer ere saa mange og saa nær hinanden, at det i Löbene udfordres at styre overmaade vel for at dreye frie af dem i disse knappe og krogede Vendinger.

Leevangs Stranden er en liden Havn 1/4 Miil Westen for Porter, hvor 5 à 6 Fods Dybgaaende Fahrtöyer kan stoppe for Stilte og Ström; Indlöbet til den er saa kroget og saa grundt at man alene med Stilte kan buxere derind.

Isen ligger sig sielden i Sausteens Sundet, Hafsund, Straaeholmene og Jomfrueland, Korsöe og Porter Havn, med mindre Hav Isen er tillagt, og da fra Medio Januarii til Medio eller Ultimo Martii. I Krageröe, Gamle Porter, Tonesund, Damsholmen, Kreyerholmen, Aaröe Schruen, Roeligheden og Langoer Sundet ligge Isen gemenlig fra Juule Tider til Medio eller Ultimo April, forholdsmæssig til Vinterens Strænghed.

I alle anförte Anker-Pladser vide vi med Vished befindes Orm.

Denne vores Forklaring ville vi med Eed bekræfte naar forlanges.

Krageröe i Sommeren 1786. Oldermand og Lodse.

Krageröe i Sommeren 1786.

Oldermand og Lodse.

Kragerøe, 1706 (Jens Sørensen, 1706; utsnitt. SK).

RISÖER OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskab strækker sig fra Gieren 3/8 Miil Westen for Leevangs Stranden til Sild Westen for Risöer, den hele Længde 1 1/4 Miil, Kysten Strækning omtrent ONO og WSW.

Fra Jomfrueland som ligger i ONO 3/4 O 2 1/4 Miil fra Risöer, udstrækker et Land Rev eller Grund, som fölger langs Kysten Wester efter; paa dette Rev findes 6 Fods Grunden 1/4 Miil fra Jomfruelands SWstre Pynt.

Gierebaaerne /:tvende:/ ret Synder ud af Giers Pynten og **Høybaaerne** /:tvende:/ i SSW af Risöerflækken; disse ere de yderste Farer i Strækningen af Oldermandskabet, som friseyles uden om ved at holde en god 1/4 Miil ud fra de synlige Skiær og Holme. Paa det ommeldte Rev findes næsten over alt 15 à 16 Favnes Dybde Sand og Berg Grund om hinanden.

Fra Levangs Stranden til Grönholmene er ikke et eneste Sted hvor noget Slags Skib eller Fahrtøy kan finde Anker Plads. Ved **Grönholmen** tager det Østre Indlöb til Risöer sin Begyndelse. Denne Indseyling benyttes allene naar Vinden falder Nordl. end Øster, de som vil blive viist med Vinden af en Østen det Westre Gab til Risöer kan indseyles.

For at indlöbe til Grönholmen, bekiendt under Navn af Østre Stang Gab til Risöer, maae iagttages at holde langs med Landet Østen for og i saa Tilfælde inden for eller Norden paa Giersbaaren. Naar fra Levangs Stranden holdes Wester efter langs med Landet i 4 Cabel Længders Afstand er intet at befrygte. Gieren passeret vil en Holme hvorpaa en Stage er opreyst blive synlig, den holdes om Bagbord i Indseylingen; Midtvaters mellem den og förste Norden for beliggende Holme, kan frit indseyles. Fra dettet Indlöb strækker Fiorden mellem faste Landet og Øer og Holme ret Wester til Risöer. For Stilte og Modvind kan stoppes 5 Cabel-Længder inden for Gabet paa Nord Siden af Fiorden ved **Næstes Waag Stranden**, og strax Westen for ved Orme Dalen, kan 10 à 12 Fods dybgaaende Fahrtøyer ankre og fortöye med Toug i Land; store og dybgaaende Skibe kan indtil 6 à 7 Cabel- Længder Westen for Gabet ankre tvers over Fiorden i 26 à 28 Favne Dybde. Fra Næster Waag Stranden og Orme Dalen er vanskelig at komme til Söes Øster eller Grönholms Gabet ud. Fra midt paa Fiorden kan Øster og Risøer Havn igiennem Wester ud efter Vindens Beskaffenhed holdes til Söes, ved **Tærneskiæret** en Bugt ind ved Holmene, som udgiör den Syndre Side af Fiorden, er den bedste Anker Plads for Øster bestemte Skibe, som Grönholmen for Modvind maatte indlöbe. 1/8 Miil inden for Gabet er denne Stoppe Plads, hvor ankres i 5 à 6 Favnes Dybde og fortöyes med Touge i Land, og hvor neppe 6 maadelige Skibe vil finde Plads. Anförte Anker-Pladser benyttes alene Sommer Dage for at have kort Udseyling til Söen, Höst-Dage oplöbes til **Risöer Havn**. Fra Grönholmen til denne Havn er ½ Miil, og temmelig reent Fahrvand; Risöer Havn som dannes af en fra faste Landet udstrækkende Halv-Øe, paa hvis Nordre og Syndre Sider indlöber tvende dybe Fiorder, som i Beskrivelsen vil forekomme, og en Deel uden om beliggende Øer og Holme; Er god og rummelig og kan modtage alle Slags Skibe og et stort Antal: At i October Maaned 1781 paa en Gang 160 Skibe, hvor iblandt Orlog Skibe, har været der beliggende, tiener fuldkommen til Beviis herpaa.

Risöer Bye ligger ved Foden af et höyt Bierg Buvigen kaldet. Paa et bestemt Sted af Bierget bliver bestandigen vedligeholdt, ved jevnligen at vorde overkalket, en stor hvid firkantet Plæt, som er bekiendt under Navn **Risöerflækken**. Den kan sees 3 à 4 Mile i Söen; fra WtS til SO fra Flækken er den synlig, naar man er mere Østl. Skiules Flækken af omliggende höye Bierge, den tiener til Mærke for Indseylingen, det **Westre Indlöb** til Risöer saaledes: Skibe som fra Söen ville indseyle til Risöer og have faaet Kiending af Flækken, iagttage forinden de nærme de synlige Skiær og Holme af Landet paa begge Sider i 1/4 Miils Frastand, at bringe Flækken ret i Nord fra sig, da de i saa Stilling frit kan styre lige paa den. Ved at nærme Landet, vil en Holme med en opreyst Stang blive kiendelig. Indlöbet er mellem den og næst Østen for beliggende Holme, derefter bliver allene at beopagte at holde Flækken midt i Löbet, da man saaledes ved blivende at indseyle aldeles intet haver at befrygte. I Risöer Havn kan ankres i forskiellige Dybder fra 8 til 26 Favne efter Skibenes Störrelse; de største kan med 2de Ankere fortøye midt paa Havnen, de mindre med Touge i Land i gode forsvarlige Ringe hvoraf 18 findes nedsatte. Denne Havn, hvori alle Slags Skibe kan finde god Vinter Leye, kan indseyles det Østre Stang Gab med Vindene fra NNO til SO, ud fra NW til SSW; det Westre Stang Gab ind med Vindene fra Øster til WNW igiennem Syd, ud med Vindene fra NW til OtN giennem Nord.

Mellem Holmene Østen for det Westre Indløb er et smalt Gab, som 12 à 13 Fods dybgaaende Fahrtöyer kan ind og udseyle. Det kan indseyles med Vinden af NO, ud med SW. Smaae Fahrtöyer som ere forfalden Westen for Grönholmen kan indseyle dette Löb til Risöer, som de ligeledes kan med SWstl. Vinde benytte til Udlöb, for at undgaae den lange Udseyling til Grönholmen.

Øster Risør Havn (losoldermann Niels Evensen, 1793; utsnitt. GDS).

Lyngøers Oldermandskab.

6)

Dette Oldermandskab strækker sig fra Nord til Syd 1 Miil; Øystrøm Beliggende WSW og ONO.

Langs denne Strækning udbleer Landgrunden fra Jomfrulandet at følge Vesten paa hver ligesom om den med Disse Oldermandskab findes 15 à 16 Favne Dybt Vand og Ring Grund om Hvanden, undtagen paa

Øst. Baarne S. Østre og Vestre S. som ligge 3 Miil den ene SO den anden OSO af Vestre Indløb til Lyngøer; disse er de yderligst Øer uden om dette Oldermandskab, som forsøgles ved at holde 4 Miil Syden eller Østen for de skyttige Øer og Holme.

Lyngøerhavn, en Havn som danner af en Del omkringliggende Øer, er den som af Ribe i dette Oldermandskab mest vender tilsøgt. Det at beskrive den og dens Indløb vil de øvrige Havne og Ruber Flader komme under Betragtning, i den Orden Indsøgningerne medføre.

Lyngøer er en god og vel udelukt Havn, som ved de tvende til Østre og Vestre Havende Indløb, den tager til Vaage Flade for Modvind saavel Østre som Vestre bestemte Ribe. I disse adskillige Indbøgninger kan rummes et temmeligt Antal af Ribe, kan medtage 2 à 3 Dybg. Ribe paa disse rummelige Ruber Flade, hvor der dog er saa knapt at bringe til

Norden for Risöer Havn næsten i lige Strækning med Fiorden fra Grönholmen löber Wester ind i faste Landet: **Korsvetfiorden** som fra Buvigs Landet tæt ved Byen til Bunden er stiv ¼ Miil lang, dens störste Brede 3 Cabel Længder, som Kilemæssig aftager. I denne Fiord kan over alt ankres i 16 à 17 Favne Leer Bund; den kan indseyles næsten med alle de samme Vinde som til Risöer Havn, enten Østre Stang Gabet eller det Westre og derefter igiennem Havnen.

I Mundingen af Fiorden paa Nord Siden ligger tvende Holme, ved Hielp at opvarpe i dem vil fra denne Fiord kunde kommes til Söes med Vindene fra SSW til ONO igiennem Wester og Nord. Denne Fiord fortiener at ansees som en god og beqvem Havn, der er rummelig nok til at modtage de störste og et stort Antal af Skibe. I en Fiord **Sandelof-Fiorden** kaldet strax Norden for denne maae Skibe her og i Risöer Havn beliggende, i en til den udflydende Elv, fylde Vand. 1/4 Miil SW af Risöer er Indløbet til **Sannæs-Fiorden** hvor alle Slags Skibe kan indløbe; Anker Pladsen er 1/2 Miil inden for Mundingen, i en Bugt paa Syndre Side af Fiorden i 20 Favne Dybde. I Havn trængende Tilfælde kan benyttes af Skibe, som med Nordl: Vinde ikke kan komme ind til Risöer.

1/2 Miil inden for Anker Pladsen, hvor Fiorden og Elven stöder sammen er Lade-Plads hvor nogle faa Fahrtöyer aarligen indtage Ladning.

Fiesund er en liden Udhavn omtrent af samme Beskaffenhed som Levangs Stranden, hvor 7 à 8 Fods Fahrtöyer i yderste Nödsfald kan indlöbe, og der finde meget maadelig Havn, den er tæt Westen for Indlöbet til Sannæsfiorden. 1/8 Miil Westen for er: **Skallevigen**, en Havn som dannes af en Bugt i Landet, og nogle uden for beliggende Holme og Skiær, haver ikkuns et Indlöb som strækker NNW. Ikke saa aldeles slæt som foregaaende, bliver dog ikkuns i Nödsfald at tilraade, da den er vanskelig at ind- og udkomme og at alle Sydl: Vinde sætter tæmmelig svær Söe i Havnen, som neppe vil kunde rumme mer end 2 à 3 maadelige Fahrtöyer. Denne liden Havn er strax Østen for Sild beliggende.

Isen ligger gemeenligen fra nogle Cabel Længder inden for Grönholms Gabet Fiorden ind efter, Korsvetfiorden og den Deel af Risöer Havn som fra Buvigs Landet til Øst-Holmene støder til Grönholms Indseylingen fra Jule Tider til medio eller ult. Martii, i den övrige Deel af Risöer Havn ligger Isen sielden med mindre Havet er tilfrossen.

I Risöer havn vide med Vished befindes Orm. I Korsvetfiorden, hvortil dog ingen Færsk Vands Elve haver Udlöb, er det os ikke bekiendt om der findes Orm eller ey.

Denne vores Forklaring ville vi med Eed bekræfte naar forlanges.

Risöer i Sommeren 1786. Oldermand og Lodse.

LYNGÖERS OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskab strækker sig fra Sild til Sand 1 Miil; Kystens Beliggende WSW og ONO.

Langs denne Strækning vedbliver Landgrunden fra Jomfrueland at fölge Wester paa hvor ligesom om den med Risöer Oldermandskab findes 15 à 16 Favne Dybde Sand og Bierg Grund om hinanden, undtagen paa **Böse Baaerne** /:Østre og Westre:/ som ligge 1/8 Miil den ene SO den anden OSO af Westre Indlöbet til Lyngöer; disse ere de yderligste Farer uden om dette Oldermandskab, som friseyles ved at holde ¼ Miil Synden eller uden for de synlige Skiær og Holme.

Lyngöerhavn, en Udhavn som dannes af en Deel omkringliggende Øer, er den som af Skibe i dette Oldermandskab meest vorder tilsögt. Ved at beskrive den og dens Indlöb vil de övrige Havne og Anker Pladser komme under Betragtning, i den Orden Indseylingerne medföre.

Lyngöer er en god og vel indelukt Havn, som ved de tvende til Øster og Wester havende Udlöb, kan tiene til Stoppe Plads for Modvind saavel Øster som Wester bestemte Skibe. I dens adskillige Indbugter kan rummes et temmeligt Antal af Skibe; kan modtage 2 à 3 Orlog-Skibe paa dens rummeligste Anker Plads, hvor der dog er saa knapt at bringe til at man i haard Kuling maatte befrygte at nærme eller svinge ad Landet forinden Fortöy Touge kunde indbringes.

Det **Østre Indlöb** til Lyngöer tager sin Begyndelse 1/4 Miil Westen for Sild, strækker sig WtS ind. Skibe som dette ville benytte, maae holde fra Sild tæt med Landet, som uden Farer

Afrekilen
Fæboe
Süningdal
Kilen
Torsheben
Laget
eller Birkeñes
Skreder bugt
Skaathol
SANDN
Liestrand
Grimstand
Haaholm
Learvig
Kiygewaag
Nibe kilen
Rörkilen
Dybwaag
Tollesnes
Halsen
Nibe
Gloppe
Giving
Normansvig
Sand
Lille Normansvig
Skibevig
Engoe
Hoskilholmen
Nibe Bugt
Ionsholm
Engholmen
Prestholmen
Wold
Risoe
DYBWAAG
Byting Skier
FIOR
DEN.
Tangen
Risholm
Legnoe
Buk holm
Steen holm
Westre
Askeroe eller
Tangen
Østre
Askeroe
Askeroe.
Kiholmen
Lamholm
Kibevig
Lijngoer
Stangholmen
Rüs holmene
Sandvig
Nödholm
Langebo
Stangholmen

til 1 1/2 Cabel Længdes Frastand kan nærmes; i saa Frastand sees Lyngöer Husene, disse kan frit styres lige paa, desuden vises i Coursen til den rette Indseyling sig aaben, som mellem Holme og Øer haver Anseelse af en Fiord; den første Øe som kommer paa Bagbord Side i Indlöbet maae ikke formeget nærmes, forresten er det lige ind efter til Anker Pladsen, naar holdes langs med Syd Landet gandske reent og frit for Grunde og Farer. I Lyngöer Havn kan ankres i forskiellige Dybder fra 5 til 12 Favne Vand, sand og leer Bund; Land Touge fastgiöres enten i Brygger eller 14 nedsatte Ringe, hvoraf 11 ere forsvarlige. Ret Nord ind fra den yderste Holme, som holdes i det Østre Indlöb om Bagbord og som paa SO Siden ikke maae nærmes mere end 2de Cabel Længder formedelst 3de ved den beliggende Baaer, er **Nibbe Kiilen** een Indbugt i faste Landet, hvor Anker Pladsen er omtrent 1/4 Miil fra ommeldte Holme. Denne liden Havn som er god og ret indelukt, kan rumme 5 à 6, 10 à 12 Fods dybgaaende Fahrtöyer, benyttes af Skibe forfaldne Østen for Lyngöens Westre Indlöb, som ikke ville nedholde til Risöer. Den kan beseyles med Vindene fra WSW til SO, igiennem Syd, ud med Vindene fra ONO til WNW igiennem Nord.

Qværne Kiilen er næsten i ret med foregaaende, men mer paa Øst Siden beliggende; kan rumme 4 à 6, 12 à 13 Fods dybgaaende Fahrtöyer; benyttes sielden med mindre Vinden falder Nordligere end Wester, og i saa Tilfælde Nibbe Kiilen ikke kan beseyles.

Rysöe er en Havn 6 Cabel Længder Westen for Nibbe Kiilen hvis Indlöb er saa krapt at den sielden eller aldrig kan benyttes.

I Indseylingen af Lyngöers Østre Indlöb kommer paa Bagbord Side en stor kiendelig Holme med en Vahre paasadt, paa samme Tiid kommer et stort flakt liggende Skiær, kaldet **Tærneskiæret** om Styrbord Side. Fra midt i Sundet mellem begge til det knappe i Lyngöer Havn kan over alt ankres, i 12 til 18 Favnes Dybde god sand Bund. Her er rummeligt nok for de störste Skibe at bringe til ankers; en heel Esqvadre vil her finde Plads. Østlige Vinde kan ret sætte lidet Söe i denne Anker Plads, hvorfor om noget skulde befrygtes, kan indfires eller hales ind i Lyngöer Havn. Norden om Tærneskiæret tilligemed de Holme Husene staae paa, skal indholdes til **Lera** en god og rummelig Havn, som kan modtage 8 à 10 Orlog Skibe. Den beste Anker Plads tages Midtfiords omtrent 3 Cabel Længder Westen for Tærneskiæret, naar Husene bliver synlige i et Gab som löber SWtS til Lyngöer Havn. Til denne meget gode Anker Plads kan indseyles fra Söen det Westre Indlöb til Lyngöer, og derefter det ommeldte Gab næsten lige for det beliggende. Fra Lera kan indenskiærs med 18 Fods dybgaaende Fahrtöyer henholdes til Arendahl. Westen for i denne Ley falder grundet, biergig og steenet, lige til **Sand**, 3/8 Miil fra Lera, hvorpaa er en sand Grund, som strækker tvers over Sundet. 3 à 4 Orlog-Skibe kan finde Anker Plads i 12 à 13 Favne Dybde. Da de samme Löb maae ud igien, og Indseylingen dertil er 5/8 Miil lang, vil denne Anker Plads neppe komme i Betragtning, med mindre Anker Pladsen paa Lera var opfyldt med Skibe.

Lyngöer Havn er kiendelig fra Söen af et höyt Bierg paa Overlandet, der viser sig som en Salle; Desuden kan skiönnes af Frastanden Westen for Risöerflækken som er 1 Miil; For at indseyle det **Westre Indlöb** til Lyngöer, söger man at bringe Salen i NNW fra sig, og derefter styrer lige paa den. Naar Salen begynder at skiule sig i Underlandet, kan Udskiærene tydelig kiendes fra hinanden; tvende smaae Skiær Fiske-Skiærene kaldet, de yderste og sydligste skal midt imellem holdes, Gabet viser sig da tydelig aabent, som fra Fiskeskiærene strækker sig NtW ind. Denne Indseyling er omtrent 2 1/2 Cabel Længde lang. Store Skibe som kunde ansees farligt at bringe til Lyngöer Havn, kan strax igiennem den indholde til Lera. Til Lyngöer, Lera og Sand kan indseyles det Østre Indlöb med Vindene fra Nord til SO; ud med Vindene fra NNW til SSW; til Lyngöer og Lera det Westre Indlöb med Vindene fra WtN til SSO, ud fra NNW til OtS. 1/4 Miil Norden for Lyngöer og Lera, ved en Plads Gidding kaldes, kan fyldes Vand i en Elv.

Isen ligger sielden i nogen af dette Oldermandskabs Anker Pladser /:Rysöen undtagen:/ med mindre Hav Isen er tillagt.

Med Vished vide vi at i alle anförte Anker Pladser befindes Orm.

Denne vores Forklaring ville vi med Eed bekræfte.

Lyngöer i Sommeren 1786. Oldermand og Lodse.

Lyngør og omegn (Rasmus Juel, 1708; utsnitt. SK).

ASKER ØE
IOS ØE
Snaresund
Aspevig
SAND ØE
BØR ØE
Dyvaag AK
Gulenes
Langbøe

WESTRE SANDÖE OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskab strækker sig 1 Miil fra Sand til Kalvesund; Kystens Beliggende WSW og ONO. Land Revet fra Jomfrueland vedbliver langs Synden for dette Oldermandskabs Strækning at fölge Wester efter; over alt derpaa findes fuldkommen Dybde, undtagen ved: **Taaskebaaen** som ligger mod ¼ Miil SSO af Sandöens SO Pynt, ved at holde god 1/4 Miil Synden eller uden paa de yderste Skiær og Holme, friseyles alle Grunde og Farer. **Sand-Øen** en höy Øe, som i Længde Øster og Wester er 1/2 Miil, giver dette Oldermandskab sit Navn. Inden og omkring befindende Havne, Udhavne, Indlöb og Anker-Pladser, skulle vi til Beskrivelse anbringe, saavidt Situationen tillader, i den Orden de Wester efter fölge paa hinanden.

Sandefiorden, Norden paa Sandöen, mellem den og en Norden for beliggende stor Øe, Bur Øen kaldet, er den rummeligste og bedste Anker Plads. I den hele Fiord mellem begge Øerne kan over alt ankres i forskiellige Dybder fra 20 til 28 Favne Vand, Sand og Leer Bund; kunde fortöyes med 2de Ankere, men almindeligen bringes Fortöy Touge i Land i Ringe, som findes nedsatte i Haven og Rakkevigen ved Sandöen eller Ospevigen, paa den anden Side ved Buröen.

Haven, Rakkevigen og Ospevigen ere Indbugter i denne Fiord, som helst benyttes af smaae Fahrtöyer, for der at kunde ankre i mindre dybt Vande, saasom 12 à 13 Favne. Til Sandefiord Havns tvende Indseylinger fra Søen, det: **Østre Indlöb** falder ret Westen om de Westligste Holme og Skiær, som omringe Lyngöer Havn. Dette Indløbs Brede, som strækker WtN ind, fra Lyngöer Skiærene til SO Pynten af Sandöen er omtrent stiv 1/8 Miil. Fra Söen naar man er SO af det og saaledes i Stilling at kunde indseyle, viser det sig som en dyb Fiord, paa NO Siden af Fiorden ligger en Øe, paa hvis Udkant findes 2de store kiendelige og udmærkende röde Knorter, som i 2 à 3 Miles Afstand tydelig kan sees; disse tillige med Sallen paa höye Landet over Lyngöer tiener til Mærke for denne Indseyling saaledes: I behörig Afstand Landet bringes Knorterne og Sallen over eet, derefter kan frit henholdes lige paa den. I meget haardt og forlegent Veyrligt af SO Vinde, naar ingen Lods kunde bekommes, kan alle Slags Skibe indlöbe og i 1 à 2 Cabel-Længders Frastand Knorterne ankre i 28 à 30 Favne Vand, god Holdebund og opgaaende Grund, hvor ommeldte Vinde vil sætte nogen Søe, men ikke af den Betydenhed, at man jo med gode Ankere og Touge kan forvente at bierge Skibe. Det gandske Indlöb til Sandefiord, kan ikke af större Skibe end 18 Fods dybgaaende indseyles, er opfyldt med Baaer og Grunde og meget vanskelig at indlodse, 3 Cabel-Længder inden for Knorterne paa samme Side er en liden Havn, kaldet **Tangebugten** hvor 4 à 6 – 10 à 12 Fods dybgaaende Fahrtöyer kan finde Anker Plads; den benyttes naar Vinden i Indseylingen skulde falde Westlig. Tvers over for den, i **Sande-Kiilen**, kan 12 à 14 Fods dybgaaende Fahrtöyer finde en god og ret indelukt Havn, den benyttes af smaae Skibe, Øster efter bestemte som for Modvind söge Havn og ikke til Sandefiord ville nedlöbe, eller naar Vinden i Indseylingen til Sandefiord det Østre Löb falder Nordl.; med Vindene fra Nord til SW kan fra denne Havn seyles til Söes. Synden for SO Pynten af Sandöen udligge nogle Holme, mellem dem og Sandöen er en god og meget rummelig Udhavn **Klaaholmen** kaldet. Sundet ind strækker sig WSW og viser sig temmelig aabent, naar man indseyler Sandefiords Østre Indlöb. Det fölger langs Synden for Sandöen, inden for Holme og Øer, er meget vanskelig at indlöbe. Fra Anker Pladsen, som er 4 Cabel-Længder fra Mundingen, viser sig et kort Löb Synder ud aabent til Söen; Westen for kan ligeledes ind og udseyles; disse Löb ere saa krogede og vanskelige at vi umueligen kunde forfatte nogen forstaaelig Beskrivelse derover, hva vi allene skulde underdanigst tilföye er, at denne Havn, saa nær Söen, er god Stoppe Havn for Modvind, saavel fra Øster som Wester bestemte Skibe, der ikke stikke dybere end 12 à 13 Fod i Vandet og at den med alle Vinde de 3de Löb kan ind og udseyles. 1/8 Miil Westen for paa Sand Øens SWst Pynt findes 2de smaae Ud-Havne. **Kiile-Stranden** og **Nye Havn** tæt ved hinanden, den förste benyttes aldrig af andre end der hiemmehörende Skibe; den anden kan indholdes naar Vinden, Mellem Gabet eller det Sydre Indlöb til Sandefiord, skulle falde Westlig. I begge som til Stoppe Havne fra Söen ikke bör komme i Betragtning, kan ikke störrere end 12 à 13 Fods dybgaaende Fahrtöyer indlöbe.

Mellem Gabet eller det Syndre Indlöb til Sandefiord kan indseyles af alle Slags Skibe. Denne Indseyling falder langs Westen om Sandöen, mellem endeel Holme og Øer, hvoraf ingen er kiendelig eller udmærkende nok, for at tiene til ufeylbarlig Mærke. Overlandet er af samme Beskaffenhed; nogle Mærker paa Træer og Knorter, som vi bruge, kan allene nytte dem som fulkommen kiende Situationen. Denne Indseyling til Sandefiord er den korteste.

Börre Kiilen paa Buröen beliggende er en liden Havn hvis Huse næsten paastævnes i Indseylingen Mellem Gabet, og som benyttes naar Vinden skulde falde NOstl., kan rumme 5 à 6, 10 à 12 Fods Dybgaaende Fahrtöyer; större Skibe maae indseyle til **Oxefiorden**, hvoraf det knappe begynder 1/4 Miil Westen for Sandöen. Denne Fiord strækker NtW og NNW ind, er 1 Miil lang, og i Mundingen 2 à 3 Cabel Længder bred. Fra Mundingen

Vestre Sandøya og omegn (C. F. Grove, 1798, utsnitt. GDS).

Qilenbuowarden
Hoyuafen
Warnafen
Oe
Tromo
Gervol
Mansee
Ydloe
MISER
Oe
SKIELS
Oe
MERDOE
Torungen
Torungen
Ydloe
Mellembuen

til Tvostrand, hvor Fiorden og Elven möder, kan over alt ankres i forskiellige Dybder fra 12 til 30 Favne. Den beste Anker Plads for Skibe som allene söge Stoppe Havn er strax inden for Mundingen paa Østre Siden i en Indbugt, **Sandvigen** kaldet, som er en god og paalidelig Havn for alle Slags Skibe, og hvorfra kan seyles til Söes med vindene fra WSW til Øster igiennem Nord. Mellem Löbet til Sandefiord tiener til Østre Indlöb for Oxefiord, det **Westre Indlöb** til Sandefiord er fælleds for dem begge. Dette Indlöb er fra de yderste Skiær til Anker Pladsen i Sandefiord 1 Miil langt; dets Begyndelse er omtrent 1 1/2 Miil Østen for Tromöe Kirke, 2 1/2 Miil Westen for Risöerflækken og lidet Westen for Oxefiorden, der viser sig som en dyb Dal mellem tvende höye bratte Bierge. Disse tre ubedragelige Kiendemærker maae benyttes for at nærme til Yder-Skiærene, hvoraf et Mollen kaldet, som er langt og flakt liggende, og som paa Øst Siden ikke mere maae nærmes end til 3 à 4 Cabel-Længder, er tydelig at kiende ved at være et got Stykke Synden for beliggende alle andre Skiær og Holme i denne Skiær-Kreds. Mollen skal holdes og bliver det förste i Indseylingen om Bagbords Side, derfra strækker Löbet sig NNO lige til Anker Pladsen; nogle smaae flade Skiær som i denne Strækning strax vil forekomme, holdes om Styrbord i Indlöbet, som langs med NW Siden er renest og mest frie for Grunde og Baaer. Til Sandefiord kan indseyles fra Söen, det Østre Indlöb med Vindene fra Nord til SSO, ud fra NNW til SSW. Mellem Gabet ind med Vindene fra Syd til NNO /:NB med Vindene fra NNO til Øster maatte henholdes til Börre Kiilen eller Sandvigen:/ ud fra Nord til WSW. Det Westre Indlöb med Vindene fra SSW til WNW, ud fra Nord til Øster.

Skibe i nogen af dette Oldermandskabs Havne beliggende, kunde fylde Vand, enten i en meget Vandriig Kilde ved Klaaeholmen, eller i Bröndene ved Husene i Sandefiord. Isen ligger sielden i nogen af dettes Oldermandskabs Anker Pladser, med mindre Hav- eller Driv Iis tilstopper dem. Med Vished vide vi at i alle anförte Anker-Pladser befindes Orm. Denne vores Forklaring ville vi med Eed bekræfte.

Sandöen i Sommeren 1786. Oldermand og Lodse.

NARRESTÖE OG ARENDAHLS OLDERMANDSKABER

For at undgaae at afskiære Tromöen i tvende Deel, som de tvende Districters Orden udfordre og for mere forstaaelig at kunne bringe Havnene og Anker-Pladserne, saavel inden som uden paa Tromöen, til Beskrivelse have vi anseet det nödvendig at sammenföye disse tvende Oldermandskaber. Narrestöe og Arendahls Oldermandskaber strække fra Kalvesund til Hasla 1/2 Miil Westen for Mærdöe, indbefatter Arendahl med tilhörende Anker Pladser i de tvende Indlöb Tromöe og Gattesund beliggende. Havne, Anker Pladser og Indlöb skulle vi underdanigst omröre, saa meget Situationen tillader, i den Orden de Wester efter fölge hinanden.

Fra Kalvesund til Hasla regnes for 2 Miil langs uden paa Kysten, hvis Strækning falder næsten WSW og ONO. I Længde med Mollen /:see foregaaende Oldermandskab:/ kan frit henholdes langs med Landet. Følgende ere de yderste Skiær og Baaer som uden paa friseyles, ved at iagttage ikke at bringe Mollen Østl. end ONO fra sig.

Tegne Grunden /:15 Fod:/ 6 à 7 Cabel Længder ret Wester Mollen, tværs Synder du fra nogle Skiær Flad-Skiærene kaldet.

Fladen /:14 Fod:/ ret Synder af Tromöens Østre Pynt. **Rosbaaen** /:6 Fod:/ SW af Tromöens Østre Pynt, og **Tavlerne** 3de ved Vandskorpen synlige Baaer, ret Synder ud af Midten af Tromlingen; en langagtig lav steenet Øe, som ligger tæt Synden paa Tromöen, stiv 1/4 Miil fra dens Østre Pynt. Mellem anförte Baaer og Tromöen er got Skibs Löb. Fra Tavlerne Wester efter kan Tromöen over alt nærmes uden Fare, de smaae synlige Skiær digt ved den beliggende, til 2 à 3 Cabel-Længders Frastand.

Mærdöen maae paa Syndre Side fraholdes, 1/8 Miil omtrent i Længde med **Thorungerne** /:store og lille:/ de förste og tvende flade Holme Westen for, som ligge SW 1/8 Miil fra Mærdöe. Disse kan paa Syndre Siden nærmes til 1 à 2 Cabel-Længder. Skibe som agte sig til Arendahl benytte det almindelige bekiendte Mærke paa Overlandet af Tromlingerne, der i 6 à 7 Miles Afstand Landet kan sees, og viser sig som 3 höye Humpler, naar disse haves i NNW, vil med denne Cours beholden, sikkert indfaldes lige paa Mærdöen, som i saa Stilling haves over eet med den; naar Landet nærmes til 3 à 4 Mile, bliver Tromöe Kirke synlig. Denne Kiendelse kan derefter benyttes efter Vindens Beskaffenhed til at indseyle de Østen eller Westen for Kirken i disse Oldermandskaber beliggende Indlöb og Havne.

Kalvesund den Østligste, 1/2 Miil Østen for Tromöens Østre Pynt, er en Udhavn 1/2 Miil Westen for Sanden, som ligger

Arendal og omegn (C. F. Grove, 1798; utsnitt. GDS).

Arendal
Bendix Klefsien
Songe
Songelie
Landscrona
Aalestad
Dybvig
Alnæs
Saltenes
Krogness
Troldnes
Næskilen
Friis den
Næss
Sharpe Næss
Buden
Warelyng
Helle
Ure
Sneckenes
Strengerød
Garpe
Hellerø
Eidsvig
TROMME SUND.
Skiels Øe
Bismes
Stjernvig
Pennygård
Trold Næss
Ferevig Kilen
Brinden
Sandnes gren
Konnshofs
Dybedal
Omdalsøren
Hjøsteens Sund
Omdal
Brattekleif
Nor Ferevig
Sandnes
Torgierskolen
Gierrestad
TROMMØE
Bierketein
Syd Ferevig
Hjøstø
Wand
C. Skare
W. Skare
Hanzeles
Løfstad
Gierestad
Hove Kilen
Alve
Monkevig
Sandøe
Sandøen
Kiercken
Hove
Gierrøle
Øfve og Nedre Præcke
Bots Tangen
Tromlingen
Liien
Bielland
Bagernæsen
Brendingen

NWtN 1/8 Miil fra Mollen, hvor det Østre Indlöb dertil tager sin Begyndelse, og som i Indseylingen maae tages om Bagbord. I denne havn, som kan rumme 10 à 12, 14 à 15 Fods Fahrtöyer og hvortil endnu haves tvende andre Löb, kan ind- og udseyles med alle Vinde, vel besat med Ringe, hvori man er nödt til alle Sider at fortöye Skibene, giör at den til Sommer Havn kan benyttes; Höst Dage formedelst Söe og Under-Dynning ikke at til raade. 1/4 Miil Westen for i en Bugt: **Lille Sandvigen** kaldet, kan i Nödsfald i Tilfælde af Stilte, Ström eller Iisbeliggende; i Havnene i Nærheden, 3 à 4 maadelige Skibe indbringes, herfra kan indseyles med Vindene fra Nord til WSW. 1/4 Miil Westen for begynder **Tromöen**, den Øe paa hvis Midte oftomtalte Kirke /:hvid maalet uden Taarn:/ er opfört. Denne Øe er een Miil Lang, og strækker omtrent Øster og Wester lige og til Arendahls Rehd. Langs inden er Norden om den, [er] det saa kaldede **Tromöe-Sund**, der ligesom Øen er een Miil lang, det Brede i Mundingen 5 à 6 Cabel Længder, som af- og tiltager, den mindste Brede i dette Sund er ved Narekiilen, god 1/4 Miil inden for Mundingen, hvor fra Pynt til Pynt er 1 1/2 Cabel-Længdes Mellemstand. Inden for de tvende yderste Havne, som formedelst at de nærmest Söen ere beliggende, af os som Udhavne ansees, og saaledes i Beskrivelse vil forekomme, kan overalt ankres i forskiellige Dybder, der mod Landene til begge Sider aftager, og hvor Grunden paa de fleste Steder er Sand og Leeragtig, fra 35 til 16 Favne. For at kunde forfatte Beskrivelsen over Indseylingen til dette Sund fra Söen, maatte vi först anföre at i WtN 4 gode Cabel Længder fra Mollen ligger en Holme **Norske Bonden** kaldet, en höy og rundagtig Holme, aldeles blottet for Træer og Grönt, dens Höyde og Rundhed udmærker den saa kiendelig, at den umuelig med nogen af de andre Holme i denne Omkreds kan feyltages. Dens Kiendelse benyttes for at indseyle til Trommöesund saaledes: Mollen holdes Østen om i behörig Afstand, derfra styres hen mod Bonden, som paa Nord og Ost Siden kan uden Fare nærmes. Fra tvers Nord af den, viser Sundet sig tydelig aaben i Wester, og kan lige paa Midten af dens Gab uden Fare henholdes. Tvende smaae Baaer /:Rynnels Baaerne:/ hvorpaa det med allermindste Söe brækker, holdes om Styrbord Side, paa samme Tiid vil nogle Skiær /:Fladtskiærene:/ komme paa Bagbord Side. Inden for dem lige til Mundingen, og derefter hele Sundet op, er gandske reent og frit for Grunde, Baar og Farer. Fra Mollen til Tromöens Østre Pynt er 1/4 Miil; Denne Indseyling kan benyttes med Vindene fra Nord til SO igiennem Øster.

Ret Nord af Tromöens Østre Pynt findes: **Narrestö**, en dyb Indbugt med en fremtrækkende Øster Aade. Denne Havn er tienlig for alle Slags Skibe, vil kunde modtage 4 à 6 Orlog Skibe, kan ansees som Udhavn, saa nær Söen beliggende, og da den med Vindene fra ONO til WSW ved hielp af Opvarpning, i gode og forsvarlige Ringe kan udseyles, vil kunde benyttes til Stoppe Havn, saavel for Øster som Wester bestemte Skibe; Den bedste Anker Plads er Øster af et Skiær digt ved Husene beliggende, hvor ankres i 12 à 14 Favne dybde, god sand og leer Bund. Til Narrestöe indseyles med Østl. Vinde fra Mollen og Bonden, med Westl. Saaledes: med Kiendelse af Tromöen /:formedelst Kirken:/ söges i ½ Miils Afstand at bringe Tromöens Østre Pynt, hvorpaa en Varde er opreyst, i Nord fra sig, derfra styres mod den anförte Rosbaaen, hvorpaa brækket med mindste Söe viser sig, kan holdes tæt Østen om /:ikke Westen for, hvorfra en Grundflakke skyder ud:/ Dette Löb falder saaledes mellem Rosbaaen og Fladen, hvor imellem 6 à 7 Cabel-Længder. Tromöens Østre Pynt kan nærmes til at kaste i Land, uden Fare. Efter Behag kan holdes enten mellem den og et een Cabel-Længde Østen for beliggende Skiær, eller uden paa Skiæret. Forinden man kommer til Tromöen, viser Kirken og Husene sig i Narrestöe. I begge Tilfælde af Indseylingen til denne gode og ypperlige Havn maae iagttages, ikke at holde for nær den udskydende Aade fra Øst-Landet. Dette Indlöb til Narrestöe Havn kan benyttes med Vindene fra OSO til WSW. 1 à 2 Cabel Længder Westen for i **Dale-Kiilen** indløbe smaae Fahrtöyer af 8 til 10 Fods Dybgaaende, som Øster eller til Danmark ere bestemte. Denne lille Havn kan rumme 6 à 8te, og kan udseyles med Vindene fra WSW til NNO. I en Indbugt i selve Tromöen, 3 à 4 Cabel-Længder inden for dens Østre Pynt er en god Havn.

Körrevigen, som benyttes naar Vinden i Indseylingen falder NOstl., og saaledes ikke kan opbringes til Anker-Pladsen i Narrestöe. Denne Havn nær ved Söen er god Stoppe-Plads for Øster bestemte Skibe, kan modtage 1 à 2 Orlog Skibe, som der maatte ankre ret Nord af Husene i 9 à 10 Favnes Dybde, sand og leer Bund og fortöye med Touge i Land, i nedsatte Ringe. I Körrevigs Bugten staaer de förste Huse Westen for Tromöe Pynten, Hvorfra langs med Landet til dem, kan uden Fare henholdes. Fra denne Havn, som haver Indseylingen fra Mollen og Bonden, tilfælleds med Tromöesund og Narrestöe, kan samme Löb indholdes til Söes, med Vindene fra Syd til WNW. I Narrestöe og Körrevigen ere gode Vandfyldnings Pladser.

Skare-Kiilen er en Udhavn god og sikker uden paa Tromöen, mellem den og Øster Pynten af Tromlingen, som kan modtage Fregatter og mindre Fahrtöyer. Indseylingen til den er vanskelig inden om alle Baaerne, desuden for Fahrtöyer over 6 Fods Dybgaaende ikke kan udseyles med andre Vinde end fra NW til SW. 6 Fods dybgaaende Fahrtöyer kan langs med Tromöen

Tromøya og omegn (Rasmus Juel, 1708, utsnitt. SK).

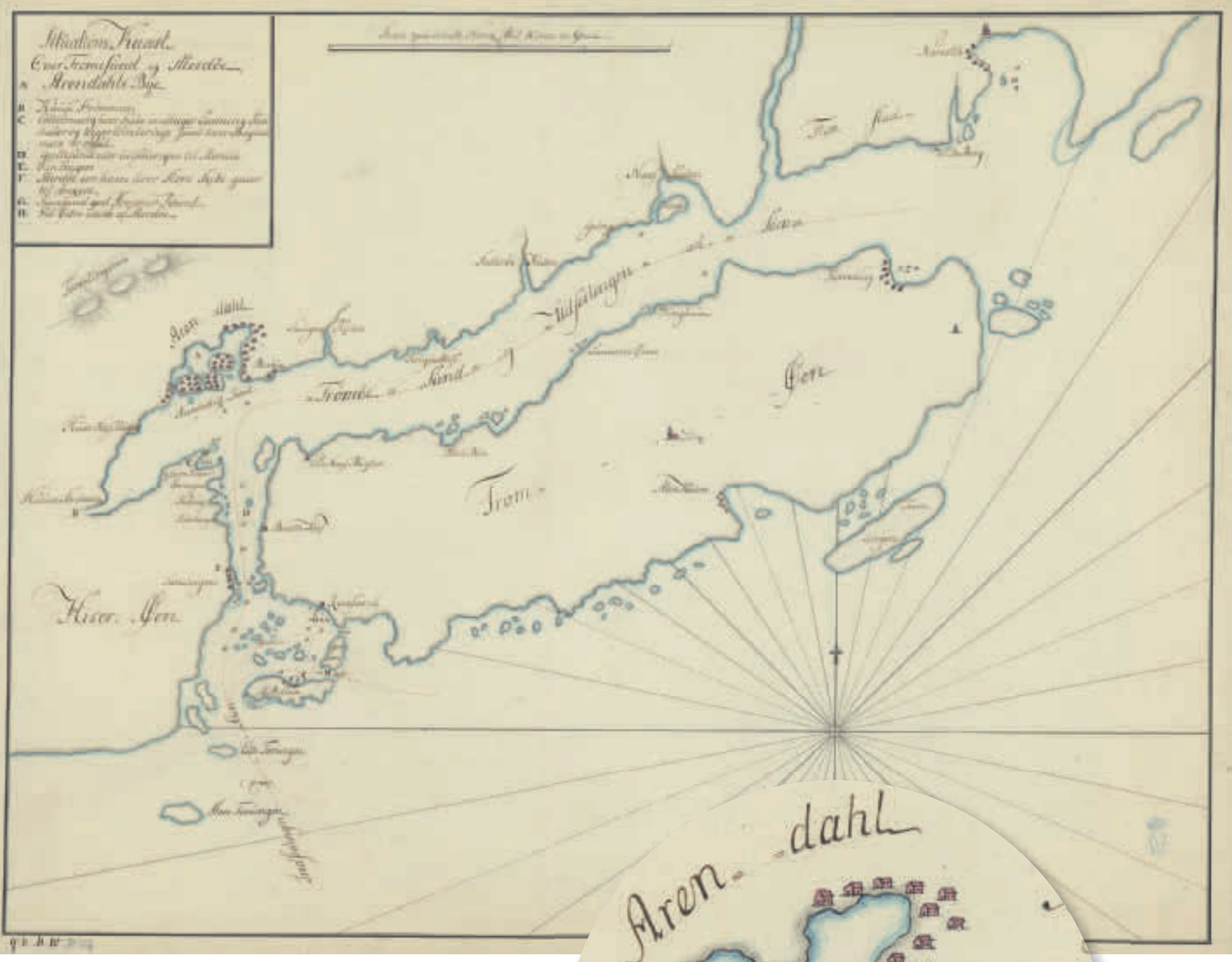
Arendahls Rye
Tromb
Tromb
Fiorr
Hiser Fiorr
Arendahls Reed
Barbue
A
15
16

igiennem **Tromling Sund** et smalt og kroget Löb holde til Söes med Østl. Vinde. Tæt Westen paa Tromlingen, i **Alve-Kiilen** /:den eeneste Indbugt paa Tromöen, der fra Söen haver Anseelse som en Fiord:/ er Havn for Øster bestemte Skibe, Strax Østen for Kirken beliggende, bliver for her at indseyle, at iagttage at bringe Husene, som i Söen kan sees i WNW fra sig, derefter at styre lige paa dem; naar Bugten nærmes maae holdes langs med Øst-Landet. Inden for en kiendelig röd Holme er Anker-Pladsen i 5 à 6 Favne Dybde; midt i Havnen ligger en Dynge eller Baaer, som nöder til at ankre digt ved Landet paa Bagbord Side i Indseylingen, inden for den röde Holme. Denne Havn, som allene for Nödhavn kan tilraades, indseyles med Vindene fra NNO til SSO, ud med Vindene fra Nord til SW. Vil kunde rumme 10 à 12, 12 à 13 Fods dybgaaende Fahrtöyer. Fra Alvekiilen til Mærdöe langs uden paa Tromöen findes ingen Anker Pladser. **Mærdöen** er en 5 à 6 Cabel-Længder lang Øe, som er Synden for Tromöens Westre Pynt beliggende. Indlöbene til Havn ved denne Øe benyttes tillige for at indseyle til Arendahl, samt Anker-Pladsene Rævesand og Sandvigen; det **Østre Indlöb** falder Østen om Øen. Dette Löb mellem Mærdöe og Tromöen, kan ikke benyttes af störrere end 10 Fods dybgaaende Fahrtöyer, med allerhöyeste Vande, findes 12 Fod Vand i Gabet. For her at indseyle, maae holdes Østen fra i behörig Afstand langs med Tromöen. Gabet mellem Tromöen og Mardöe viser sig da tydelig aabent. I det smalle skal holdes nærmest Nord-Landet, omtrent af Gabets Brede om Styrbord, de holdes om Bagbord Side. Herfra kan langs med Mærdöen henholdes til Mærdöe Havn, langs med Nord-landet til Rævesand og inden for beliggende Anker Pladser, det **Westre Indlöb**, Westen om Mærdöe, allerede anfört hvorledes Mærdöe ved Landkiendelse fra Söen skal kunde kiendes.

Skulle vi allene tilföye, at ved at nærme Mærdöe, bliver den af paastaaende Warde, der som et Kikud af Stene er opfört kiendelig. Thorungerne kan ikke feyltages, som de Holme nærmest Mærdöen SW 1/8 Miil fra den beliggende. Dette Löb maae indholdes tæt langs med Thorungerne. Formedelst tvende Grunde ved Mærdöe beliggende, maae Øst Siden saa meget mueligt skyes. Fra tvers af den inderste viser sig Gattesundet eller Westrefiorden til Arendahl tydelig aaben. Coursen ind forbie Mærdöens Westre Pynt NtW; saasnart denne Pynt er bragt i Øster, skal henholdes langs Norden for Mærdöen, mellem den og nærmeste Norden for beliggende /:hvorved maae iagttages at holde sig tæt ved Holmene:/ til **Mærdöe Havn**, hvor ankres Norden for Husene i 9 à 10 Favne Dybde, sand og leer Bund, og fortöyes med Touge i Land i gode og forsvarlige Ringe, enten paa Mærdöen eller lige over for i Holmene. I denne Havn hvor Østlige Vinde sætter Söe, kan et temmelig Antal af Fregatter og mindre Fahrtöyer finde Plads. Det Østre Löb kan udseyles med Vinden fra Nord til SSW igiennem Wester, ind fra NNW til Syd. Det Westre ud fra Nord til Øster, ind fra WSW til SSW. Med Sydlige Vinde maae henholdes til **Rævesand Anker Plads** ved Tromöens Westre Pynt ret Nord af Mærdöe. I denne Anker Plads kan 10 à 12 Orlog-Skibe i 12 à 13 Favnes Dybde finde Rum og fortöye med 2de Ankere, eller Touge i Land, i gode og forsvarlige Ringe. Hele Fiorden tvers over fra Rævesand til Mærdöe kan benyttes af svære Skibe til Sommer Rehd, Over alt i den findes god sand og leer Bund og ikke dybere end 18 Favnme Vand. Det Westre Gab for Mærdöe er tilfælleds for Rævesand, med den Forskiel at Holmen som i Indseylingen langs Mærdöe holdes om Bagbord, skal mellemholdes til Rævesand. Et bredt Löb imellem kan ikke feyltages, det strækker sig ONO hen og viser sig tydelig aabent i det Øyeblik man som anfört for at indlöbe til Mærdöe Havn, bör söge langs Mærdöen. I Löbet derfra til Rævesand ligger omtrent Midtvaters ud en Baare, til Synder Siden skal holdes tæt med Øerne for at undgaae den. Til Revesand kan indseyles med Vindene fra WSW til Syd, ud fra NNW til Syd igiennem Øster.

Sandvigen er en Anker Plads paa en Banke eller Grund, i 16 à 18 Favnes Dybde, tæt Landet tvers Wester af Rævesand af Rævesand, hvor 2 à 3 Orlog Skibe med Fortöy Touge i Land, vil finde Plads. Hertil og fra kan ind og udseyles med samme Vinde som til og fra Arendahl, giennem **Gattesund Löb** Westen paa Tromöen mellem den og Hisser Øen. Fra Thorungen viser, som allerede anfört, dette Sund sig aabent, som strækker NtW og som fra Thorungerne til Arendahls Bye regnes for 1/2 Miil. Langs med West Landet fra Sandvigen op efter kan for Stilte stoppes i denne Fiord, hvor i Midten og paa Øst Siden er meget dybt Vande, og paa de fleste Steder Spille eller Berg-Grund, indtil **Arendahls Reed**, som begynder naar Fiorden Øster og Wester efter i Strækning med Byen lader sig tilsyne. I hele Strækningen langs med Byen kan overalt ankres i fra 15 til 18 Favne Dybde, god sand og leer Bund. Paa denne Rehd vil en heel Flaade finde beqvem og sikker Anker Plads. Kan indseyles det Westre Löb igiennem Gattesund med Vindene fra WSW til OSO, ud fra Syd til WNW. Imellem Byens Brygger kan maadelige Skibe indhale, disse Canaler betegnes under Navn af **Arendahls Havn**, som dog formedelst Isens der almindelige længe Beliggende ikke benyttes til Oplags Pladser. Hiemmehörende Skibe, som tidlig Foraaret agte sig til Söes, overvintre i Sparevigen, Kalevigen eller Löbervigen, trende smaae Indhavne paa West Siden af

Arendal og omkringliggende områder (Lorentz Henrik Fisker, udatert. DHB).

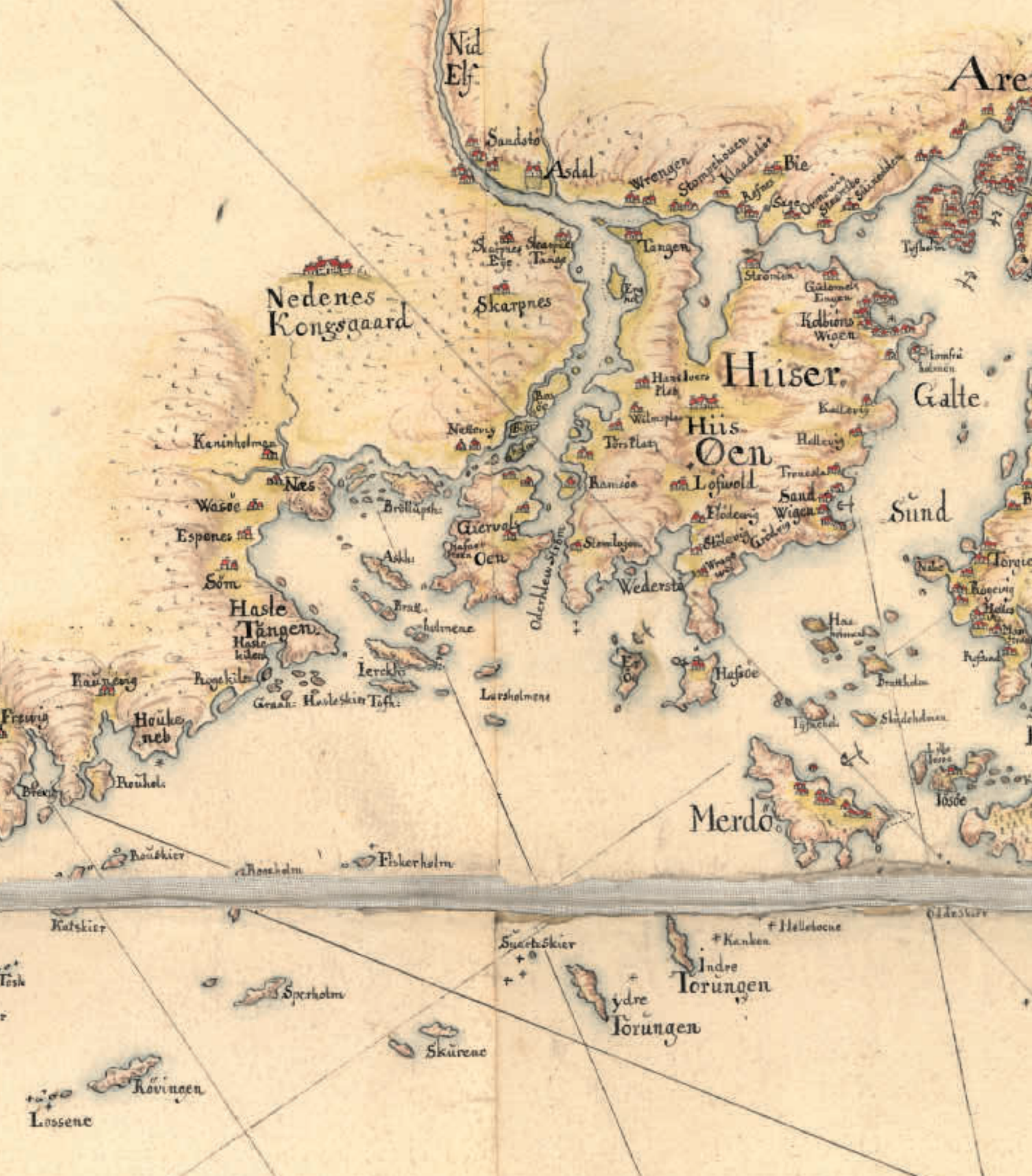
Nid Elf
Are
Sandsto
Asdal
Wrengen
Stomphouen
Klaadeker
Bie
Tangen
Nedenes Kongsgaard
Skarpnes
Hiiser
Galte
Hiis Øen
Kaninholmen
Nes
Wasøe
Espenes
Søm
Hasle Tängen
Giervold
Øen
Oderhleu Strøm
Wederstø
Sund
Löfwold
Sand Wigen
Flodevig
Kolbiøns Wigen
Haslekilen
Kaunæng
Frevig
Houkeneb
Ierckle
Larsholmene
Hafsøe
Merdø
Tøsøe
Fiskerholm
Katskier
Sperholm
Skureue
Indre Torungen
ydre Torungen
Kanken
Hellebocne
Kovingen
Lossene

Gattesundet, hvorfra de, om Gattesundet ikke betids nok skulle opgaae, udskiære til Sandvigen. Skibe ved Arendahl eller nogen af tilhörende Anker Pladser beliggende, kan fylle Vand enten i Arendahls Elv eller paa Mærdöen i en god og vandrig Kilde. 1/8 Miil Westen for Mærdöe er **Flodevigen**, en Havn som i Nödsfald kunde modtage 2 à 3 Orlog-Skibe, som der maatte ankre i 12 à 16 Favne, hertil indlöber mellem begge Thorungerne. En 5 Fods Baaer midt imellemdem beliggende, nöder til at holde efter Vindens Beskaffenhed tæt med en af dem. Herfra falder Coursen NNW lige ind i Havnen, nogle smaae Huse som sees, maae holdes lidet paa Styrbord Side. I Bugten strax Westen for dem ankres inden for en Holme, som i Indseylingen bliver om Bagbord Side. Det andet Löb er Westen for den Westlige Thorunge, dette strækker NNO ind, er vanskelig at indseyle og beskrive fra Flodevigen der som en god Stoppe Havn for Modvind fortiener at ansees, kan udseyles til Söes med Vindene fra Øster til Wester igiennem Nord. 1/4 Miil Westen for Flodevigen er Udhavnen: **Hierch Holmen**, som kan modtage 6 à 8, 14 à 15 Fods Dybgaaende Fahrtöyer. Denne Havn, hvis Indlöb er besynderlig krapt og vanskeligt, benyttes allene naar Stilte og Ström tvinger dertil; desuden kan ikke udseyles med andre Vinde end fra SWtS til WtN. **Hasla** en liden Udhavn mellem nogle Udskiær 4 à 5 Cabel Længder Westen for Hierch Holmen, kan 2 à 3, 5 à 6 Fods Fahrtöyer i Nödsfald stoppe. I denne Havn mellem Skiær og Baaer har ikke nogle Aar været Fahrtöy beliggende.

Isen ligger sig sielden i Kalvesund, lille Sandvigen, Narrestöe, Kiörevigen, Dalekilen, Skarrekilen, Tromlingsund, Alvekilen, Mærdöehavn, Sandvigen, Flodevigen, Hierchholmen og Hasla, med mindre Hav Isen er tillagt. I Mærdöe og Sandvigen er farligt for Driv-IIs. I Rævesand ligger Isen gemeenlig fra Medio Januarii til Medio Martii. I Gattesund, Tromöesund og Arendahls Rehd og Vinter Havne fra Jule Tider til Medio eller Ultimo April, forholdsmessig til Vinterens Strænghed. I alle anförte Anker-Pladser vide vi med Vished befindes Orm. Denne vores Forklaring ville vi med Eed bekræfte naar forlanges.

Arendahl i Sommeren 1786. Oldermand og Lodse.

HÆSNES OG HAAÖE OLDERMANDSKABER

Disse tvende Oldermandskaber strække sig fra Hasle til Biöröe, regnes for 1 1/4 Miil, Kystens beliggende ONO og WSW. For i denne Strækning at söge Underlandet, bliver fölgende som de yderste Farer at vogte sig for: **Hæsnis Brækken** SWtW 1 Miil af Thorungerne, en liden flad sort Holme /:den længste af Landet beliggende fra Færdöer til Flekkeröen:/ Paa Nord, Westre og Synder Kanten maae nærmes til 1 Cabel-Længdes Frastand. Fra Øst Enden stikker et 8 Fods Rev ret Øster ud, som nöder til at fraholde det god 1/2 Miil. Mellem Hasnis Brækken og inden for beliggende Holme, er rummeligt nok for de störste Skibe Nord og Synder over at kaste frem og tilbage for at oppebie Lodsen, hvor dog maae vogtes for en 18 Fods Grund som ligger NW 1/8 Miil fra Brækken. Haae-Baaerne /:tvende:/ WtS 3/8 Miil af Hæsnisbrækken, alletider i Vandskorpen synlige, omtrent Miil uden for de andre Øer og Holme, som ligge langs med faste Landet. Ved at holde fra Thorungerne saaledes uden om Hæsnisbrækken at dens Øst Rev kan undgaaes, og fra den holde 3 Cabel Længder Synden for Haabaaerne friseyles alle Grunde og Farer.

For fra Söen at indseyle til nogen af de i disse Oldermandskaber beliggende Havne og Anker-Pladser, bruges enten Kiendelse af Tromlinger /:anfört i Raporten foregaaende Oldermandskaber, hvorledes de skulle bringes i NNW for at söge Mærdöe, maae skiönnes af dise Havne Westen for beliggende, hvor meget Nordligere Tromlingerne bör bringes paa Compasset:/ Eller Grimstad Salen, et kiendeligt Bierg med en dyb Klyft, som i 2 à 3 Miiles Afstand tydelig udmærker sig, denne Kiendelse benyttes i Særdeleshed for at indseyle til Hæsnis, Haae og Grosefiorden. Strax Østen for Grimstads Salen ligger Fieröe Kirke, hvid malet uden Taarn, som naar man kommer Wester i fra, viser sig forinden Salen. Denne Kirke er ofte af Skibe feyltaget for Risöerflækken.

Nota: Formedelst seenere af mig paa-ankede Foranstaltninger, er endelig denne Kirke, som har forvoldet adskillige Strandinger, bleven sort malet.

Fævig-Kiilen Indlöb er 1/4 Miil Westen for Hasle, ¼ Miil Østen for Hæsnis. Denne der som en dyb Fiord ind i Landet, viser sig fra Söen er den förste Westen for Thorungerne, der haver saadan Anseelse, kan modtage 3 à 4, 13 à 14 Fods Dybgaaende Fahrtöyer, er vanskelig fra Udskiærene at indseyle, og benyttes allene af Wester bestemte Sibe, som forfaldne Øster for Hæsnis Westre Indlöb befrygte, ikke forinden Natten at kunde række Mærdöe Havn. Fævigkiilen kan indseyles med Vindene fra WSW til SSO, du fra Nord til ONO.

Kyststrekningen mellom Fevik og Arendal (Rasmus Juel, 1708, utsnitt, SK).

Ø.
Wesse
Trell
Esperes
Viollefjell
Fiare AK
Wig
Wigvarden
Feig
Rode
Feighiden
Helmin
Toshen
Hellsie
Hesnes
Hesnes
WAL ØERNE
HESNES Ø.
Wal Ø.
Mat Ø.

Hæsnis Øerne ligge 1 Miil Vesten for Mærdöe, 3/8 Miil NOtN af Hæsnisbrækken. Disse Øer som næsten sammenföyede med de paa deres SO Kant beliggende Wal-Øerne, af deres udmærkende Rödhed og af det de viser sig i Humbler, ere kiendelige, udgiöre tilligemed faste Landet **Hæsnis Havn**, en god Udhavn, som i Nödsfald kan modtage 1 à 2 Orlog Skibe, hvilke dog med stiv Kuling finde knapt Rum, for der at bringe til ankers. Af Fregatter og mindre Fahrtöyer, kan i denne Havn rummes et stort Antal, hvor ankres i forskiellige Dybder fra 5 til 16 à 18 Favne, sand og leer Bund, og fortöyes med Touge i Land i gode og forsvarlige Ringe.

Til Hæsnis indlöbes Øster og Wester fra, det **Østre Indlöb** er Østen om Walöerne, mellem dem og Ryvigen, en lang höy röd Holme, omtrent midtvaters mellem Thorungerne og Walöerne.

Baade uden, inden for, mellem dem og siden hele Löbet ind lige til Anker Pladsen er saa opfyldt med Baaer og Farer, at der ikke paa hele Kysten noget saa vanskelig Löb er os bekiendt. Umuelig at beskrive, skulle vi allene underdanigst tilföye at dette brogede Löb er 3/8 Miil langt, og at det med Vindene fra NO til SSO kan indseyles, du fra SSW til NNW; det **Westre Indlöb** tager sin Begyndelse strax Westen for Hæsnis Brækken, derfra styres Nord, lige paa Holmen Graae, en stor sort Holme, som ikke kan feyltages. Holmen Graae ligger ret Wester 3 à 4 Cabel-Længder af Hæsnis Øerne, mellem dem kan indholdes til Hæsnis Gabet, saaledes at af Mellemstanden tages om Bagbord Side, om Styrbord, derved undgaaes en Baaer nærmest ved Holmen Graae beliggende, hvorpaa det næsten alletider brækker. Naar Gabet ind til Hæsnis Havn i ONO viser sig aabent, kan midtvaters frit indholdes lige til Anker Pladsen, som begynder naar Husene lader sig tilsyne. Westen i fra holdes almindeligen Westen om Holmen Graae, som paa den Side kan uden Fare nærmes til 1 Cabel Længde, hvorfra kan styres lige paa Gabet. I saa Tilælde maae holdes langs med Holmene Westen for Holmen Graae beliggende, for at undgaae Koffert-Naglen, en 5 Fods Baaer, SSW 3 à 4 Cabel-Længder fra Holmen Graae. De Westre Löb kan indseyles med Vindene fra Syd til NW; ud fra OtS til NNW. Ret Synder du fra Anker Pladsen er imellem Holmene et lidet smalt krapt Löb, som 5 à 6 Fods dybgaaende Fahrtöyer kan benytte. Paa faste Landet ved Hæsnis er en maadelig Vandfyldning.

Ved **Haaöen**, en stor hvidagtig Øe, som ligger 1/2 Miil Westen for Hæsnis Øerne, er en liden god Havn som kan modtage 8 à 10, 7 à 8 Fods dybgaaende Fahrtöyer, som derfra kan seyle til Söes med alle Vinde undtagen NW. Denne Øe ligger ret Synder af, og saa got som beskiærmer: **Grosfiorden**, en dyb Nord ind i faste Landet indstrækkende Fiord, hvori findes adskillige Anker Pladser; den meest brugelige og som i Særdeleshed benyttes af Skibe som söge Stoppe Havn for Modvind, er: **Gros**, paa West-Siden af Fiorden, stiv 1/8 Miil inden for Haaöen, hvor denne Fiord fra Söen tager sin Begyndelse. Anker Pladsen ved Gros kan ansees som en god Rehd, hvor 10 à 12 af de sværeste Skibe kan finde Plads, og i 10 til 20 Favnes Dybde leer Bund, fortöye med 2de Ankere; 3 à 4 kunde ved Holmene fortöye med Land-Touge i nedsatte Ringe. I denne Anker Plads sætter, med stormende Veyrligt SSOlige Vinde, Söe; men ikke af den Betydenhed at noget for Skibes Sikkerhed kunde befrygtes. Til Grosfiorden og Gros Anker Plads haves 4 Indseylinger, 2de Østre og 2de Westre; de Østre begynder Westen paa Hæsnisbrækken, kan indseyles med Vindene fra ONO til SSO, ud fra WSW til NNO; de Westre ved Haaebaaerne, kan indseyles med Vindene fra SO til WNW, du fra Øster til NW. Disse Löbs Vanskelighed, og at de paa Mærker i Holme og Træer maae ind og udseyles, giör en efterrettelig Beskrivelse umuelig. Dem vedkommende skulle vi underdanigst tilföye, at disse Indseylinger ere stiv 1/2 Miil lange. Ved Gros er god Vandfyldnings Plads.

Grimstad er en god og rummelig Havn, 1/8 Miil inden for Gros, i samme Fiord, som dog ikkun sielden til Stoppe-Havn benyttes, formedelst man ikke derfra kan komme til Söes med andre Vinde end fra Øster til NNW. Er god Oplags Havn for Vinteren ved **Biöröen**, meget kiendelig, af sin Höyde og paastaaende Varde, 1/4 Miil Westen for Haaeöen, er en liden Udhavn, som kan modtage 5 à 6, 8 à 9 Fods dybgaaende Fahrtöyer, som der med alle Vinde kan ind- og udseyle, ikke at tilraade, da i Havnen med Sydlige Vinde er temmelig svær Söe og Under-Dynning.

Isen ligger sielden i Hæsnis, Gros, Haaöen og Biöröe, med mindre Hav Isen er tillagt. I Fævig-Kiilen og Grimstad ligger Isen gemenlig fra medio Januarii til medio Martii, forholdsmæssig til Vinterens Strænghed. I alle anförte Anker Pladser vide vi med Vished befindes Orm. Denne vores Forklaring ville vi med Eed bekræfte naar forlanges.

Grimstad i Sommeren 1786. Oldermand og Lodse.

Hesnes og omegn (C. F. Grove, 1798; utsnitt. GDS).

Nark
Bior
Oe
Hellsskier
Gulmark
Sten
Eide AK
Svartskier
Maaghdm
Vordmandsvie
Grönningen
Oe
HOMBORG
Oe
Fiaten
Gruachdm
Dreekdm
Vasflösfern
Svartskier

HAMBORG-SUNDS OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskabs Strækning fra Biöröen til hvor Hamborgsunds Westre Indlöb tager sin Begyndelse, er omtrent 1/2 Miil, Kystens Beliggende ONO og WSW. I denne Strækning kan fra Höy-Baaerne langs med de synlige Holme og Udskiær, i en Cabel Længdes Frastand, henholdes indtil imod **Gaasen** en rund sort Holme SWtW 3/4 Miil fra Haaöe-Baaerne, Westen for Hamborgsunds Holmen beliggende. Denne som ligger nogle Cabel-Længder Sydligen end de andre Holme i Nærheden og saaledes kiendelig særskildt, maae uden om holdes til 1/8 Miils Frastand, da foruden en Baaer SO af den, hvorpaa det alletider Brækker, endnu er en liden 13 Fods Grund 2 Cabel-Længder Synden for Baaen beliggende. For at beseyle Hamborgsund fra Söen, tiener Tromlingerne til Kiendelse saaledes, at naar Tromlingerne haves i NNO kan med Vinden af en WSW indseyles Hamborgsund. Desuden haves i Hamborgsund, Faldet et ubedragelig Land-Kiendelse: dette er et udmærkende Höyt Bierg, som falder steylt eller bradt af paa Øst Siden, kan sees 3 à 4 Miile fra Landet, og i Særdeleshed beholder beskrevne Fortoning, naar man staaer i Compas-Streger mellem NOtN og NNW fra det. Hamborgsunds Fald er stiv 1/2 Miil Østen for Havnen beliggende.

Buefiorden er den Østligste Havn i dette Oldermandskab. Denne Fiord tager sin Begyndelse ved Biöröen og strækker inden om den OtN 1/8 Miil. Alle Slags Skibe kan her finde god og sikker Anker Plads i fra 12 til 20 Favnes Dybde leer Bund, fastgiöre Land-Toug i Steene og Træer. Havnen som indseyles med Vindene fra SSO til NO, ud fra NW til SW; benyttes allene af Skibe som Øster i nogen af Kystens Havne ere bestemte. Indlöbet tager sin Begyndelse ved Haaöe Baaerne, som efter Vindens Beskaffenhed holdes inden eller uden om.

Narholm Kiilen er en Anker Plads i selve Buefiorden for smaae Fahrtöyer. **Strængnes Gabet** er en Udhavn strax Westen for Biöröen som kan modtage 8 à 10, 13 à 14 Fods Fahrtöyer. Denne Havn som kan udseyles med Vindene fra WSW til NO, benyttes af Skibe som for Modvind söge Havn, og forfalden Østen for Hamborgsunds Westre Indlöb, ikke vil nedseyle til Gros eller andre Østen for beliggende Anker Pladser. Anfört hvorledes omtrent skal kunde kiendes naar man paa Kysten befinder sig uden for Hamborgsund, maatte vi underdanigst tilföye, at Øerne som tillige med faste Landet formeerer eller udgiör **Hamborg Sundet** aldeles ikke kan kiendes paa andet end at de ere de förste fra Landet udliggende smaae Øer og Holme, Westen for Haaöe Baaerne. Kiendelse som lidet eller intet kan komme dem til Nytte, som Westen i fra söge de Westre Indlöb. I Hamborgsundet er forskiellige gode Anker Pladser, som benyttes efter indsögende Skibes Störrelse og deres videre Bestemmelse.

Kalve Havnen eller Hofs Kiilen, paa Øst Siden af Sundet, kan modtage 10 à 12 Orlog Skibe, et stort Antal af smaae Fahrtöyer, som i 10 til 18 Favne Dybde kan fortöye med Agter Touge i gode og forsvarlige Ringe, og der finde ypperlig og sikker Havn; udseyle til Söes med Vindene fra SOtO igiennem Nord. De langt inde i Kiilen beliggende maae for at komme underseyls med de Westl. Vinde opvarpe til **Dannevigen Anker Plads**, lige for Mellem Gabet, hvor 1 à 2 Orlog Skibe med Touge i Land, i 24 à 25 Favne Dybde kan finde Plads. Mindre Fahrtöyer kan ankre nærmere Landet i 12 à 14 Favne Dybde; herfra kan seyles til Söes med Vindene fra ONO til Wester igiennem Nord. I **Assæt** paa Sundets S Westl. Side, kan 2 à 3 Orlog Skibe i 20 Favne Dybde god leer Bund, finde Anker Plads og i nedsatte Ringe fastgiöre Land Touge. Smaae Fahrtöyer kan ankre strax ved i et kort smalt Sund Biönne Sundet kaldet, i 2 à 3 Favne Vand, herfra kan seyles til Söes med Vindene fra SWtW til NNW. I **Normands Wigen**, paa Sundets NW Side, kan Fregatter og mindre Fahrtöyer ankre i 12 Favnes Dybde, og herfra udseyle med samme Vinde som fra Assæt. Af anförte Anker Pladser benyttes Kalvehavnen og Dannevigen til Vinter Oplag. De indbefattes i en Strækning fra Øster til Wester af omtrent 1/4 Miil, haver fölgende Indlöb tilfælles, enhver af dem benyttes efter Vindens Beskaffenhed saaledes som i Indseylingernes Beskrivelse vil blive anfört. Langs heele Sundet fra Kalvehavnen til Asset, kan, paa et Sted nær, hvor findes Berg Grund, over alt i Nödsfald ankres i 30 til 40 Favnes Dybde, og da Ringe paa mange Steder findes nedsatte, desuden god Fastighed paa Holme og Øer kan haves, bliver det ikke vanskelig derfra at kunde indvarpe i de bedre Anker Pladser. For at indlöbe i det **Østre Indlöb** til Hamborgsunds Anker Pladser, maae iagttages fra Haaöe Baaerne at holde WtN og WNW hen til man nærmer Landet strax Westen for Biöröen, som er kiendelig og ufeyltagelig fra Söen af sin Spidse med paastaaende Varde. Naar dette Land Humbersüde kaldet er nærmest, skal og kan uden Fare langs tæt dermed Wester efter henholdes. Alle Holme og Øer som i denne Strækning forekomme, tages om Bagbord, naar man kommer tvers fra den förste af de tre Holme, hvorpaa Stager ere opreyste, viser Gabet sig ind i NWtN, som indholdes tæt med Landet paa Styrbord Side. Dette Löb kan indseyles med Vindene fra NOtO til SSO, med SSO Vind kan henholdes i alle Anker Pladserne, med Vindene fra SSO til Øster i Dannevigen, Asset og Nordmandsvigen, med de Nordligere allene i de 2de sidste.

Homborgsund og omegn (C. F. Grove, 1798; utsnitt. GDS).

Grönnings Sundet, eller **Mellem Gabet** kan saaledes indseyles: Naar man fra Söen formedelst Hamborgsunds Fældet eller andre Mærker, haver Kiending af Hamborgsunds Øerne, styres lige mod dem til 2de Holme, hvorpaa Stange holdes opreyste, bliver synlige. Löbet tager sin Begyndelse mellem dem, strækker NW ind til mod Aabningen, foregaaende Indseyling ommeldt. Imellem de tvende Stangholme kan frit indseyles naar man iagttager at holde nærmest til den Øster, for at undgaae en Baaer, som ligger lidet Westligere end midt i Löbet; herfra til Anker Pladserne er gandske reent og frit for Grunde og Farer. Dette Löb kan indseyles med Vindene fra ONO til WSW, Igiennem Syd. Med Vindene fra WSW til SSO kan indkommes i Kalvehavnen. Fra WSW til Øster i Dannevigen; med de Nordligere maae henholdes til Assæt og Nordmandsvigen. Denne Indseyling neppe 6 Cabel Længder lang er den korteste. Om de **Westre Indlöb** skulle vi allene underdanigst anföre, da de ere alt for vanskelige og opfylte med Grunde og Baaer til at beskrive at de tage deres Begyndelse Østen og Westen Gaasen, at det Østen om er stiv 1/4 Miil langt, og kan indseyles med Vindene fra Øster til Wester. Fra Wester til SSW kan indkommes til Kalvehavnen og Dannevigen, med de övrige Vinde maae henholdes til Nordmandsvigen; det Wester om Gaasen er mod 1/2 Miil Langt, og kan indseyles med Vindene fra NW til SSW, hvormed kan henholdes til Kalvehavnen og Dannevigen.

Ved Stangs Aaden paa Hamborg Øen er en Vandrig beqvem Vandfyldningsplads.

Isen ligger gemeenlig i Buefiorden fra Juule Tider til ultimo Martii eller först i April. I Hamborgsundet med tilhörende Anker Pladser ligger Isen sielden, med mindre Hav-Isen er tillagt. I alle anförte Anker Pladser vide vi med Vished befindes Orm. Denne vores Forklaring ville vi med Eed bekræfte naar forlanges.

Hamborgsund i Sommeren 1786. Oldermand og Lodse.

Hamborgsund i Sommeren 1786
Oldermand og Lodse.

BRÆKKESTÖE OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskab begynder strax Westen for Hamborgsund og strækker sig til Aageröe-Kiile ¾ Miil Kysten Beliggende ONO og WSW.

I heele Længden maae ret vogtes for at komme Udholmene nærmere end stiv 1/4 Miil da i denne Strækning er ualmindelig opfyldt med Baaer.

Brækken et rundt Skiær, som ligger 1/4 Miil fra Gaasen, og **Tronderöe Holmen** 3/4 Miil WSW fra Brækken, en maadelig sort Holme, ere de yderste og Sydligste Skiær, af de synlige Holme og Skiær langs dette Oldermandskab. Endog disse kan åaa Syndre Kanten ikke uden Fare kommes nærmere end til 5 Cabel Længders Afstand.

Hverken paa Over- eller Under-Landet findes noget saa tydelig Mærke eller Kiendetegn at uvante paa Kysten derved kunde forsikkre sig at være du fra Landet i den Strækning der indbefatter dette Oldermandskabs Havne og Anker Pladser, deres Beskrivelse saa fuldstændig, som det formedelst de vanskelige Indlöb er os mueligt at forfatte; skulle vi underdanigst anbringe i den Orden de Wester efter fölge paa hinanden.

Humlesund den Østligste er en Udhavn 1/8 Miil Westen for Hamborgsund, som dannes og omringes af Øer og Holme tæt ved faste Landet beliggende. I denne kan 4 à 5 Fregatter fortöyede Agter og For, finde taalelig Sommerhavn; Höst Dage ikke at tilraade, da Sydlige Vinde sætter temmelig Söe og Under Dynning, der og det saaledes meget ankommer paa Ringenes og Fortöy Tougenes Godhed. Dybden i anker-Pladsen er 8 Favne god holde Bund. Til Humlesund haves tvende Indlöb, det Østre tager sin Begyndelse [Dybden i Anker-Pladsen er 8 Favne] ved Gaasen er 1/2 Miil langt, kan indseyles med Vindene fra ONO til Syd; ud fra SW til NNW; Det Westre tæt Østen for Brækken, indseyles med Vindene fra West til SSO, ud fra Nord til Ost. Ved Krögls-holmen midt i Havnen er god Vandfyldnings Plads. Strax Westen for Humlesund strækker NW ind en Fiord til **Lillesand**, et lidet Ladested, som kan indseyles af alle Slags Skibe med Vindene fra Øster til SSW. Indseylingen dertil tager sin Begyndelse mellem Gaasen og Brækken, er 3/4 Miil lang til Anker-Pladsen, som nagtet den synes god og rummelig, ikke kan tilraades, formedelst dens slette Holdebund, og at man ingen Steder derved kan faae Fastighed for Land-Tougene, desuden kan derfra ikke komme til Söes med andre Vinde end fra Nord til West.

I **Hæsteholm** Bugten paa Westre Kanten af Indlöbet til Lillesand, kan 3 à 4 smaae Fahrtöyer stoppe for Stilte og Ström, bör ikke uden Nödsfald benyttes.

Wasdalen er en Anker Plads 5 à 6 Cabel Længder Westen for Hæsteholm Bugten, som skiönt god og sikker, formedelst dens krappe og Lange Indseyling fortiener at komme i samme Betragtning som foregaaende. Begge kan ikke med andre Vinde end fra WSW til WNW udseyles.

Brækkestöe Anker Plads for store Skibe, er omringet af Holme og Øer. Omtrent midt imellem Bækken og Tronderöe Holme beliggende. Er god Sommer Havn for 2 à 3 Orlog Skibe, et støere Antal Fregatter. Fregatter og mindre Fahrtöyer finde i Brækkeståoe indre Havn sikke og beqvem Anker Plads, hvor 8 à 10 kan rummes, fortöyde Agter og For i gode og forsvarlige Ringe. I Ydre Havnen ankres i 14 à 15 Favne Dybde sand og leer Bund. Til begge Anker-Pladserne haves tvende Indlöb. Det Østre tager sin Begyndelse ved Brækken 1/2 Miil langt, kan indseyles med Vindene fra ONO til SSO, ud fra NNW til SWtW. Det Westre 2 à 3 Cabel Længder Østen for Tronderöeholmen, er stiv 1/2 Miil langt, indseyles med Vindene SSO til West, ud fra Nord til Øster. Inden eller Norden for Brækkestöe Anker-Plads er en indelukt Bugt, som til Vinter Havn kan benyttes, hvortil da Indlöbet er meget kroget og kraptmaate udvarpes. Ved Brækkestöe er vanskelig at fylde Vand. Skulde Vinden i Indseylingen af det Westre Löb til Brækkestöe komme Østligere end SSO, kan 12 à 13 Fods dybgaaende Fahrtöyer indholde til **Aageröe Kiilen**, en Anker Plads 1/8 Miil Westen for Brækkestöe, som kan modtage 3 à 4 Skibe af den Störrelse. Herfra haves tvende knappe Udlöb, det Østre kan udseyles med Vindene fra WSW til Nord; det Westre fra Nord til NO.

I Lillesand ligger Isen saa længe som i nogen Havn paa Kysten, i de øvrige Havne, dette Oldermandskab tilhörende sielden, med mindre Hav-Isen er tillagt.

Med Vished vide vi at i alle anförte Anker Pladser befindes Orm. Denne Forklaring ville vi med Eed bekræfte.

Brækkestöe i Sommeren 1786. Oldermand og Lodse.

ULLESUNDS OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskab begynder ved Aageröe Kiilen og strækker sig ON og WSW een Miil til Quasefiorden, indbefatter tillige Anker Pladserne paa denne Fiords Østre Side beliggende.

I samme Afstand fra Landet og saaledes i Længde med Tronderöeholmen, ere **Lang Baaen** 1/2 Miil WSW af Tronderöeholmen, en liden Baaer, alletider i Vandskorpen synlig, og **Möeholmen** 1/4 Miil WSW af Lang Baaen, en rundagtig sort Holme, de yderste og sydligste af de synlige Skiær i dette Oldermandskabs Strækning, som ligesom langs Kysten i foregaaende, er meget opfyldt med Baaer og Grunde, og ikke uden Fare kan komme nærmere end til 1/4 Miil.

Underlandet har intet saa udmærkende at nogen paalidelig Kiendelse deraf kunde haves. Paa Overlandet er det eeneste som vi vide at anföre, den almindelig bekiendte Forkeerte Baad over Christiansand. For at drage denne Kiendelse til saa Nytte, at deraf at kunde erfare om man befandt sig uden eller tvers for nogen af dette Oldermandskabs Havne og Anker Pladser, udfordres at sammenföye til Betragtning, den Forkeerte Baads Frastand paa Compasset og disse Havnes Beliggende Østen for Christiansand. I **Quanöe Havn** den Østligste i dette Oldermandskab, ¼ Miil Westen for Aageröe Kiilen, kan Fregatter og mindre Fahrtöyer, som Øster efter ere bestemte, finde god Stoppe-Havn for Modvind. I Havnen, som kan rumme 3 à 4 Skibe, ankres i 3 à 4 Favnes Dybde, og fortöyes Agter og For i Steene og Træer. Indlöbet til den begynder Tæt Westen paa Tronderöeholmen og strækker NWtW 1/4 Miil ind; kan indseyles med Vindene fra SSW til NNO, du fra WSW til NNO.

Tronderöen skilles fra Quanöen ved et smalt Sund, og ligger WNW af Tronderöeholmen. Ved denne SOstl. Pynt er en liden Anker-Plads **Walholm Sund** kaldet, som i yderste Nödsfald kan benyttes af 3 à 4, 8a 10 Fods dybgaaende Fahrtöyer, hvorfra dog ved förste Leylighed bör hensöges i en anden Havn.

1/4 Miil Westen for Quanöe, i **Gamle Hellesund** ere tvende Anker-Pladser. Den ydre Havn kan modtage Fregatter, i Nödsfald kunde 1 à 2 Orlog Skibe der indsöge; dog maatte vi underdanigst tilraade hellere at söge anden Østen eller Westen for dertil beqvemme Havne, da saavel Anker-Pladsen som Indseylingen hertil ere knappe og med Grunde og Baaer opfyldte. I den indre Havn kan rummes 20 à 24, 10 à 12 Fods dybgaaende Fahrtöyer, som der finde god og tryg Anker Plads.

Begge formeeres og omringes af Øer og Holme, inden for og omtrent midt imellem Tronderöeholmen og Langbaaen

beliggende, haver tvende Indlöb tilfælles. Det Østre begynder strax Westen for Tronderöeholmen, mellem mange Holme, Skiær og Baae, strækker WtN ind 1/4 Miil langt, kan indseyles med Vindene fra NOtN til Syd, du fra SW til Nord.

Mellem Löbet eller Grönning Gabet, begynder midt imellem Tronderöeholmen og Langbaaen, strækker NWtW ind 1/8 Miil langt, kan indseyles med Vindene fra Ost til WSW, ud fra ONO til West. Det Westre Löb begynder Westen for Langbaaen, er ½ Miil langt, kan indseyles med Vindene fra West til Syd, du fra Ost til Nord. I gamle Hellesund kan fyldes Vand.

Lyngholm Sund er en liden Udhavn for 2 à 3, 6 à 8 Fods dybgaaende Fahrtöyer, uden paa de Øer beliggende, som adskille det Østre og Mellem Gabet til Gamle Hellesund, benyttes allene höy Sommer Dage.

Skotevigen er en liden krap Nödhavn ¼ Miil Westen for Gamle Hellesund, benyttes naar Ström og Stilte ikke tillader at faae nogen anden Havn, kan indseyles med Vindene fra SW til NW, vil neppe kunde rumme mere end 3 smaae Fahrtöyer.

I Udholmene ret du for Skotevigen kan i **Nibbesundet** mellem tvende Holme 5 à 6, 12 à 13 Fods dybgaaende Fahrtöyer finde god Stoppe-Havn for Modvind, da Sundet kan udseyles med alle Vinde og skiönt saa nær som umuelig aabne Söen, frie for Dyning og Söegang.

Ullesundet et smalt Sund Øster og Wester strækkende mellem tvende Øer, hvis heele Længde er omtrent 3 Cabel Længder, begynder 1/4 Mil Westen for Skotevigen. Paa Øst Kanten af dette Sund kunde 1 à 2 Fregatter Øster bestemte finde Stoppe-Havn. I Midten og paa West Kanten kan ikke störrere end 8 Fods dybgaaende Fahrtöyer ankre. Til Anker Pladsen for Fregatter begynder Löbet ved Lang-Baaen og strækker WNW ind, er ¼ Miil lang, kan indseyles med Vindene fra NO til SSO, du fra SW til NNW. Det Westre löb allene for Fahrtöyer af anförte Störrelse, begynder ved Möeholmen, er 1/4 Miil langt, kan indseyles med Vindene fra WNW til Syd, du fra OSO til Nord. Synden paa den yderste Øe som formeerer Ullesundet er en Bugt hvor i Nödsfald svære Skibe kan bringes til Ankers, som dog ikke benyttes naar det er mueligt at indsöge til de efter Skibenes Störrelse passende Anker-Pladser.

I **Quasefiorden**, en Fiord som strækker NOtN 3/4 Miil ind i faste Landet; paa Øst Siden begynder denne Fiord fra Söen ved Ullesundsholmene, paa West Siden ved Holmene som formerer Ranesundet; imellem begge, som saaledes udgiör Fiordens Brede i Mundingen, er 1/2 Miil. Havnene paa Fiordens Øst Side og dette Oldermandskab tilhörende, ere **Ribber- eller Kiöbmandsvigen**, stiv 1/2 Miil inden for Möeholmen; I denne Havn kan et temmelig Antal af Fregatter og mindre Fahrtöyer finde god og sikker Anker Plads, ankre i 9 Favne Dybde god Holdebund og fortöye med Agter Toug i Ringe; herfra kan seyles til Söes med Vindene fra OSO til NNO. Og **Dybbingen** er 1/8 Miil inden for Ribbervigen, hvor 2 à 3 Orlog Skibe i 16 Favne Dybde maadelig Holdebund kan finde Anker Plads. Fra Dybbingen kan udseyles med Vindene fra Øster til NNW.

Anker Pladserne paa denne Side af Fiorden benyttes af Wester bestemte Skibe, som forfalden Østen for Christiansands Indlöb, ikke der kunde indkomme. For saa Tilfælde maatte vi underdanigst anföre at denne Fiord ikke viser sig aaben fra Söen, med mindre man staaer Westen for Möeholmen og at formedelst at Fiorden haver næsten samme Brede som Længde; endog udfordres at være Landet i 1/2 Miils Frastand nær, da længere fra Fiorden snarere haver Anseelse af en Bugt.

Forlegne Skibe, som formedelst stormende Veyrligt ikke kan bekomme Lods og som ved Kiendelse af den Forkeerte Baad ere forsikrede at være du for Fiorden, kan i Nödsfald saaledes indholde de. Möeholmen som i saa Tilfælde ikke kan feyltages, da den er den yderste Holme paa Fiordens Østre Side, kan paa Westre Side nærmes til 1 à 2 Cabel Længder. I Rummet mellem den og Ranesunds Øerne er den 1/2 deel gandske reent og frit for Grunde og Farer. I Möeholmens og Grundenes Mellemstand Indlöbet sin Begyndelse. Fra Möeholmen kan alle Udskiærerne langs med Fiordens Østre Land fölges i en Cabel Længdes Frastand. Skibe saaledes indkomne inden for Möeholmen vil sikkert paa Fiorden i betids enten fra Ulle eller Ranesund blive forsynede med Lodse, uomgiengelig nödvendige for at bringe til ankers enten i Ribbevig hvor det er heelt vanskelig naar Vinden er Sydlig, eller Dybingen, hvor med Vindene fra SSO til SSW uden Land Toug kan tilbringes med 2de Svær Ankere.

Isen ligger sielden i nogen af dette Oldermandskabs Havne, med mindre Hav Isen er tillagt. I alle anförte Anker Pladser vide vi med Vished befindes Orm. Denne Forklaring ville vi med Eed bekræfte.

Ullesund i Sommeren 1786. Oldermand og Lodse.

Ullesund . Sommeren 1786.
Oldermand og Lodse.

RANESUNDS OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskab indbefatter de Havne som ligge paa Quasefiordens Westre Side og Anker Pladserne inden for Ranesundsholmene, der i en længde af 1/4 Miil ere ONO og WSW beliggende, ved deres Østre Ende tager Quasefiordens Westre Side sin Begyndelse, ved den Westre det Østre Indlöb til Christiansand.

Sværtingen en sort rundagtig Holme, WSW 1/2 Miil fra Möeholmen; og **Grönningen** ¼ Miil WSW af Sværtingen ere de Sydligste og yderste af de synlige Holme og Skiær. Sværtingen kan paa Syndre Sidenikke kommes nærmere end 1/4 Miil, formedelst 2de 12 Fods Baaer, som ligge næsten i denne Afstand SSW fra den. Grönningen kan paa alle Sider nærmes til 1 à 2 Cabel-Længder. Paa Overlandet kan den Forkeerte Baad over Christiansand, saavel som 3de höye, rundagtige Humpler paa faste Landet, veylede til Ranesundsholmenes Kiendelse. Disse 3de rundagtige Humpler, bekiendte under Navn af Ranesunds Knollerne, skiönnes saavel Østen som Westen fra. Den Westligste er den mindste, Mellem Knollen fortoner sig nærmere den med den Østligste, naar man kommer Synden eller Westen fra. Desuden bliver Ranesundsholmene af de de tiene 2de Fiorde, hvoraf den eene Quasefiorden strækker NO ind, den andre Christiansands Østre Fiord NW til Skilsmisse ufeyltagelige. Quasefiordens Westre Side, dette Oldermandskab tilhörende, er meget opfyldt med Grunde og Baaer, Anker Pladsen inde i Fiorden, hvortil Indlöbene desaarsag meget vanskeligere.

Sotesete en liden krap Havn, som kan modtage 3 à 4, 6 à 8 Fods dybgaaende Fahrtöyer, herfra kan indseyles med Vindene fra WSW til Nord. Denne Havn er 1/2 Miil inden for Sværtingen beliggende, og Quarnæs Kiilen 1/2 Miil inden for Sotesete. I denne kan indlöbes med 5 à 6, 12 à 13 Fods dybgaaende Fahrtöyer, kan udseyles med Vindene fra WSW til N.

Disse tvende Havne bruges sielden eller aldrig, da med Skibe Øster bestemte, som for Modvind söge Havn og som saaledes kunde benytte dem, indsöges til **Ranesund**, som formeres af faste Landet og Holmene, i den Strækning beliggende, mellem Sværtingen og Grönningen. I Rannesund benyttes efter Vindens Beskaffenhed og Skibenes Störrelse, fölgende Anker Pladser: **Toseflöen**, paa Sundets Syndre Side den Østligste, en liden krap Havn, som kan modtage 7 à 8 Fahrtöyer, som der ankre i 9 Favnes Dybde og fortöye med Vindene fra OSO til NW.

Brevig, den Østligste paa Nord Kanten af Sundet, kan i den indre Havn modtage 8 à 10, 10 à 12 Fods dybgaaende Fahrtöyer, paa Udhavnen kunne 3 à 4 Orlog Skibe finde Anker Plads, som saa nær Christiansand og Flækeröe for dem neppe vil komme i Betragtning. Lige for Mellem Gabet beliggende, kan herfra udseyles med Vindene fra ONO til Wester. **Ranöehavn**, Westen for Mellem Gabet paa Sundets Syndre Side. I denne kan 2 à 3 Fregatter Øster bestemte finde ypperlig og god Havn, ankre i 14 Favnes Dybde god Holdebund, fortöye med Touge i Land i nedsatte Ringe, og udseyle med Vindene fra SW til Nord.

Wrængen, tværs over for Ranöehavn paa Sundets Syndre Side, kan modtage 4 à 6, 10 à 12 Fods dybgaaende Fahrtöyer, herfra kan udseyles med Vindene fra OSO til Wester igiennem Nord. **Hæröefiorden**, den Westligste Anker Plads i dette Sund, kan modtage 6 à 7 Orlog-Skibe, er god og sikker Havn, vil kunde benyttes af dem naar Vinden i Indseylingen til Christiansand falder Nordl.; formedelst at mellem denne Anker-Plads og de övrige i Sundet Østen for beliggende, er en Grundflakke som strækker tvers over Sundet, kan Orlog Skibe ikke benytte andet Löb til at ankre paa Hæröefiorden end det Westlige til Ranesund. Nesten overalt i hele Sundets Længde kan i Nödsfald ankres i 30 à 32 Favnes Dybde, hvortil haves tvende Indlöb. Det **Østre Indlöb** tager sin Begyndelse ved Möeholmen; saavel formedelst Grundene Synden paa Möeholmen som de ved Quasefiordens Westre Side, er dette Indlöb ualmindelig vanskelig; det indseyles ved Vindene fra NO til Syd. Ranöehavn er i Tilfælde af Indseyling dette Löb, den beste og beqvemmeste at tage. **Mellem Löbet** begynder tæt Westen for Sværtingen, der fra viser det sig i NNO tydelig aabent; de to Westerligste af de anförte Rannesunds Knoller paa faste Landet, sees lige i Gabet, disse bringes over ret med en stor, höy, rund Holme, alt for udmærkende til at kunde feyltages og midt i Löbet beliggende, derefter vedbliverat holde dem i hinanden, til man nærmes Holmen, som skal tages om Bagbord Side og digt langs medfölger Bugten hvori Brevig Anker Plads beliggende sees ret forut, og kan uden Fare lige paaholdes. Det **Westlige Indlöb** begynder Westen paa Grönningen og bruges allene for at indlöbe til Hæröefiorden Anker Plads, som benyttes i anförte Tilfælde.

Isen ligger aldrig i nogen af dette Oldermandskabs Havne, med mindre Hav Isen er tillagt. I alle anförte Anker Pladser vide vi med Vished befindes Orm. Denne vores Forklaring ville vi med Eed bekræfte naar forlanges.

Ranesund i Sommeren 1786. Oldermand og Lodse.

Skraaskadfuyen
Emkerle Baad
DAES
FIER
CHRISTIAN SAND
Dybenfelt
Ulkø
Ovana Ø
Dybenfelt
Uglaand
BRAGE Ø
DYRØS Ø
RAND
KIEN
Flekkerøerne
FLEKKER
KROG Ø
ØKEN
Ø
TLAMS Ø
Hellesund
HELLIS-Ø
SKARV-Ø

CHRISTIANSSANDS OG FLEKKERÖE OLDERMANDSKABER

Disse Oldermandskaber indbefatter de Havne og Anker-Pladser i Christianssands Fiorden beliggende.

Denne Fiords Længde fra Mundingen til Christianssands Bye regnes for 1 Miil, dens Brede i Mundingen, naar begge Indseylingernes Brede tilføyes de Øers Øst og West strækkende Længde, som adskiller Löbene, kan ligeledes regnes for en stiv Miil.

Flekkeröerne de Øer som i 1/2 Miils Længde anförte at strække sig Øster og Wester og tiene til Indlöbenes Skilsmisse, maae fra Synder af den Østligste til SSO af den Westligste ikke kommes nærmere end til 1/4 Miil Afstand af den Yderste af de synlige Skiær.

Oxen er den Østligste ligger omtrent 3/8 Miil ret Wester af Grönningen, denne deres Mellemstand udgiör Breden i Mundingen af det Østre Indlöb, tilfælles for Christiansand og Flækkeröen. Oxen maae Øst Siden ikke kommes nærmere end til 3 Cabel Længder. Grönningen kan nærmes til 1 à 2 Cabel-Længder. **Kiöbenhavns Skiæret**, et lidet sort Skiær, er det Westligste af Flekkeröernes Udskiær paa West Siden, dette kan paa West Siden nærmes til 1 Cabel Længde.

Lyngholmen, en høy bleg, guut Holme, den yderste Holme ved Christianssands Fiordens Westre Side, ligger WtN 1/4 Miil fra Kiøhavns Skiæret, Mellemstand som udgiör Breden i Mundingen af det Westre Indlöb tilfælles for Christianssand og Flekkeröe ved Lyngholmen maae iagttages at vogte sig for.

Hanegals-Baaen, SSW stiv 1/4 Miil
Lyngholm Baaen, SO 1 1/2 Cab: Længde } fra Lyngholmen,

og for at söge Christiansand eller Flekkeröe benytte efter Omstændighederne fölgende Landkiendelse:

Den Forkeerte Baad, fuldkommen udseende af en omvendt Baad, ligger paa Udkanten af et steylt Bierg som falder bradt af til West-Siden, naar denne haves i NNW, vil med samme Cours beholden, sikkert indtreffe paa det Østre Indlöb.

Buksteenen er en kiendelig liden rundtoppet Höy i en lille Dal, eller snarere Klöfte, mellem tvende høye Fielde, 1 Miil Westen for den Forkeerte Baad beliggende, naar begge sees paa eengang, er Land-Kiendingen ubedragelig; begge haver allene anförte Fortoninger naar man staaer i Compas Stregerne fra SO til Syd af dem; saaledes til liden eller ingen Nytte for Skibe som komme Westen fra. For dem ere **Ranesunds Knollerne** den beste Land-Kiendelse paa Overlandet, desuden vil 2de höye og meget udmærkende Varder paa Underlandet ved **Nye Hellesund**, 1 Miil Westen for Lyngholmen, som i 1 1/2 à 2 Miles Afstand fra Landet kan sees, tiene til Land Kiendingen af Ranesunds Knollernes Bestyrkelse.

Nota: Hellesunds Warder ere efter den Tiid paa min Anprisning bleven overkalkede, og saaledes fuldkommen tienlige til Land-Kiendelse.

Begge Indlöbene til Christiansand vise sig fra Söen som tvende dybe Fiorde, i det Westre kan Flekkeröe Castel i lang Frastand sees.

Det Østre Indlöb strækker NNW ind, som anfört begynder mellem Grönningen og Oxen, begge maae fraholdes i ommeldte Afstand. Saavel for at indlöbe til Flekkeröe som Christiansand, skal styres lige paa en höy og den höyeste Øe i Fiorden Oder Øen som fra Midten af Gabet haves i NNW. Flekkeröe Castel sees saasnart Oxen er passeret. For at indlöbe til Flekkeröe Anker Pladser, skal man bringe Castellet i Wester, lidet Sydl: eller Nordl: efter Vindens Beskaffenhed, og derefter indholde til det.

I Indseylingen til **Flækkeröe havn** maae vogtes for en 18 Fods Baaer som ligger OSO 2 Cabel-Længder af Castellet, og den næsten bestandig i Fiorden udgaaende Ström, foraarsaget af de 2de Elve Toridals og Topedals som til den have deres Udlöb. Om Flekkeröe Havn, som saa ofte opmaalet, skulle vi allene underdanigst anföre, at saavel inden som uden for Castellet kan ankres, men at paa forskiellige Steder findes Bierg Grund og efterladte Ankere, som kan skade Tougerne.

For at tage Anker Pladsen ved Christianssands Westre Side vedblives at styre paa Oder Øen. I hele Indseylingen fra Gabet dertil er ikkuns een Baae at vogte sig for, denne ligger omtrent 2de Cabel-Længder fra det Land, som paa Fiordens Østre Side strækker meest ud, og saaledes ikke kommer i Betragtning, med mindre man med Østlige Vinde vilde holde nær Lur Landet. Naar man er kommet til Oderöen, holdes ind efter mellem den og förste Westen for beliggende Holme, hvor intet er at befrygte, lige til Christianssands Anker Plads, som begynder strax Norden for Oderöen.

Skibe som ville ankre Østen for Byen, holde Østen om Oderöen, langs med dennes Østl: Side, dog i saa Afstand at Oxen holdes synlig uden for Oderöens Syndre Pynt, derved undgaaes en Baar een Cabel-Længde fra Midten af Oderöen beliggende. Øst-Landet maae ikke nærmes, formedelst derfra udskydende Grunde. Naar Længden af Castellet paa Oderöens Nordre Pynt haves, kan ankres i 6 à 7 Favne god Holdebund. Paa Oderöen er nedsatte gode og forsvarlige Ringe, hvori Land Tougene fastgiöres. I denne Anker Plads sætter SOstl: Vinde

Christianssand og Flekker Øe (C. F. Grove, 1798; utsnitt. GDS).

R E
Aspe Odde
Stabelskier
Söebu-Holm.
Aspe Holm
Maag holm
Gresholmene
Kornskier
Mæboe.
Barlin holm
Wedel skier
Kros holm
Klov holm
Tørbevügodde
Skude
Holme
Æxholm
Mæreboan
Lang Oe.
Oms-Oe.
Inteskier
Lind öe.
Hugen
Hugeboa
Rompe
Terneskier
Hu gen.
Salskier
Ydre
Blost-
14 Sand
12 Fed
16 Fed
20 Fed
5 Sand

temmelig Söe og Skvalp, der formeeres af Strömmen fra Toredals Elven, som hertil haver sit Udlöb. I Elven kan ikke indkommes med störrere end 7 à 8 Fods dybgaaende Fahrtöyer.

Det Westre Indlöb strækker NO ind og som allerede anfört begynder mellem Kiøbenhavns Skiæret og Lyngholmen. For dette at indseyle forholdes saaledes: I behörig Afstand Landet for at undgaae Hanegals Baaen /:i Særdeleshed naar man kommer Wester i fra :/bringes en kiendelig høy og rundagtig Humpel, med en liden Varde, paa Overlandet lidet Westen for Castellet beliggende, uden eller Østen for Lyngholmen, og saaledes holdes til man begynder at komme tvers fra den, da derefter maae styres ind mod West-Landet, til Taarnet paa Castellet kommer til den Sides meest udstrækkende Pynt, og saa vedblivende holde langs med West-Landet lige til Anker Pladserne, enten inden eller uden paa Flekkeröe Castel; Øst Siden skyes, formedelst en 5 Fods Baar, som ligger 1 1/2 Cabel-Længde fra den. Fra Anker Pladsen uden paa Flekkeröe Castel, vedbliver Fiorden op efter til Christianssand at strække Nord Ost ind, til Aabningen eller Sundet begynder at vise sig mellem Oder Øen og förste Westen for beliggende Holme; da derefter forholdes ligesom Indseylingen det Østre Löb anfört. Naar Vinden er Westlig, og man i Opseylingen til Christianssand behöver at holde Westre Landet inde, kan det fra Baaen ved Flekkeröe Castel passeret lige til anförte Sund ved Oderöen, Dybbingen kaldet, uden mindste Fare nærmes til 1/2 Cabel-Længdes Frastand.

Fra Söen kan indseyles det Østre Löb tilfælles for Christianssand og Flekkeröe, med Vindene fra ONO til WSW, det Westre fra SO til NW. Uden paa Flekkeröerne mellem Skiær og Baaer er en liden Nödhavn **Nye Langesund** kaldet, kan modtage 12 à 13 Fods dybgaaende Fahrtöyer. Allerede nogle Gange er i denne Havns vanskelige Löb, Skibe forliiste, og desaarsag uden nödtrængende Tilfælde, forbudet Lodserne der at indbringe.

Skulde Stilte, Ström eller andre Aarsager tvinge dertil, kan i Westre Indlöbet til Flekkeröe i forskiellige Bugter stoppes, saasom:

Tosevigen en Bugt hvor ankres i 10 Favne Dybde **Hellevigen** - - - - - - - - - - - 7 á 8 - - - - - - - - -	paa Löbets Westre Side
Kiirskiilen i forskiellige Dybder fra 11 til 12 Favne **Flekkesunddet** - - - - - - - - - - i 8 Fav. Dybde	paa Löbets Østre Side

Fra disse anförte Anker Pladser bør förste Leylighed benyttes, for at indsöge til Flekkeröe eller Christianssand.

Konghavn er en Havn 1/8 Miil inden eller Norden for Flekkeröe i Christianssands Fiorden, hvor 8 à 10 smaae Fahrtöyer kan rummes. Denne benyttes naar Vinden i Indseylingen til Christianssand holder NOstl. og formedelst den og stærk udgaaende Ström ikke kan indboutes. Strax Norden for denne Havn er en Bugt, hvor Orlog-Skibe i lige Tilfælde kan stoppe.

Naar formedelst udgaaende Ström og N.Westl. Vinde ikke kan bringes til ankers enten i Flekkeröe eller Christianssand, indholdes enten til:

Wigen en Havn i en dyb Fiord, som strækker NO ind, hvis Indlöb begynder 1/4 Miil SO fra Christianssand. Til denne kan indseyles med de störste Skibe, Havnen er god og rummelig, i 10 à 12 Favnes Dybde ankres, og fortöyes i gode og forsvarlige Ringe, som der ere indsatte. Fra Wigen kan udseyles med Vindene fra NNW til SO. Eller **Coursvig Kiilen** noget Østen for Wigen, hvor i 12 Favnes Dybde findes god Anker Plads for alle Skibe. Da ingen Ringe her findes nedsatte maae Fastighed for Land-Tougene söges i Steene og Træer; den kan udseyles med samme Vinde som foregaaende.

I Flekkeröe Indre og Ydre Havn, i Christianssands Østre Anker Plads, i Kongshavn og Nye Langesund ligger Isen sielden med mindre Hav Isen er tillagt. I Flekkeröe maae Vinter Dage for Driv Isens Skyld med Skibene hales nær til Landet. I Christianssands Havn og i Coursvig Kiilen ligger Isen gemeenlig fra medio Januarii til medio Martii, forholdsmæssig til Vinterens Strænghed. I Wigen, mere indelukt fra Jule Tider til medio April.

I alle anförte Anker Pladser er Ormenes Virkning saa ubetydelig, at den næsten ikke fortiener at komme i Betragtning. I Flekkeröe den nærmeste Söen, staaer en Under-Brygge, som for 30 á 40 Aar siden ere udsatte.

Denne vores Forklaring ville vi med Eed bekræfte om forlanges.

Christianssand i Sommeren 1786. Oldermand og Lodse.

Denne vores Forklaring ville
bekræfte om forlanges.
Christianssand i Sommeren 1786.
Oldermand og Lodse.

Nye Hellesund (C. F. Grove, 1798; utsnitt. GDS).

Tiams Oe
Oxen
Bor Oe
Hellenesund
Hellis Oe
Gieven
Ut
Waar Oer
Hellers Oe

NYE-HELLESUNDS OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskab strækker sig paa Udkysten fra **Magöe-Skiæret** et lidet rundt Skiær, som ligger 1/8 Miil SW fra Lyngholmen til **Baglast-Skiærene** nogle smaae lave Skiær 1 1/2 Miil WtS fra Magöe-Skiæret. Disse tvende anförte, hvis Mellemstand udgiör Længden af Oldermandskabet, ere tilligemed **Hellesöe-Skiæret** omtrent i Linie med dem og midt imellem begge beliggende, de yderste eller sydligste Skiær, og kan paa Syndre Kanten uden Fare nærmes til 3 Cabel-Længders Frastand. Ved Magöe Skiæret maae vogtes for Hanegals Baaen /:see foregaaende Oldermandskab:/. Fra Baglast-Skiærene strækker SO ud en Grund som nöder paa den Kant at fraholde dem til 2 á 3 Cabel-Længders Afstand.

Paa Overlandet i dette Oldermandskabs Strækning, er intet Kiende eller Mærke tienlig til at veylede Skibe, som ville indsöge til nogen af dets Havne og Anker Pladser. Paa Underlandet er, foruden 2de höye Varder paa Helgeöen, som i 2 Miles Afstand tydelig kan sees, blandt Udöerne en stor udmærket Holme, som viser sig som en Sukker-Top: denne Giæven kaldet, er 3/4 Miil Westen for Helgeöen beliggende.

Af dette Oldermandskabs Havne og Anker Pladser, som vi underdanigst skulle anbringe i den Orden de Wester efter fölge hinanden, er:

Romsvigen den Østligste og dannes af en Indbugt i Faste Landet, 1/8 Miil Westen for Flekkeröe. Denne liden Havn kan modtage 4 à 5, 12 à 13 Fods dybgaaende Fahrtöyer, som derfra kan udseyle med Vindene fra Nord til Wester. Strax uden eller Synden for denne Bugt, ved **Tiamsöe** kan i 9 Favnes Dybde 2 à 3 Orlog Skibe finde Havn, som der maae ankre nær ved Øen, da længere ud fra den i dybere Vande findes Berg og Spille Grund. Fra denne Anker Plads kan henholdes til Flekkeröe med Vindene fra SW til WNW; til Söes Wester ud med Vindene fra ONO til OSO.

Romsvigen og Tiamsöe benyttes i disse Tilfælde: 1ste af Skibe som Wester for Christianssand holde Indenskiærs, og formedelst Stilte eller Ström ere nödsagede at stoppe; 2det naar Vinden i Indseylingen det Westre Löb til Flekkeröe holder N.Ostl: og saaledes ikke dertil kan indkommes.

Fra Tiamsöe til Helgesöen /:1/2 Miil:/ er ingen brugbare Anker Pladser. Mellem Helgesöen og inden eller Norden for beliggende Øe, er et smalt Sund **Nye Hellesund** kaldet, hvis störste Brede er en stiv Cabel-Længde, og hvis hele Længde fra Øst til West Enden af Sundet, kan regnes for 3 gode Cabel-Længder. Saavel formedelst Sundets liden Brede, som at deri paa adskillige Steder ikke findes mere end 11 à 12 Fods Dybde, kan dette Sund ikke benyttes af störrere Skibe end dertil passende Dybgaaende. Disse finde her ypperlig og god Havn, og saa nær aaben Söe med förste föyelig Vind, kan komme til Söes. Det Nye Hellesund kan indseyles, det Østre Löb med Vindene fra NO til SO, ud fra NNW til SW. Det Westre Löb ind med Vindene fra SSW til NW, ud fra NNO til SO.

Skibe som indkomme Øst Löbet med Sydligere Vinde end SO, og saaledes ikke indkommer Nye Hellesund, kan ankre i Wragevigen, Havn for 4 à 5 Fregatter, paa NO Kanten af den inderste Øe, som formeerer Nye Hellesund, der ankres i 20 Favne Vand god Holdebund, fortöyes med Agter-Touge i Ringe, og udseyles med Vindene fra NNW til SW.

Heröefiorden strax Østen og Höllefiorden strax Westen for Nye Hellesund, tilbyde Anker Pladse for de störste Skibe, og kan hver for sig modtage een heel Flaade af Krigs Skibe samlet med en talrig Convoy. I Heröefiorden en dyb i faste Landet Nord indstrækkende Sund kan ankres i forskiellige Dybder fra 20 til 26 Favne Vand, god Holdebund, paa nogle Steder kan Fortöy Touge i Land bringes i Træer og Steene; overalt kan fortöyes med 2de Ankere. Det Østre Indlöb til Heröefiorden begynder ved Magöe Skiæret og strækker NW ind, uagtet ikke krapt, dog formedelst deri beliggende Grunde som skal friseyles paa ukiendte Mærker, umuelig forstaaelig at beskrive. Det Westre Indlöb af samme Beskaffenhed, begynder Østen for Helgeröen; dette kan indseyles med Vindene fra Øster til SW, ud fra NO til West; det Østre indseyles med Vindene fra NO til Syd, ud fra Nord til SW.

Til **Höllefiorden** strax Westen for Nye Hellesund, haver tvende Indlöb: Det **Østre Indlöb** kan saaledes indseyles: Ved Kiendelse af Helgeröen /:formedelst derpaa opreyste Varder:/ bringes förste og strax Westen for beliggende Øe, Skarveöen kaldet i NNO fra sig, derefter styres lige paa den. Skarveöen holdes tæt Westen om, fra den viser og strækker Fiorden sig ret Nord ind, og kan frit indseyles, naar allene vogtes for en Grund, som skyder Nord 3/4 Cabel Længde ud fra et lidet Skiær, som ligger strax inden for Skarveöen, hvilket Skiær med Grund efter Behag, kan holdes Østen eller Westen for, og en 5 Fods Baaer heelt ind i Fiorden, omtrent midtvaters af dens Brede og 5 Cabel-Længder fra det inderste af Fiorden, som der stöder til eller möder af en fra Landet, og igiennem en stor hvid Sand Flakke udlöbende Elv. Denne Sand Flakke sees fra Söen, særdeles naar man befinder sig ud for Wester Löbet. Fra de förste Huse paa Indlöbets Østre Side og ind efter kan over alt ankres i forskiellige Dybder, opgaaende til Enden af

Ny Hellesund (C. F. Grove, 1798. KV).

Fiorden, fra 22 til 10 Favne god Holdebund. Dette Löb kan indseyles med Vindene fra OSO til WSW, ud fra ONO til WNW. For at indseyle det **Westre Indlöb** maae fra Söen benyttes Kiendelse af Giæve Holmen, der som anfört er 3/4 Miil Westen for Helgeröen, og i sin Skiær Kreds tydelig udmærker sig. Dette indlöb begynder mellem Giæven og förste Synden for beliggende Skiær, udfordrer saaledes at man maa bringe Giæven Østerlig fra sig, hvorved maae iagttages at vogte sig for Øst Grunden fra Baglast-Skiærene. Desuden ligger i SSO fra Giæven en 12 Fods Baae, omtrent midtvaters i Löbets Begyndelse, hvorfor efter Vindens Beskaffenhed maae holdes enten tæt med Gieven eller Synden for beliggende Skiær, som kan uden Fare nærmes. Naar Giæven er passeret og saaledes tillige Baaen kan frit henstyres paa en langagtig Holme Vahrd Holmen kaldet, paa hvis Østre Kant er opreyst en Varde, som ligger NO 1/4 Miil fra Giæven. Fra Wardeholmen, som skal holdes Østen om, strækker Fiorden NtO ind, og kan, naar allene iagttages at holde 1/2 Cabel-Længde fra Udpynterne, som den Cours ind nærmes, frit indseyles, naar nogle smaae Skiær, som omtrent 1/8 Miil inden for Wardeholmen holdes tæt Westen om er passeret, kan derfra og ind efter over alt ankres i Dybder foregaaende Indlöb anförte. Dette Indlöb indseyles med Vindene fra West til SO, ud fra Øster til NW. I Elven kan fyldes Vand.

Fra Nye Hellesund Wester efter til Comble Stöd er een Miil. I denne Strækning, som inden Skiærs kan holdes, er adskillige Anker Pladser for smaae Fahrtöyer, hvortil Indlöbene fra Söen ere vanskelige, og som siælden og ikke uden i nödtrængende Tilfælde benyttes. Af disse skulle vi allene underdanigst anföre:

Langesundet strax Westen for Nye Hellesund, er noget bredere end det og mere Dybde. Dette benyttes som god Stoppe-Havn saavel for Øster som Wester bestemte Skibe.

Comble-Stöd er en NO indstrækkende Fiord, hvis Anker Plads allene kan benyttes af Øster bestemte Skibe, kan indseyles med Vindene fra NO til SSO, ud fra SWtW til NNW. I 20 à 26 Favnes Dybde, god Holdebund, kan 10 à 12 Orlog Skibe der finde god Havn. De som ikke vil fortöye med 2de Ankere, maae söge Fastighed for Land-Tougene i Træer og Steene. Naar man med Østl: Vinde befinder sig i Stilling til at kunde vælge, bliver alletider Höllefiorden hellere at tilraade, da Indlöbene til Comble Stöd, hvoraf det Østligste begynder ved Skarveöe 1 Miil langt, det andet ved Giæven stiv 1/2 Miil, ere vanskelige og opfyldte med Baaer og Grunde.

Isen ligger gemeenlig i Höllefiorden fra Medio Januarii til Medio Martii, forholdsmæssig til Vinterens Strænghed; I de övrige Anker Pladser, dette Oldermandskab tilhörende, sielden med mindre Hav Isen er tillagt.

I Höllefiorden er aldrig befunden Orm, i de övrige Anker Pladser findes Orm, dog saa ubetydeligt at Bryggerne ved Husene ikke for deres Skyld udfordrer nogen Istandholdelse.

Denne vores Forklaring ville vi med Eed bekræfte naar forlanges.

Nye-Hellesund i Sommeren 1786.

Nye-Hellesund i Sommeren 1786
Oldermand og Lodse

UDÖE OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskabs Længde paa Udkysten er 1 Miil. Fra Baglastskiærene til Mandahls Ryvingen saaledes:

Baglast-Skiærene /:tvende:/ i foregaaende Oldermandskab anförte, kan paa West Siden nærmes til 1/2 Cabel-Længde; WtN 1/4 Miil fra dem, er:

Gaase Skiærene /:2de:/ som paa alle Sider kan nærmes til 1/2 Cabel Længde.

Udöe Skiæret /:et:/ WtN 1/4 Miil fra Gaaseskiærene, som formedelst en Baaer maae paa Syndre Kanten fraholdes 2de Cabel Længder, og **Mandahls Ryvingen** NNW 1/2 Miil fra Udöe Skiæret, som paa Sydre og Westre Kanten kan nærmes til 1/2 Cabel Længde, men paa hver Østre Side er ureent og opfyldt med Baaer og Grunde. Disse i Oldermandskabets Længde meest udliggende Skiærs Stilling fra hinanden, viser Kystens yderlige Strækning.

Hverken paa Over- eller Underlandet er noget Kiende eller Mærke af den Beskaffenhed at man derved kunde forsikkre sig i Nærheden af nogen dette Oldermandskab tilhörende Havne eller Anker-Pladser, som vi underdanigst skulle bringe til Beskrivelse, i den Orden de Wester efter fölge paa hinanden.

Dahls Kiilen /:den Østerligste:/ er en liden Havn i faste Landet 1/4 Miil SSW fra Comblefiorden, som kan modtage 4 à 6, 12 à 13 Fods dybgaaende Fahrtöyer ikke at tilraade, da

Sydlige Vinde deri sætter Söe og Under-Dynning. Indlöbet begynder fra Söen Østen for Baglast-Skiærene og er opfyldt med blinde Skiær og Grunde. Til Havnen kan indseyles med Vindene fra ONO til SSW, ud fra WSW til NNO.

Aae-Sund strax Westen for Dahls Kiilen er bedre Havn, men haver vanskeligere Indlöb, kan rumme samme Antal af samme Slags Skibe, og kan ind- og udseyles med samme Vinde.

I **Collesund** lidet Westen for Aae-Sund er Havn for 8 à 9 Fods dybgaaende Fahrtöyer, som ligeledes vanskelig at indlöbe, allene for Wester bestemte Skibe er tienlig, da herfra ikke med andre end Østlige Vinde kan udseyles.

Ørp er en liden Jagte Havn, strax Westen for Collesund. Anförte 4re Havne fortiener allene at ansee som Nödhavn, og benyttes ikke naar enten Höllefiorden og Hellesund Østen for dem eller Treydefiorden og Udöefiorden Westen for dem kan indlöbes. Skibe som holde Indenskiærs, mellem Mandahl og Christianssand, indbuxere til dem, naar Stilte eller Ström nödsages dertil.

Udöefiorden er et OSO og WNW strækkende Sund, mellem Udöerne, omtrent 3/4 Miil Westen for Comble-Stöd. Dette Sund haver tilbörlig Rummelighed hvori er 16 à 18 Favne Dybde, god Holdebund at kunde modtage 6 à 8 af de störste Skibe, af smaae eller mindre Fahrtöyer, kan der et betydeligt Antal finde Anker Plads. For 17 Fods dybgaaende Fahrtöyer og derunder haves tvende Indlöb, hvoraf det Østre kan indseyles med Vindene fra OSO til SSW, ud fra WNW til NNO. Det Westre, hvoraf store Skibe kan benytte sig, indseyles med Vindene fra SSW til WNW, ud fra NO til OSO. Det Østre er vanskeligt at indseyle. Det Westre, skiönt gandske reent og frit for Baaer og Grunde, ligeledes vanskeligt, formedelst at det ikke er mueligt at kunde paa Udkysten hvor ingen af Udöerne haver noget særdeles udmærkende Kiende, hvor Indlöbet tager sin rette Begyndelse.

I **Treydefiorden** inden eller uden for Udöefiorden er en ypperlig og god Havn, som kan modtage en heel Orlogs Flaade. I Anker Pladsen er 12 à 16 Favne Dybde, god Holdebund; efter Behag kan fortöyes med 2de Ankere eller Land Touge fastgiöres i Ringe eller gode Bierg Fastigheder. Til Treydefiorden haves tvende Indlöb:

Det **Østre Indlöb** begynder tæt Westen for Gaase Skiærene. For at kunde kiende Gaase Skiærene, forudsættes at Skibe som komme Østen fra, have havt Kiendelse af Helgeröen /:formedelst de tvende derpaa opreyste Warder:/ ved derefter at fölge Kysten Wester hen og iagttage de yderste Skiærs Beliggende saaledes: Først Hellesöe-Skiæret, Synder ud for Helgeröen, dernæst Baglast-Skiærene 3/4 Miil WtS fra Hellesöe-Skiæret, og endelig Gaase-Skiærene 1/4 Miil WtN fra Baglast-Skiærene, vil man kunde tælle sig til dem. Fra Gaase-Skiærene viser og strækker Fiorden sig NtW og NNW ind, omtrent den halve Indseyling, derefter NW lige til Anker-Pladsen. Fra Gaase-Skiæret lige til Anker-Pladsen er en liden 1/2 Miil, kan frit indholdes, naar allene iagttages ved den Udpynt, hvor Fiorden giör anförte Vinkel paa 2 1/2 Streg, at holde nær West-Landet, for at undgaae 3de Baaer, som ligger 2 stive Cabel-Længder fra den Side. Anker Pladsen er i den Bugt hvor Husene staae. Lidet Østen for de Østligste Huse ligger 2de 18 Fods Baaer, hvis Mærker er af den Beskaffenhed at de ikke kan beskrives. Skibe som uden Lods maatte indkomme, kan ankre frie af dem ved at bringe til saasnart heele Bugten viser sig, eller i det Øyeblik dens Østlige Pynt er passeret. Det Østre Indlöb kan indseyles med Vindene fra ONO til SWtS, ud fra NNO til WSW.

Det **Westre Indlöb** kan ikke benyttes af störrere end 17 Fods dybgaaende Fahrtöyer, er krapt og vanskeligt, desuden ligesom Mundingen til Udöefiordens Indseyling, umuelig for ukiendte at skiönne. Kan indseyles med Vindene fra WNW til SSO, ud fra OSO til NNW. I Treydefiorden er Vandfyldnings Plads. Paa NW Siden af Treydefiordens Westre Indlöb er tvende smaae Havne hvoraf den nærmeste Søen **Rosnæs-Vogen** ikke kan modtage størrere end 10 à 12 Fods dybgaaende Fahrtöyer, og hvorfra kan udseyles med Vindene fra SW til NW. Den anden 2 à 3 Cabel Længder inden for **Berg-Kiilen** benyttes ikke, med mindre Stilte eller Ström tvinges dertil, fra den kan ikke med Vinde Synden for Wester udseyles.

I Colle-Sundet og Rosnæs-Vaagen ligger Isen sig tidlig og brækker sildig op. I Udöefiorden kan Isen for en kort Tiid lægge sig. I de övrige Anker Pladser, dette Oldermandskab tilhörende, sielden eller aldrig, med mindre Hav-Isen er tillagt.

I alle anförte Anker-Pladser vide vi med Vished befindes Orm.

Denne Forklaring ville vi med Eed bekræfte.

Freydefiorden i Sommeren 1786. Oldermand og Lodse.

Hualand
Skeipsfiord
Mandal
Flowarsheyen
Hellesø
Øe
Sten Øe
Manne Øe
Stor Øe
Fiord
Fer Øe
Stieren
Øe
Ryvingen
Mettingen
Sallaren
Kjøbenhavn

KLEVEN /:VED MANDAHL:/ OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskab indbefatter de Havne og Anker Pladser i Mandahls Fiorden beliggende. Denne Fiords Længde, fra Mundingen til Klevens Havn, eller hvor den samles med den ved Mandahl udlöbende Elv, regnes for stiv 1/2 Miil. Breden i Mundingen fra **Mandahls-Ryvingen** /:en maadelig stor Holme:/ som paa West og Syd kanten kan nærmes til 1/2 Cabel Længde, til **Stoer-Øen** /:den yderste af de Holme, som ligge paa Fiordens Westre Side:/ er god 1/4 Miil Mellemstand, som tillige udgiör dette Oldermandskabs Længde paa Udkysten. SW 1/4 Miil af Stoer-Øen ligger en 7 Fods Baaer. I Linie med Ryvingen og Stor-Øen 3/4 part af Mellemstanden fra Ryvingen er en anden Baaer, hvorpaa det næsten alletider brækker. Forresten er saavel uden for som i Mandahls Fiordens Munding aldeles reent og frit for Grunde og Farer.

Paa Overlandet findes det bekiendte Landmærke af Koe og Kalv. Koen er et udmærkende höyt rundagtig Bierg, Kalven skilles fra den ved en smal Klyfte, er Westen for Koen og meget mindre; begge er ved Klevens Havn beliggende. Naar de haves i NO, befinder man sig lige for Mandahls Fiorden, som foruden at den er kiendelig, ved at vise sig som en dyb Fiord, tillige ved Mandahls Sanden, en stor guulagtig Sandflakke ved Mandahls Bye /:som i nogenlundes sigtbar Veyrligt, een god Miil fra Kysten kan sees:/ bliver ufeyltagelig.

Koe og Kalv haver ikkuns anförte Fortoninger, naar man staaer i Compas Stregerne SSW og Wester om fra dem, Landkiendelse saaledes til ingen Nytte for Skibe som kommer Øster i fra.

Kleven en bekiendt god Havn, kan modtage 8 à 10 Orlog-Skibe, som ankre i 16 à 18 Favne Dybde Leer Bund, og fortöye i Land Touge i gode og forsvarlige Ringe. Derfra kan udseyles med Vindene fra OSO til WSW igiennem Nord. Med smaae Fahrtöyer kan bringes til Söes Indenskiærs Øster efter igiennem **Stierne-Sund** /:et smalt Sund:/ hvorfra man vedbliver at holde Indenskiærs til Löbene af Udöe eller Treydefiorden, kan udholdes med Vindene om til SW. Stiernesund benyttes desuden til Stoppe Plads af smaae Fahrtöyer, som i Indseylingen til nogen af Anker Pladserne i Mandahls Fiorden træffe Nordl: Vinde, og formedelst den og Stærk udgaaende Ström fra Elven ikke dertil kunde indkomme.

Mannefiorden er egentlig det samme som Mandahlsfiorden, men hvorved i Særdeleshed betegnes en Anker-Plads paa Mandahlsfiordens Westre Side. Naar man indseyler bemeldte Fiord fra Söen, sees et lidet Skiær, en stiv Cabel-Længde fra West-Landet, strax Norden eller inden for det, paa et Wester indböyende Bugt, kan ankres i 12 Favnes Dybde, Sand Bund, og fortöyes med 2de Ankre. Denne Bugt fortiener at ansees som ypperlig. Samme Rehd kan modtage en heel Orlogs Flaade. Derfra kan udseyles med Vindene fra WSW til Øst igiennem Nord.

Risöer Banke er en god Anker-Plads i en Bugt Norden for foregaaende, som tydelig viser sig for Fiordens Munding, strax Westen for Mandahls Bye. Formedelst et Sand Rev, som strækker Øster og Wester tvers over Bugten, kan ikke størrere end 17 Fods dybgaaende Fahrtöyer indkomme til Anker Pladsen, rummelig nok til at modtage 50 à 60 Skibe, som der kan ankre i 7 à 8 Favnes Dybde, og efter Behag fortöye med 2de Ankere eller Land-Toug i gode Bierg Fastigheder. Fra Risöer-Banke, en meget god Havn for Skibe af bestemte Störrelse, kan udseyles med Vindene fra NNO til SW igiennem Nord og Wester. Til **Mandahls Bye** /:Elven ind:/ kan ikke större end 10 Fods dybgaaende Fahrtöyer indkomme. I Mandahls Elv maae Skibe, i nogen af ommeldte Havne beliggende, fylde Vand.

Til anförte Anker Pladser, haves tvende Indseylinger; det **Østre Indlöb** begynder Østen for Mandahls Ryvingen er vanskeligt og meget opfylt med Baaer og Grunde. Hvad vi allene dette vedkommende underdanigst skulle anföre er, at med Vindene fra SSW til OSO kan indseyles til Kleven fra OSO til NO maae henholdes til Mannefiorden eller Risöer Banke.

Det **Westre Indlöb** er selve Mandahlsfiorden. Naar denne, som fra Söen efter anförte Kiendelse ikke kan feyltages, indseyles, bliver for at söge de forskiellige Anker Pladser, at iagttage:

Efter Vindens Beskaffenhed holdes i Mundingen til Fiordens Østre eller Westre Side; anförte Baaer nærmest West Siden kan rundt om nærmes til 1 Cabel Længde, og saaledes holdes paa begge Sider af, derfra kan, for at ankre paa Mannefiorden, holdes enten Østen eller Westen om det Skiær som ligger en stiv Cabel-Længde fra West Landet /:anfört ved Mannefiorden:/ der ikke kan feyltages, da det er det eeneste som viser sig ud i Fiorden, kan nærmes tæt til paa West Siden, paa Øst Siden maae fraholdes en god Cabel-Længde. 2 à 3 Cabel-Længder inden for Skiæret, begynder Anker Pladsen, som efter omskrevne Dybde kan söges paa Landet; Den beste tages i denne Bugt, ved i behörig Afstand at bringe Skiæret lidet Østen for Ryvingen.

Skibe som kan flyde over Revet og vil tage Anker Pladsen paa Risöer Banke, vedblive fra en af Siderne af Skiæret at holde Nord ind i Bugten, og kan ankre saasnart Revet er

Mandahl og Ryvingen (C. F. Grove, 1798; utsnitt. GDS).

Stöleraypen
Waraasen
Eikiuuden
Wettefield
Egeland
WAAREN
HILL
Ø
Giedlingen
UDWAAREN

passeret, hvilket, foruden at det paa Landet vil erfares, kan kiendes af det, et smalt Sund paa Bugtens Østre Side, strax inden for Bugtens SO Pynt, viser sig aaben.

Til disse tvende Anker-Pladser kan indkommes det Westre Löb med Vindene fra OSO til SW.

For at indlöbe til Kleven /:strax Østen for Mandahlen:/ kan fra Fiordens Munding holdes lige paa Koe og Kalv. Fiorden ind efter er gandske reen og frie for Farer. Husene paa en Øe, som ligger uden eller Synden for den Indbugt i faste Landet, der danner Klevens Havn, sees og skal tages om Styrbord Side, i det smalle Löb mellem den Øe og Landet ved selve Havnen. I dette smalle Löb maae nöye holdes midtvaters, da til Siderne er grundt. Til Kleven kan indseyles, det Westre Löb med Vindene fra Syd til NW.

Paa Risöer Banken kan Isen lægge sig for en föye Tid; i de andre Anker Pladser aldrig, med mindre Hav Isen er tillagt.

I Klevenshavn og Stiernesund befindes Orm, I Mannefiorden og Risöer Banke, formedelst det færske Vand, som dertil udlöber fra Mandahls Elven, lidet eller ubetydeligt.

Denne Forklaring kunne vi med Eed bekræfte naar forlanges.

Mandahl i Efteraaret 1786. Oldermand og Lodse.

Denne Forklaring kunne vi
bekræfte naar forlanges.
Mandahl. Efteraaret 1786.
Oldermand og Lodse.

HILDØE-SUNDS OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskab strækker sig paa Udkysten 1/2 Miil fra Stoer Øen til Tristeenen.

Kystens Beliggende fra Mandahls Ryvingen til Lindersnæs Aaden er WtN og WNW.

Tvisteenen /:et lidet sort Skiær:/ det Westligste og yderste af dette Oldermandsbs Udskiær, ligger i Linie med Ryvingen og Lindersnæs Aaden, kan nærmes til alle Sider i 1/2 Cabel-Længdes Frastand.

Steens-Baaen er den eneste og yderste Fare i dette Oldermandskabs Kyst Strækning. Ligger i SW omtrent 1/4 Miil fra Stoer Øen. Denne Baae som i Omkreds er liden, undgaaes ved at iagttages ved at iagttage fölgende Mærker:

Naar Koe og Kalv holdes synlig Østen for Stoer Øen /:den yderste Holme paa Mandalsfiordens Westre Side:/ er man Østen for den, naar Koen holdes lidet Westen for Stoer-Øens Øst Pynt Westen for den; naar Ud-Vaarene, nogle store Holme /:de förste Østen for Lindersnæs de förste Westen for Tvisteenen:/ holdes over et med Næs-Aaden, vil sikkert passeres uden om Steens Baaen. Lættelig vil skiönnes hvorledes Skibe som Westen i fra indsöge til Mandahlsfiorden, maae benytte disse Mærker, for at undgaae den. For at indlöbe til **Hillevaag** /:Østerligste Anker Plads i dette Oldermandskab:/ maae Østen i fra Ud-Varene og Næs-Aaden holdes i hinanden, til Koen er bragt Westen for Stoer-Øens Østre Pynt, og saaledes Steens Baaen passeret, da derefter kan indholdes lige paa Havnen.

Hillevaag Anker Plads er inderst i en Fiord, som tæt Westen for Steens-Baaen strækker NNW, og fra Söen meget kiendelig formedelst halve Havnen indsluttes af tvende udmærkende höye Bierge, hvis dybe mellemværende Dal, viser sig lige for Fiordens Munding. Fra Steens-Baaen til Anker-Pladsen stiv 1/4 Miil, er gandske reent og frit for Baaer og Grunde. Landet paa begge Sider kan nærmes til 1/2 Cabel Længde. Hillevaag Havn, lidet krap for med stiv Kuling at bringe til Ankers i, kan i Nödsfald modtage 3 à 4 Orlog-Skibe, der ankres i 14 à 16 Favne Dybde og fortöyes med Land Toug i god bierg Fastigheder. Denne Havn benyttes naar man med Østl: Vinde ikke kan indkomme til Mandahls Fiordens Anker Pladser. Kan indseyles med Vindene fra NO til Syd, ud fra SW til Nord. I Hillevaag er, naar ikke alt for tørre Aaringer indfalder, god Vandfyldnings-Plads.

Kusfiorden er en Anker-Plads 1/4 Miil Westen for Hillevaag, der kan modtage de störste og et stort Antal af Skibe, som ankre i 18 à 20 Favnes Dybde god Holdebund, og efter Behag

Tvisteenen (C. F. Grove, 1798; utsnitt. GDS).

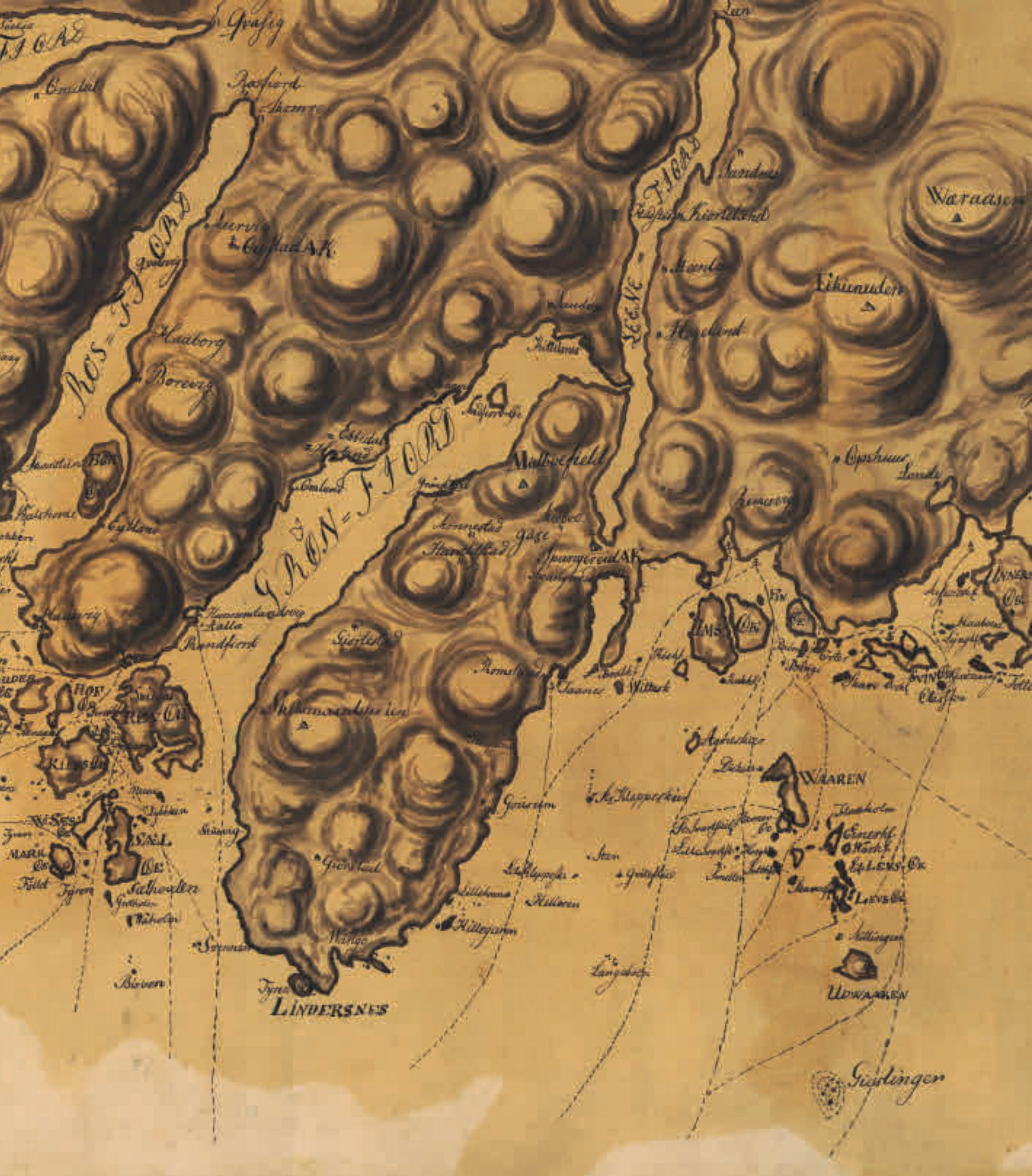
Waraasen
Eikunuden
Malbofield
Lindersnes
Waaren
Udwaaren
Giærlinger

fortöye med 2de Ankere eller Land Toug i Bierg Fastigheder. Denne Havn, som dannes af en dyb Indbugt i faste Landet. Kan indseyles med Vindene fra OSO til Wester, ud fra Øster til WNW. Fra WNW til WSW kan bringes til Söes Indenskiærs Øster efter og Hillevaagsfiorden ud. Det rette Indlöb begynder ved Tvisteenen, hvorfra Bugten med istaaende Huse i NNO tydelig kan sees og frit kan indholdes lige til hvor Anker Pladsen begynder, som er strax inden for den sidste Holme, som i Coursen NNO ind, vil faaes om Styrbord Side. Fra Tvisteenen til Havnen 3/8 Miil er gandske reent Fahrvande. Kusfiorden benyttes sielden formedelst Nærheden af Mandahlsfiordens Anker Pladser, hvortil hellere indseyles.

Hildöe-Sund er et smalt Øst og West strækkende Sund, omtrent midt imellem foregaaende beliggende. I Sundets Østre Side er gandske grundt; paa West-Enden kan 4 à 6, 15 à 16 Fods dybgaaende og Wester bestemte Skibe finde Stoppe Havn for Modvind. Herfra kan udseyles med Vindene fra Nord til SO. Indlöbet begynder ved Tvisteenen.

Isen ligger sielden i anförte Anker Pladser med mindre Hav Isen er tillagt.

I alle anförte Havne vide vi med Vished befindes Orm.

Denne vores Forklaring ville vi med Eed bekræfte.

Hildöe-Sund i Efteraaret 1786. Oldermand og Lodse.

SVINÖER OLDERMANDSKAB

Dette Oldermandskab strækker sig paa Udkysten 1 1/2 Miil. Fra Tvisteenen til Lindersnæs deres Beliggende fra hinanden WtN og WNW.

Udvaarene /:tvende store Holme:/ ligge i forbemeldte Strækning omtrent Midtvaters mellem begge. Holme Øer og Skiær i Tvisteenens og Udvaarernes, og i Udvaarenes og Lindersnæsses Mellemstand, ere inden for Udkystens Strækning beliggende, og saaledes fra Söen synes eller have Anseelse af at ligge tæt Landet i de tvende dybe Bugter, Svinöer og Spanger Eid, hvoraf den Østerligste Svinöer Bugten viser sig Østen for Udvaarene, Spanger Eid Bugten Westen for dem.

Udvaarene kan paa Syndre og Østre Kanten nærmes til 1/2 Cabel Længdes Frastand, paa West-Siden maae fraholdes 1/8 Miil. 1/4 Miil ret Synder af Udvaarenes West Pynt ligger **Gæslingerne** 2de smaae flade i Vandskorpen synlige Skiær hvorfra Øster efter 3de Cabel-Længder udstrækker et Rev, paa Syndre Siden maae de ikke kommes nærmere end 1/4 Miil, formedelst en lang Grund hvorpaa somme Steder ikkun findes 3 à 4 Favne Dybde. Dette anföres for Skibe som fölge langs Landet, dem som indsöge til nogen af Havnene kan Westen i fra Frit indholde mellem Gæslingerne og Udvaarene. Gæslingerne ligge i SO og SOtO fra Næs Aaden.

Lönner Stranden eller Svinöerfiorden /:Østerligste af dette Oldermandskabs Anker Pladser:/ er en dyb Indbugt i faste Landet, 1/2 Miil Westen for Kusfiorden, som beskiærmes af nogle uden eller Synden for Bugten beliggende smaae Skiær og Holme; fortiener at ansees som god og paalidelig Rehd. Over hele Bugten, som har Rummelighed til at modtage en heel Orlog Flaade, findes 20 Favne Dybde, god sand og leer Bund, kan efter behag fortöyes med 2de Ankere eller Land-Touge i Bierg-Fastighed. Den kan indseyles med Vindene fra OSO til WSW, ud fra WNW til ONO.

Indlöbet til Svinöer-Fiorden begynder mellem Tvisteenen og Udvaarene og derfra strækker Nord ind. Formedelst at i Nærheden af Anker-Pladsen findes nogle Baaer og Farer, som skal friseyles paa Mærker, af saa Beskaffenhed, at de af ukiendte lættelig kan feyltages; skulle vi dette Löb vedkommende allene underdanigst anföre at mellem Tvisteenen og Uvaarene frit kan indholdes hvor der findes Plads til at holde det krydsende paa Bugten, for at oppebie Lodse, som fra Svinöer eller Hildöe-Sunds Oldermandskab dertil med at Veyrligt vil kunde udkomme. En til Lönner-Strand udlöbende Elv, deri kan fyldes Vand.

Lindesnes (C. F. Grove, 1798; utsnitt. GDS).

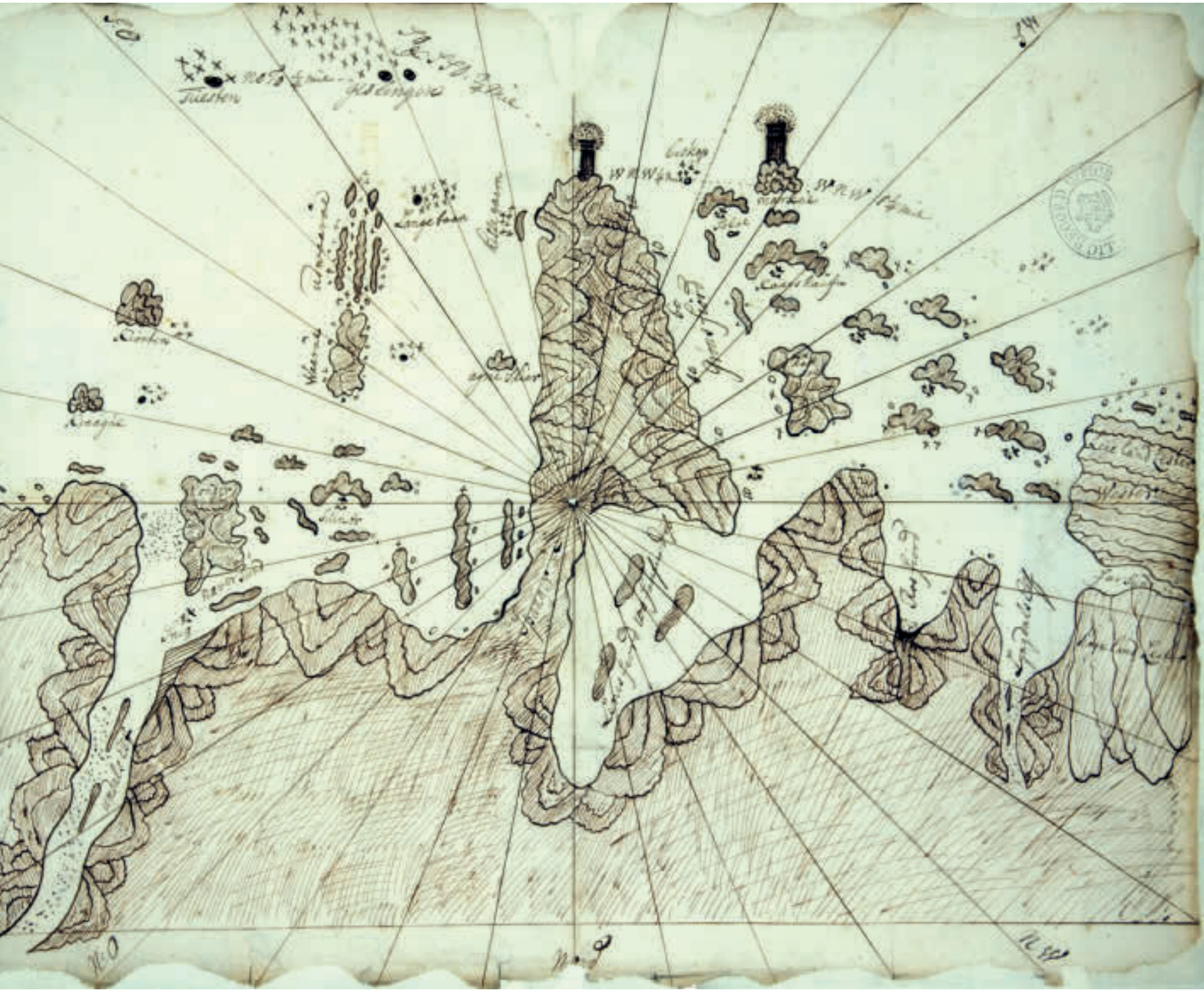

Svinöer Havn er strax Westen for Svinöerfiorden, dannes af faste Landet og nogle uden eller Synden for beliggende Øer og Holme, er tienlig til Stoppe Havn saavel for Øster som Wester bestemte Skibe, kan i Nödsfald modtage 3 à 4 Fregatter; Ikke at tilraade formedelst dens maadelige Holdebund, som nödsager at ankre paa en Baar, af Frygt Ankeret paa andre Steder i Opbringningen skulde medgaae. Denne Havn som med Ringe er ret besat, kan begge Löbene indseyles med Vindene fra NO til NNW igiennem Syd, ud fra SWtW til SO igiennem Nord. Dens Østre Indlöb er tilfælles med Svinöerfiordens; dens Westre med Westre Indlöbet til **Svinevigs-Kiilen** eller Remmes Vig Bugten, 1/8 Miil Westen for Svinöer, en god indelukt Havn, der ligesom Lönner-Strands Bugten, kan modtage de störste og et stort Antal af Skibe. Dannes af en dyb Indbugt i faste Landet og nogle uden eller Synden for beliggende Holme, som fuldkommen beskiærme Havnen for al Söegang, og tiene til Indlöbenes Skilsmisse. Findes forskiellige Dybder fra 20 til 36 Favne, god Holdebund. Efter Skibenes Bestemmelse ankres enten Østen eller Westen paa Bugten, med Toug fastgiort i Steene eller fortöyet med 2de Ankere.

Ved faste Landet er en beqvem Vandfyldnings Plads; Det **Østre Indlöb** begynder tæt Østen paa Udvaarene, strækker Nord ind, og kan frit indholdes, da fra Udvaarene lige til Anker-Pladsen. I Bugten som med istaaende Huse er synlig, er gandske reent Fahrvande og Holmene som skal mellemseyles, kan nærmes til at kaste i Land. Dette Indlöb kan indseyles med Vindene fra Øster til SW, ud fra WNW til ONO.

Det **Westre Indlöb** begynder ved Næs Aaden, som i behörig Afstand maae fraholdes. Saasnart Spanger Kirke bliver synlig frie af det höye Land, som fra Næs-Aaden strækker Øster efter, skal styres lige paa den, og saa nær West-Landet som mueligt, til Indlöbet til Bugten mellem faste Landet og Holmene i NO og NOtN bliver kiendelig, som da Midtvaters frit kan indholdes lige til Anker-Pladsen. Dette Löb kan indseyles med Vindene fra Syd til NW, ud fra OSO til Nord. Skibe som vil indseyle til Svinöers Havn, benytte fra Næs-Aaden samme Indlöb, dog med den Forskiel at de Holme som ved Indseylingen til Remmes-Viig tages om Styrbord, skal for at indlöbe til Svinöer tages om Bagbord, nogle Grunde og Baaer uden for dem beliggende, giör denne Indseyling vanskelig. Samme Indseyling fra Næs-Aaden kan ligeledes benytts for at ankre paa.

Spanger Ei Bugten, 1/8 Miil Westen for Svinevigs Kiilen, er ikke den Bugt hvori Kirken först bliver synlig, naar man kommer Westen i fra langs med Næsset, men den strax Østen for; kan frit tilholdes og dens Anker Plads tværs over Bugten i 20 à 30 Favne Dybde god Holdebund söges paa Landet; er ikke at tilraade ey heller uden yderste Nödsfald bör benyttes. Da Sydlige Vinde der sætter meget svær Söe, og fra Bugten desuden ikke kan udseyles med andre Vinde end fra NO til NW Igiennem Nord.

Fra Spanger Eid Bugten til Lindersnæs 3/4 Miil er ingen Havn eller Anker Pladser, som störrere end 10 à 12 Fods dybgaaende Fahrtöyer kan benytte, Ramslands Waag og begge Bollöe Havne fortiene ikke at ansees som andet end Nödhavne for smaae Fahrtöyer, hvorfra de med förste Leylighed bör udlöbe.

Lindersnæs, den Sydligste Udpynt af Norges faste Land, hvorpaa den eene af de ved Næsset oprettede Fyhrer holdes antændt, og som söges paa Breden af Westen frakommende og Landet anduende Skibe, maae paa Syndre Kanten, formedelst nogle Baaer, ikke kommes nærmere end 1/4 Miil. Skibe som fra Næsset langs med Landet holde Øster efter, maae ret vogte sig for Giæslingerne med udliggende Grunde, paa disse have adskillige Skibe forliist, som formodentlig have tænkt sig sikre og frie for Farer, ved at fölge Landstrækningen.

Fra **Lindersnæs** er, som allerede anfört, Strækningen af Udkysten Øster efter til Mandahls Ryvingen OtS og OSO, Wester efter til Laveland Lister NW. For at kunde skiönne den Vinkel, som formeeres af Landstrækningerne, og derved kiende Lindersnæs rette Udpynt, udfordres at være Landet i een Miils Frastand nær.

I længere Frastand bliver Strækningernes ubetydelige Forskiellighed neppe kiendelig. For Skibe som ikke af foredgaaende Middags erholdte Brede Observationer have fuldkommen Sikkerhed paa at befinde sig i Nærheden af Lindersnæs, kan Lister-Salen, en dyb Klöfte i et meget udmærkende höyt Bierg 1 1/2 Miil NW af Lindersnæs beliggende, tiene til god Landkiendelse.

Isen lægger sig sielden eller aldrig i nogen af dette Oldermandskabs tilhörende Havne og Anker-Pladser, med mindre de af Hav- eller Driv-Iis tilstoppes.

I alle anförte Anker-Pladser vide vi med Vished befindes Orm.
Dette vi saaledes forpligte os med Eed at bekræfte naar udfordres.

Svinöer den 1ste October 1786. Oldermand og Lodse.

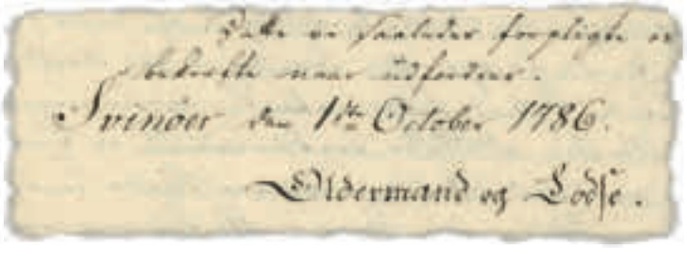
Dette vi saaledes forpligte os
bekræfte naar udfordres.
Svinöer den 1te October 1786.
Oldermand og Lodse.

Fyrene på Lindesnes og Markøy, omkr. 1725 (The National Archives, London).

Anmærkninger og Oplysninger vedkommende Situations Kaartet over Dynekiilen og Strömstad med Indseilingerne til begge

Underdanigst medfölgende Situations Kaart over Dynekiilen og Strömstad med indseilingerne til begge, er tildeels aflagt efter bekiendte Folks forklaringer, enda meere efter hvad jeg selv har kundet see ved adskillige ganges derværende. Øernes og Aadernes fraliggende Grad og Compas streg=viis kan jeg nogenlunde indestaae for, deres Frastand har jeg maattet bestemme efter Hastværks og Snigopmaalinger hvis fuldkomneste nöyagtighed jeg ikke vover at anprise.

Dybderne og Grundenes beskaffenhed ere næsten alle af mig selv ved Lodning fundne, Overeensstemmelsen mellem dem og en Kyst og Havne kiendt Mands udsigende om Grund beskaffenheden i Almindelighed, Lader mig formode at de Øvrige anmærkede Dybder ere rigtige.

For at vise, saavel den Indenskiærs Comunication ved Grændsen som indseilingen fra Söen har jeg Troet at burde Tilföye Kaartet den deel af Walöerne som indbefatter Magöe Havn og Anker Pladser, Lauvær Svælgen og endelig indseilingen selv fra Söen, Vesten for Koster; Østen for Koster eller mellem Koster og faste Landet er mig berettet skal være reent Löb, men da jeg aldeeles ingen Farlighed har fundet selv at kunne see den deel af det faste Land og af S: Koster hvor imellem dette indlöb begynder, saa har jeg ikke paa Kaartet kunde give det nogen bestemt strækning.

I Dynekiilen er Landet paa begge Siider steilt og bradt, undtagen ved Steenvigen, Siebuste og i Mevigen. For at bedömme om ved Landgang kunde virke noget meere end Øyebliklig nytte saasom dit i hast at kunne Placere et Batterie for at vækjage vel Posterede Fartöyer fra deres Station, maatte af vedkommende söges Kundskab om disse Puncters Landværts Comunication til Lande Veyen eller andre Stæder hvorpaa anfallende Hensigter kunde haves. Fra Mevigen til Strömstad skal Veyen være taalelig god: til en Herregaard Brummesholm Kaldet /:hvor en Svensk Postering laae da Admiral Tordenskiold giorde sit Anfald i Dynekiilen og hvor den Norske Armee toeg sin förste Stilling i Bahuus da den Svenske Armee efter hans Seyer forlod Norge:/ er Ride Vey: fra bemelte Herregaard til Strömstad Kiörevey.

Øverst eller i enden af Dynekiilen ligger paa en flad Strandbreede Houdahl förste Skifte Stæd fra, og en Miil fra Grændsen ved Svinsund. Kiilens Dannelse viser hvor vanskeligt det vilde blive at trænge sig derop, da mellem Krosöen og overforliggende Land saavel som fleere Stæder i samme er krapt Farvande, der saaledes lættelig maae kunde forsvares. Stædet ved Houdahl kan derfore ikke fortiene at komme under betragtning forinden en Norsk Armee har giort sig til herre over Kiilens Strandbredder, i saa tilfælde kan dertil det svære Artillerie, Amunitioner m.m. Söeveyen föres og den Vanskelige Transport paa den med saavel svære Bakker havende Landevey undgaaes.

I Dynekiilen var i fordum Tiider Lade og Lodse Plads, men som saaleedes er den allereede i nogle Aar ikke blevet beseilet. Et Teglbrænderie, Skiftestædet og nogle faae snarere Hytter end Huuse, spreede Langt fra hinanden paa Kiilens side breeder og beboede af meget usle Fiskere er alt hvad jeg deri har seet, ingen af de mange Øer og Holme som tiene Kiilen til Bulværk for Söen ere beboede, ey heller ere de beboelige.

I sidste Krig benyttede de Svenske sig af Kiilen til deri at have Transport Skibe beliggende, hvilke tiente langs Svenske Kysten til Ambulante Magaziner alt som Armeen nærmede Friderichshald og den Norske Grændse. Admiral Tordenskiolds Anfald i Dynekiilen der som bekiendt havde det bedste Udfald og de hældigste Fölger, beviser fuldkommen denne Herres siældne Egenskaber til hastige og eller pludselige Angreeb, men de paa Kros Øen og nærliggende Strandbreede /:hvor inden for de af samtagne og opbrændte Skibe efter beretning skal have vært beliggende:/ Til saa Tiid Batterier vare oprettede synes det, at en almindelig panisk Frygt for de Svenske ikke lidet haver medvirket til een Ligesaa Lykkelig som fuldkommen Erobring og at det altsaa ikke Til alle Tiider kan giöres Regning paa at kunde Destruere Magaziner og Transporter som engang vare Ankomne hertil, men at man hellere maae Vælge de Midler der kan forekomme, at de ikke til Land Armeens Lættere Fremkomst og dens Operationers hastigere og hældige udförsel dertil Söeveyen henföres. Lodskuddene Antegnede i Nordre Löbet eller det Löb mellem Lesöe og Kölholmen der

Situations Kaart over Strömstad og Dynekiilen samt Indseilingerne til begge, samlet og forfattet i Aaret 1786 af L. H. Fisker, General Adjutant og Capitain Lieutenant (Geodatastyrelsen, Nørresundby).

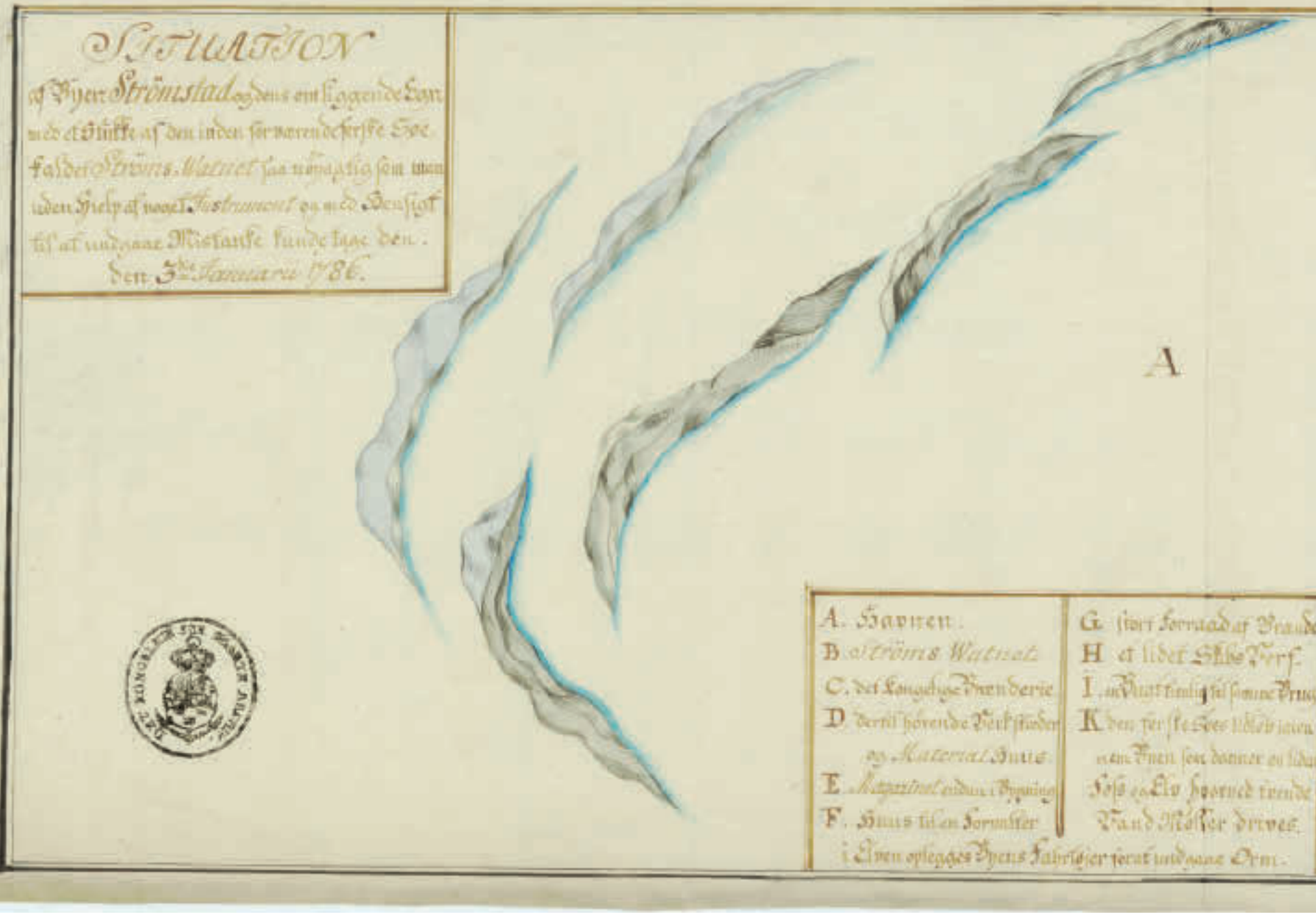

tillige fölger den Pratiquable indseiling viser at samme Indlöb alleene af slige smaae Fartöyer kan benyttes som i det smale og Lavvandede Sund mellem det faste Land og Oxöen kunde finde Passage, da Löbet Vesten om Oxöen falder baade for braaget og Vanskeligt for at tilraades.

Imellem Lesöe Holmen og det faste Land er med Lavt Vande neppe Baade Löb.

For at udseile til Store eller Syndre Löbet bör fra Helles=Øerne /:hvilke uden fare kan nærmes:/ omtrent styres lige paa Kros=Øen Coursen paa Compasset vil da blive mellem OtN og ONO, Oxöen med alle Vesten for beliggende Holme og Øer maae holdes om S: b: side Ønholmen med SW fraliggende Øer om St: b:, dersom formedelst Modvind udfordredes at holde tæt til de Sydligste Holme og Skiær paa Löbets Nordre side, derimod den Syndre side bör med Varsomhed nærmes. Da ieg ikke med den fuldkomneste Vished har kundet bestemme de Baaers og blinde Skiærs beliggende som tvinge til at fraholde Øerne paa Löbets Syndre side, har jeg troet det bædre herved at advare derom, end paa Kaartet at aftegne hvad som saaledes Lætteligen kunde blive aflagt paa urætte Steder.

Fra Krosöen, Kiilen op eller indefter, er næsten overalt 7, 8 à 9 Faune Dybde, af det jeg haver ukundskabet og af egen erfaring troer ieg med god Grund at kunne forsikre, at ingensteds i Löbene findes spilde eller Bierg=Grund, men at overalt i Kiilen, uden fare for Anker og Toug, kan ankres i god Sand og Leer Grund.

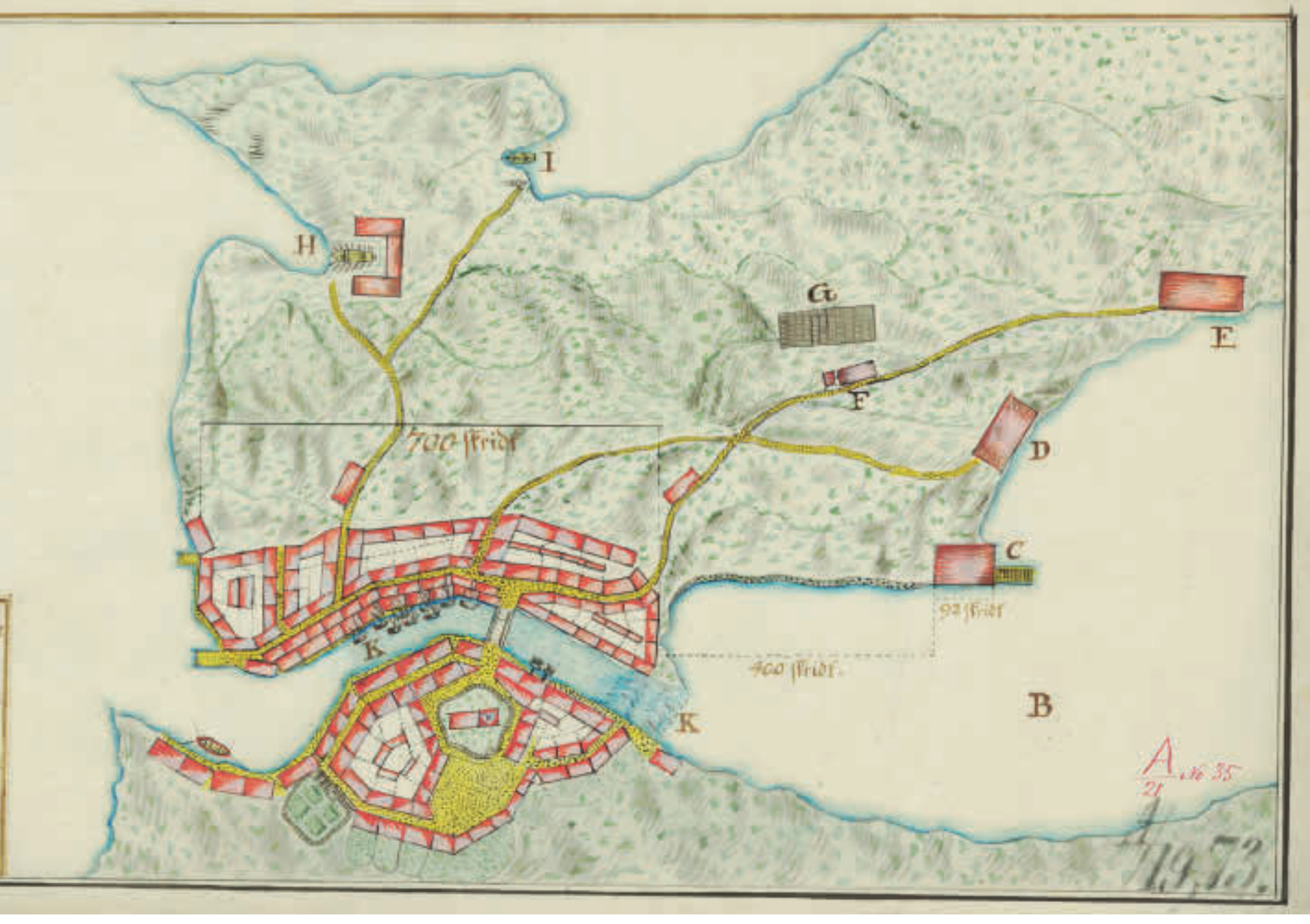

Fra Kielvig Landet som udgiör den Sydlige side af Dynekiilen tager Fiorden op til Strömstad sin Begyndelse, dets strækning StW, Syd og StO omtrent 1/4 Miil til Kiilingholmen giör med 2de næsten Parallelle liggende Øer, Nordre og Syndre Lang=Øerne, det Nordre Indlöb til Strömstad. I dette Löb som bör ved Indseilingen saa meget mueligt holdes midtvaters for at undgaae nogle ved Landet og Lang=Øerne liggende Baaer og blinder er i Midten 10, 11 à 12 Faune Dybde som til siderne jevnt opgrunder indtil 2 à 3 Faune tæt til Landet, i de tvende Bugter Seletre og Moon er mindre Vande,

Naar længden af S: Langöens Nordre Pyndt haves, eller naar man er tværs fra samme skal holdes nærmere bemelte S: Langöe, alle smaae Holmene holdes om Bagbord. Saasnart Laholmen der ligger fast til Landet ved byen Strömstad kommer tilsyne Synden for Pyndten af Kiilingholmen kan styres lige paa Laholmen, Kiilingholmen med alle indenfor beliggende smaae Øer Tages om bagbord Fyrholmen om Styrbord.

Fra Kiilingholmen til Laholmen omtrent 1/2 fierding Miil kan overalt ankres i 7, 8, 10 à 12 Faune Dybde, Sand og Leer Grund.

Imellem Østre Helles Øe og Langöen er et Skibs Löb som falder noget kraaget da der maae holdes Synden for Holmen Graae hvor imellem og Syndre Langöe intet Löb er.

Det stoere Indlöb fra Söen mellem Keblingerne og nogle smaae Holme og Skiær Synden for Østre Helles=Øe strækker

Strømstad (usignert, januar 1786. GDS).

N: Sanö
S: Sanö
Herföl
Fiörholmene
Döyne Kil fiord.
Knapene.
Strömstad.
Saltöfon.
Styresö
Odöen
Brusholm
Bürholm
Lindholm
S: Koster
Saltö
Kiernö.
Röfö
Rönöen.

omtrent OtN og ONO ind lige til Kiilingholmen hvor dette og Nordre indlöbet stöde til hinanden samme Löb skal, efter hvad jeg selv har kundet bedömme og efter de meest paalidelige efterretninger jeg haver kundet bekomme være reent og frie for Grunde og Farer naar blot iagttages nogenlunde at holde midt i Farvandet for at indkrydse blev det nödvendig at have Lodse, men denne indtrængnings maade kan da vel ikke tænkes paa naar man haver Krigende eller Anfaldende hensigter.

Endnu er et Skibs Löb mellem Keblingerne og Styrsöen men sammes Direction vil formedelst de mange deri beliggende blinde Skiær og Baaer blive meget Vanskelig at bestemme.

Paa Kiilingholmen var i sidste Krig med Sverrig opkastet Batterier hvoraf endnu Levninger ere synlige, denne Holme hvis Stilling tydelig viser at kunne tiene begge Hoved Indlöbene til Forsvar blev naturlig det første man maatte bestræbe at bemæstre sig om Strömstad med Söekræfter skulde anfaldes, eller en der til flygted Fiende skulde erobres eller ödelegges, under bedækkelse af derpaa opförte Batterier vil kunde nærmes Byen og dens Anker Plads, og i samtykkende Tilfælde vil i det mindste en god Retraite forsikkres.

Strömstad er en ubetydelig liden Bye en stiv ½ miil fra den store Lande Vey, som neppe fortiener at nogen særskildt Expedition for dens Skyld bliver forslaget, Byens usle Indvaanere nære sig tildeels af Silde Fiskeriet, til hvis Saltning nogle Hytter ere anlagte, tildeels af at bortbefragte de bekiendte store aabne Baade hvormed Strömstad saavelsom de fleeste smaae Stæder paa den Bahuuseske Kyst saa rigeligen ere forsynede.

Ved Byen er et Lidet Partienlair Skibs-Værft hvor smaae Fartöyer paa 30 á 40 Læster blive bygde: For Kronens Reigning anlægges et Brændeviins brænderie hvortil opföres et Magazin som omtrent vil kunde afgive den til brænderiet behøvende rummelighed, heraf lover man sig den dobbelte Nytte, at forekomme at de Svenske ikke skal kiøbe Brændeviin i Friderichshald og at tilvænne de Norske paa Grændsen at kiøbe denne Artikel i Strömstad.

Een Suurbrönd strax ved Strömstad som begynder formedelst nogle ved dens Vands Brug lykkelige Opererede Helbredelser at nyde en slags berömmelse lover Byen en nye og god nærings Vey, allerede i Sommer have endeel af Hds Mayestæts Norske Undersaatter indfundet sig der.

Styrsöen en Maadelig stoer og höy Holme ligger SW af Strömstad næsten i lige Linie med den og Byen ligger Eylandet Odöe hvis östre ende nærmes til byen, mellem bemelte Odöes östre Pyndt og det faste Land er neppe baade Löb.

Odöen, Styrsöen og tvende Synden for beliggende Holme, Burholmene kaldet danne og omringe en ypperlig liden Havn der haver et Udlöb Nord efter hvori dog ikkun 3 Faune Dybde, landet SW ud som strækker lige paa Koster Eylænderne: Denne under Navn af Styrsöe Havn, rygledes den Tiid ieg opholdt mig i og ved Strömstad at være tiltænkt for et Galey Etablisement i Krigs Tiider, at jeg traf at opholde mig der tillige med Officerer og Folk afsændte fra det Svenske Admiralitet for at optage Kaarte over Havnen og indgive forslag til dens Anvændelse, tvang mig til at gaae frem med varlighed og saaledes var Aarsag til at ieg ikke kan give den fuldkomneste Oplysning om samme: Dens Udseiling er kort. Dens beliggende mod Norges Grændse, da fra Styrs Øen kan holdes udkik mod alle Skibe som indsöge til Friderichshald og Omkreeds vil giöre den til en byrdefuld og uangenem Naboe. Formedelst Styrs Øen meere höyde over Vandet end de andre Øer der indbefattes Havnen, vil med faae Omkostninger kunde sikker befæstes hvad derfore med Stædet maatte blive foretaget synes mig at kunne fortiene at beopagtes og komme i betragtning.

SW omtrent 1 Miil fra Strömstad ligger Koster, der foruden tvende store Øer N og S: Koster bestaaer af et Archipel af utællelige smaae Holme, Øer og Skiær, paa Østre siden af Syndre Koster er Koster Havn som skal kunde modtage de største Skibe i hvilken Havn de mod alle Vinde finde sikker leye og hvorfra seilbart veirligt til alle Tiider skal kunde bringes under seils, altsaa med Velbeseilte Skibe Til Söes.

I Koster Havn laae forrige Krig ofte de Svenske Orlog Skibe til Ankers og saaledes bedækkede Dynekiilen, Strömstad og fleere Synden for Langs Kysten værende smaae Havne, i hvilke, ligesom den Svenske Land Armen nærmede Friderichshald og Norges Grændse, dens beleirings Artellerie, Amunitiones og Provisiones i Transport Skibe fölgede den, naar denne de Svenskes maade at besörge Land Armeens Provisioners, Amunitioners etc: frembringelse /:hvilke i et Land som Bahuus maae foranleedige de störste besværligheder:/ Overveyes i foreenet betragtning med Koster Øernes stilling mod Christiania bugten, saa forekommer det mig som afgiort, at een af de förste Söe Operationer som ved en Krig med Sverige bör foretages, bliver at bemæstre sig denne Post og befægte samme, Norges Söe Kræfter her Posterede maatte ufeilbarlig dække Kysterne og Lettelig forekomme den ommelte og meget beqvemme Maade at Transportere den Fiendtlige Armees Magaziner og Fornödenheder, skulle Etablisementet i Styrsöen Vorde Anlagt vil det enda blive meere nödvændig og tienligt at giöre sig til Herre af denne Post.

Strømstad (Jens Sørensen, 1705; utsnitt. SK).

Lauerwiga Tiuten
Ritz Oen
Ryken-Holmen

Anmærkninger til Situations og Communications Kaartene over Kyst-Strækningerne fra Koster til Friderichsværn

Anmærkninger vedkommende Situations= og Communications=Kaarterne over de tvende Kyststrækninger fra Koster til Laurkullen og fra Anker=Pladsen ved Bastöe, paa Christiania Fiordens westre side; til Friderichsværn, vedföyet Betragtninger, sigtende til at bestemme til hvilken Nytte og Brug ethvert i disse Strækninger forekommende Löb og Anker=Pladse, kunde i Krigstider blive saavel for dybgaaende Skibe, som for Galleyer og fladgaaende Fartöyer.

Medför Det höye Collegii mig ved Instrux given Befaling at tilföye de Oplysninger om Indlöb, Havnens og Anker=Pladsers Beskaffenhed jeg af Lodserne langs norske Kysten, kunde erholde, min fuldstændigere Betænkning om, til hvilken Nytte ethvert saadant Löb og Anker=Plads i Krigstider maatte blive for Hans Majestets, saavel Orlog=Skibe, som mindre og fladgaaende Fartöyer. Skulde jeg herved i den Orden Indlöb, Havne og Anker=Pladser i Lods=Rapporterne forekomme, underdanigst anföre den Betragtning som de saaledes have forekommet mig at fortiene.

Da jeg uagtet at anvendt Flid for at forfatte Lods-Rapporterne med saa megen Tydelighed at man deraf ufeyltagelig kunde indsee og skiönne saavel Löbenes Strækning, samt Anker=Pladsernes Situation, ikke har kundet troet at have overvundet en Vanskelighed som jeg först ved Udförelsen blev mere nöyagtig bekiendt med, har jeg anseet det nödvendig, til fuldstændig Oplysning, at affatte de tvende medfölgende Situations Kaarter over Strækningerne fra Grændsen til Friderichsværn.

Foruden anförte Nytte at giöre saavel Lods-Rapporterne som de militaire Betragtninger fuldkommen forstaaelige, haaber jeg tillige at have opfyldt den Hensigt som jeg drister mig til at troe af temmelig Vigtighed.

Hvorledes i Krigstider de i Kaarterne aflagde Strækninger, med indbefattende Löb og Anker=Pladser, vil kunde tiene Galeyer, Skiærgaards=Fartöyer, Holme og Skiærkredsernes /:langs norske Kysten:/ naturlige Söe Forsvar, til sikker Giennemfart fra det Kongelige for dem bestemte Anlæg ved Friderichsværn til Omkredsen ved Friderichshald og Friderichsstad, eller til nogen Sted paa den Kysts Strækning, hvor man af Historien og Traditioner kan spore de i sidste Krig bestandig med Nytte bleve holdte i Virksomhed, og hvor i lige Tilfælde deres Bistand for Kystens= og Strandsiddernes Sikkerhed formodentlig vil udfordres. Vilde i mine Tanker Kaarter, som vise den Indenskiærs Communication, og saaledes de Veyer, hvor Hielp, Transporter etc:, endog uden Frygt for en paa Kysten i Kræfter overlægende krydsende Fiende, fra Sted til andet hvor det udfordres kunde hensendes, blive af yderste Vigtighed, saavel for den Commanderende af de Kongelige Söekræfter i Norge, som for enhver af de Officierer, som der noget Kongelig Fartöy maatte blive anbetroet.

Saaledes formenende at have vist at slige Kaarter kunde medföre samme Nytte til Söe Kræfters Fordeling og Omsending, som Terain og Situations=Kaarter til Land=Kræfters fordelagtige Dispositioner og Stilling=Tagelser, maatte jeg om de herved fölgende underdanigst erindre:

At de aldeles ikke Hydrographisk ere opmaalede, hvortil verken Tid eller Hielpe=Midler havdes; da Kongelige Skibe desuden alletider med Lodser vil blive forsynede, synes ey heller denne yderligste Nöyagtighed at udfordres. Skulde imidlertid det i min Instructions 4de Post betænkte Tilfælde /:hvad ved Ind= og Udseylinger var at iagttage om ingen Lods var tilstæde:/ finde Sted, drister jeg mig at troe de i Lods=Rapporterne anbragte Löbs Beskrivelser vil kunde tiene til Veyledning.

Disse, ved Hielp af nogle maadelige Stuations=Kaarter, Archivet tilhörende, Lodsernes Udsigelse og de Iagttagelser min Nærværelse tillod mig at giöre, forfattede Kaarter, vil kunde tiene til at bedömme hvorvidt enhver af de Bestemmelser, som Löb og Anker=Pladser i strax paafölgende Betragtninger gives, ere overenstemmende med Anvendelsen af sand Söe= og Krigsmands Forhold.

De Feyltagelser, som Mangel af bedre Oplysning kan have ladet mig begaae, forventer jeg mig gunstigt tilgivne, i Betragtning af den Iver og gode Villie, hvormed jeg haver stræbet at forfatte i et Fag som, saavidt mig er bekiendt, ingen for mig har afhandlet, og som jeg saaledes befrygter uden Veyledning neppe vil kunde fortiene Navn af et Forsög.

Situations Kaart
Kysti Strømmangden
Christiania
Fiordens
Østre
Side

19.65.

FOREGÅENDE SIDER: Situations Kaart over Kyst Strækningen fra Koster til Laur Kullen som viser saavel Indseilingerne fra Söen til deri befindende Havne og Anker Pladser som deres Indbyrdes Communication. Til Oplysning for de i Aaaret 1786 efter det Høy Kongelige Admiralitet og Comissariats Collegio Befaling indsamlede Lods-Raporter og dertil føyede Anmærkninger. L. H. Fisker. General Adiutant og Capitain Lieutenant i Söe Etaten. UNDER: Utsnitt av Fredrikstad og Kråkerøy – denne bokens utgiversted (Geodatastyrelsen, Nørresundby).

FRIDERICHSHALDS OLDERMANDSKAB

Kosterfiorden. Denne Indseyling til Friderichshald og Omkreds, som den mest rummeligste og mindst farlige, vil formodentlig blive den, man i Krigstider vil benytte sig af. Dette forudsætter at saadanne Kræfter bestandig var stationeret i Farvandet ved Koster eller i Havnene i Omkredsen, at fiendtlige Krigs=Skibe eller Kapere, som i Dynekiilen, Strömstad og flere Synden for beliggende Anker Pladser kunde söge Tilflugt, aldeles bleve nödsagede at holde sig fra Söe=Grændserne.

Helsesund Anker=Plads, Östen for Östre Hellesöe vil, da neppe noget Anlæg derpaa vil blive bekostet, vorde en fælleds Stoppe=Havn for begge Nationers Krydsere. Fra **Glanerne og Stuvig=Bougen** vil kunde holdes god Udkik med hvad som i Söen og Langs Svenske Kysten foretages; höy Sommer=Dage kunde benyttes som Stoppe=Havn; og til Leye for en Brandvagt eller Forpost, naar Galley eller Skiær=Flotillen skulde bestemmes at finde Beliggende i de inden for værende Havne= og Anker=Pladser. Uagtet Lods=Rapporten siger at imellem Herföl og S. Sandöe ikke er Löb, troer jeg det ikke ugiörligt der imellem for smaae Fartöyer at finde Passage; et ved Glanerne og Stouvigbougen posteret Fartöy vil saaledes i Nödstilfælde have tvende Veye for at trække sig tilbage under inden for beliggende Kræfter.

Magöe=Leeren. I denne Anker=Plads havde Orlogskibene i Krigens Tid ofte deres Beliggende. Som i Lods Rapporten anfört, fortöyde med 2de Svær=Ankere; udfordres lang Tid til at komme underseyls, da man i saa krappe Farvande, som imellem de norske Skiær og Holme, hvor man ofte nödsages at stoppe, neppe vover at stikke tvende Ankere fra sig; desuden udsatte for med visse Vinde ikke at kunne komme underseyls, og saaledes betaget et Krigsskibs fornemste og ypperligste Egenskab, bestandig og ved alle forefaldende Leyligheder at kunde være virksom.

Magöe Havn har derimod ingen af foranförte Vanskeligheder, lidet krap for at komme til ankers, men dog efter mine Tanker rummelig for 3 à 4 Orlogskibe, naar Maneuvrens gode Fordele blev iagttaget. Som i Lods=Rapporten anfört maatte Orlogskibene ankre uden eller synden for Bliksholmen; Fregatter og mindre Fartöyer inden for.

I **Magöe=Sund** skal Galley=Flotiller i forrige Krig ofte have været beliggende, ja endog, som mig er berettet, et Aar have overvintret. Et Brystværn opkastet paa Braadtholmen, som i befrygtende Tilfælde af de i Havnen eller Sundet liggende Krigsskibe kunde armeres, vilde i Betragtning af denne Holms dertil beqvemme Stilling, tiene til bedste Forsvar mod Angreb af overlægne Kræfter. Paa Sponvigs=Bierget i Gabet eller Mundingen af Friderichshalds=Fiorden var i Krigens=Tid opkastet en Skandse /:hvoraf nogle Rudera endnu tilsyne:/ dens Hensigt var formodentlig at forsvare Havnen ved Sponvigen, spærre Friderichshalds-Fiorden og give Understöttelse til forfölgende Skibe. At Flækken næsten saa længe Krigen varede, har været forladt af dens Beboere, vidner at den lidet eller intet kunde opfylde dette Formaal. Dens Höyde over Vand-Horizonten synes at give lidet Haab om nyttig Anvendelse i de tvende andre Tilfælde; Fra Svalleröe=Tangen derimod hvor et mer à fleuv d'eau Batterie kunde anlægges, var bedre Virkning at forvente.

I **Svalleröe=Kilen** en ypperlig Havn og hvorfra, med tienlige Vinde for at bruge til Söes, lættelig kan udkommes, vilde forfölgende Skibe da finde mere sikker og tryg Leye, end i Anker=Pladserne ved Sponvigen, hvor de ere blottede for Forsvar og udsatte for alt hvad man fra Svenske Landet vilde foretage mod dem.

I **Friderichshald eller Svinesunds=Fiorden** er Landet paa begge Sider næsten over alt steylt og höyt, dog mest paa Svenske Siden, hvor alene ved Saltbubake lige for Sponvigen findes Abordable og Flakliggende Land. Paa Norske Siden findes nogle flade Stæder, særdeles i Bugten ved Knipsholmene, hvor Galeyerne, som tiente til Friderichshalds Byes Forsvar i 1718, bleve udladte i Vandet, efter at de ved Rosnæskilen vare optrukne og hertil over Land bragte. Den Umuelighed at kunde indtrænge med Fartöyer den hele Fiord igiennem, havde tvunget de Svenske, som ikke saae sig i Stand, uden Söe=Kræfter, at bringe Friderichshalds Bye til Overgivelse, at foretage en lige Operation med Galleyer over Land fra Strömstad til Helle, et beqvæmt Sted til Udladning i Idefiorden, hvor de Norske Galleyer havde forekommet dem. Idefiorden, som ellers neppe i nogen anden Anlædning vilde komme i Betragtning for Krigsskibe, blev saaledes Valpladsen for en Söe=Træfning, der, som bekiendt, havde det Udfald, der i Almindelighed stemplede den Kongelige Danske Söe=Magts Expeditioner og Foretagende den hele Krig.

Ved **Friderichshald** mellem Braadt=Öen og Sau=Öen er Anker=Plads, som kunde modtage de störste Skibe men, som allerede anfört, formedelst den lange og besværlige Indseyling, mod en næsten bestandig udlöbende Ström, sielden eller aldrig vil komme i Betragtning for Kongelige Skibe. Havnen ved Byens Nordre Side er for nærværende Tiid næsten gandske til-

Friderichs Aalb
Ide
At tilføye Situations Kaartet ved Sponvigen
A/19,67

Tistdals Elven
Friderichs Aalb
Sukker Huus
Röe
Bradt Öe

stoppet af de fra Saugbrugene med Elven bestandig udlöbende Saugspaaner. En Broe, som man fra Byens Syndre Side har pællet ud, og som er tiltænkt at strække hen mod Sau Øen, har havt den gode Virkning, ved at afbrække Strömmens Löb, at holde Havnen synden for Broen frie for Tilmudring; Havnens nordre Deel er saaledes gandske overladt sin egen Skiebne. Til ommeldte Broe kan 9 à 10 Fods dybgaaende Fartöyer indlöbe, naar de holde synden om Sau=Øen.

Skulde det være mueligt at indrette Saugbrugerne saaledes at Saugspaanerne ikke faldt i Elven? Dette gieldende for flere Havne i Norge, som af Saugspaanerne tilmudres, ville en skadelig Virkning ophöre naar Aarsagen kunde hæves.

Lauværs=Svælgen det andet Indlöb til Friderichshald og Omkreds, skiönt krapt, er for vel styrende Skibe aldeles ikke farlig, maae benyttes af Orlogskibe til Udseyling fra Magöe Anker=Pladser, naar Vinden falder sydligere end Öster, med hvilke Vinde i Kosterfiorden ikke kan udlöbes.

Angerot=Löbet som faa af Lodserne ere bekiendte, synes at fortiene deres bedre Opmærksomhed, da i Tilfælde at Vinden sprang Nordlig imedens Gramnings=Sundet blev udseylet, og saaledes ikke kunde kommes til Söes Lauvær=Svælgen ud, maae da kunde udseyle dette Löb, og ikke nödsages til at stoppe.

I **Grammnings=Sundet** kan nogle Fregatter og mindre Fartöyer finde Plads. I Krigens Tid skal ofte Fregatter og Galleyer have lagt der til ankers, kan endog til Vinter=Oplag benyttes, maatte for Nærheden af Naboe=Landets Skyld overvintre med fuld Armering.

Ved **Sildeholmen** er Anker=Plads rummelig nok for 1 à 2 Orlogskibe, fra begge Steder sees af Lods=Rapporten kan med de fleste brugbare Vinde langs Kysten, kommes til Söes. Communication derfra med Friderichshald og Friderichsstad saavel som fra Magöe Anker=Pladser vil kunde forskaffe her beliggende Fartöyer forsynet med Nödvendigheder, hvoraf intet, ja neppe Vand naar törre Sommere indfalder, paa Wal=Øerne er at bekomme.

Westre=Löbet eller Holme=Indseylingen fra Söstrene, Friderichshalds 3die Indlöb fra Söen, som ualmindelig krapt og kroget, kan ikke benyttes af svære Skibe, for smaae Fartöyer og Galleyer er det i Krigstider heelt tienligt, da de dette Löb kan ind= og udseyle, uden at blive observerede fra Koster eller Svenske Landet. Igiennem dette Löb falder den korteste og sikkerste Communication med Friderichsværn og andre vesten for Færdöer beliggende Havne og Steder, med Ankerpladserne i Christiania=Fiorden, og endelig som oftest med Friderichsstad selv Westre=Elven, da det ikke sielden indtræffer at Östre=Elven, formedelst den deri stærk udlöbende Ström, ikke kan indkommes.

Ved **Singel=Öen** skal i forrige Krig imellem Galleyerne have været beliggende, formodentlig naar Orlog=Skibene, under hvilkes Varetægt de laae i Magöe=Sund, være fraværende, derfra kunde de i Nödstilfælde söge Tilflugt.

I **Rosnæs=Kiilen** hvortil al Transporten fra Danmark til Friderichsteens Fæstning i Krigens Tid maatte skee i Baade og Pramme, kan fra Anker=Pladsen til Gielsmungen Skifte=Sted paa selve Landeveyen 1 1/4 Miil fra Fæstningen, opbringes. Om noget Forsvar ikke i Krigstider for denne saa vigtige Kiile, der baade kan tiene til smaae armerede Fartöyers Retraite og en betydelig Fæstnings Proviantering, burde anlægges, synes mig fortiene at komme i Betragtning, da i en virksom Krig det ikke er at formode Orlog=Skibene ofte havde deres beliggende i Magöe, hvor de i saa Fald fuldkommen tiente Kiilen til Bedækning.

FRIDERICHSSTADS OG WAL=ÖERNES OLDERMANDSKAB

Friderichsstads=Leeren fortiene at ansees som en taalelig Sommer=Reed, allerhelst da den Tilflugt haves med de mest farlige Vinde, at kunde indlöbe Westre-elven. Skulde denne Anker=Plads blive bestemt til Samlings=Plads for Söe=Kræfter til en foretagende Expedition, kunde de mindre Fartöyer i saa Tilfælde finde mere sikker og beqvem Anker=Plads i **Westre=Elven** til Friderichsstad, hvorfra de med Hielp af den stærk udlöbende Ström fra Glommen lettelig vil kunde udkomme. Skiöndt 4 à 5 Orlogskibe imellem Baglastholmene og Unserlandet vilde saa vel i Henseende til tryg Leye som Ormenes liden eller ingen Virkning der, finde god Vinter-Havn, synes dog den Vanskelighed dybgaaende Skibe vil finde i Indseylingen mod den stærke Ström, at være Aarsag nok til gandske at fraraade denne Anker=Plads for Orlog=Skibe. Et af Krigen eller haardt Veyrligt ilde medhandlet Skib, vilde neppe kunde overvinde anförte Vanskelighed.

I **Græsvig=Bugten** hvor næsten ingen Ström er kiendelig, kunde Fregatter, Galleyer finde god Vinter=Leye, fortöyede med 2de Ankere eller Touge i Land. Isens der længere beliggende, kan ikke komme i Betragtning, da derfra snarlig kan udskæres i aaben Vande; Fregatter som lættelig maneuvrerer

A
B
C
D
DER KONGELIGE SØE KAARTE ARCHIV

kunde Wester=Elven ud, uden Vanskelighed komme til Söes; Galleyerne som der fra begge Elvene kan udkomme, tage deres bestemte Stationer; for dem synes det bedste Vinter=Oplag at være ved Isegran, hvor de i fersk Vande aldeles frie for Isgang, tillige af Fæstnings-Værkerne vare beskiærmede. Om Westre Indlöbet eller Holme=Indseylingen allerede anfört at det er ualmindelig krapt og kroget, igientaget formedelst at det foruden at tiene til Indlöb for Skibe til Friderichshaldsfiorden, ligeledes kan benyttes til Indseyling for dem som agte sig op **Østre=Elven** til Friderichsstad. I denne Elv er den udfaldende Ström saa stærk, særdeles i det krappe ved Kalvedrag, hvor naar Vinden ikke med Kræfter falder lige Sundet ind, Fartöyerne maae indvarpe, neppe vil nogen Galley kunde roe sig derind.

Igiennem de trende Sund: **Schiælsboe, Asmel og Löber** vil Fregatter og mindre Fartöyer kunde komme til Söes som fra nogen af Anker-Pladserne i Omkredsen om Vinden faldt Nordlig, bleve forhindrede at udlöbe Holme-Löbet. Disse Sund som forsikkre en bestandig Communication mellem Friderichsstad og Ageröen, vil og tillige tiene Skibe som maatte befrygte de ikke under Ageröens Castel fandt den allersikkerste Beskiærmelse, til en Retraite, hvor de neppe vil blive af nogen Fiende forfölgede, ey allene formedelst Löbenes Vanskelighed, men tillige af Frygt de, forinden Leylighed gaves til at komme ud igien, kunde blive indspærret af i Nærheden værende Kræfter.

Ageröens Anker=Plads, skiönt af Castellet forsvaret, bliver derfore i mine Tanker, for forfölgende Skibe, ikke mer at tilraade, end de trende ommeldte Sund. Den Fordeel derfra med flere Vinde at kunde komme til Söes, giör denne Anker-Plads beqvem for Post=Fartöyer eller andre smaae Fartöyer, som allene forvente Posten eller deres Depecher for at afseyle. I Ageröens Anker=Pladser kan Fregatter finde taalelig Reed, mindre Fartöyer god Havn, hvor, naar paa Fæstningen bliver sværere. Skiöts og brugelige Raperter /:som der haves i Magazin:/ oplagte der, kan finde Beskyttelse mod overlægne Kræfter.

Fra Fæstningen forsvares det syndre Löb, som det mindst vanskeligste, af det stærkeste Batterie; dette Löb kan ikke med Orlog=Skibe passeres. Til Anker=Pladsen WNW af Fæstningen, vender det svageste Batterie, som bestod den Tid jeg var paa Ageröens Castel af 3de Sex Pundiger. Et Batterie er anlagt Öster ud som baade vil kunde tiene til den der værende Anker=Pladsers Beskiærmelse, og hielpe deres Retraite som indflye til Sundene. Saavel dette som NW Batterie vil lidet eller intet kunde bidrage til at forhindre en Fiende at indtrænge sig Asmel og Schiælsboe=Sundene, udfordres desuden ikke da Naturen, som allerede viist, selv har sörget for deres Sikkerhed. Fra Ageröe Havn kan communiceres med Friderichshald og de til Oldermandskabet omrörte Havne, saavel Lauvær Svælgen som Sundene og siden Holmelöbet op efter.

Skierberg og Tose=Kiilerne kunde, lige som Rosnæskiilen, tiene til Friderichssteens Proviantering, deres længere fraliggende og deres Landgangs störrere Frastand Landeveyen giver sidstmeldte Fortrinet.

LAURKULLENS OLDERMANDSKAB

Elling=Kiilen og Schieröe Havn begge er Anker Pladser hvor man med Westlige Vinde ere bloquerede vil saaledes ikke uden i det enkelte Tilfælde kunde bruges af smaae Fartöyer til Retraite, som Ageröen og Torgoutten passerede, maatte befrygte at vorde indhentede, forinden de kunde naae Laurkullen eller noget andet Sted i Christiania Fiorden, hvor de maatte forvente at finde Beskiærmelse.

Krogstad=Leeren god Reed, men hvorfra med Westl: Vinde ey heller kan udkommes, vil neppe komme i anden Betragtning, end til Stoppe=Plads for Skibe, som formedelst Nordlige Vinde ikke kan indkomme til **Laurkullen**, som i forrige Krig tiente til Rendezvous eller Samlings Plads for Esqvadrer, Armements og Convoyer bestaaende af de i Fiorden handlende og transporterende Skibe, til hvilken Bestemmelse den af Naturen synes at være vel skikket. Til Havnens Beskiærmelse var paa faste Landet en Skandse eller Söe=Fæstning anlagt; som anlagt paa Knobben vilde have svaret til samme Öyemeed, den vilde der ikke have været udsat den Skiebne som overgik den fra Landsiden at blive antastet og ruineret af Streyffe=Partier af den Svenske Land=Armen. Laurkullens Havn herlige Egenskab /:om ikke saa gandske bestemt, som i Lods=Rapporten anfört:/ at kunde komme derfra med alle, saa dog med de fleste Vinde i seylbar Veyrligt, giver den Fortrinet for de fleste Havne i Nærheden. Vandfyldnings=Stedet kunde med faae Bekostninger, allene ved at opgrave Bröndene, bringes dertil at et stort Antal Skibe, kunde med liden Vanskelighed og i kort Tid blive forsynede med frisk Vand. Isens sielden og korte beliggende i denne Havn, giör den til en Tlflugt for sildig Aars Krydsere, naar de fleste andre Havne paa Kysten ere tilfrosne.

Situations Kaart over Kyst Strækningen fra Horten til Friderichsværn som viiser saavel Indseilingerne fra Söen til deri befindende Havne og Anker Pladser som deres indbyrdes Comunication. Til Oplysning for de i Aaret 1786 efter det Kongelige Admiralitets og Comissariats Collegio Befaling indsamlede Lodts Raporter og dertil föyede Anmærkninger (Geodatastyrelsen, Nørresundby).

Rörvig som kan modtage 1 à 2 Orlogskibe og nogle Fregatter, vilde af dem kunde benyttes til Vinter Oplag. Communicationen over Land til Moss 1 Miil, til Friderichsstad 1½ Miil, vil bidrage til at tilbringe de saaledes i Laurkullen til ankers værende, eller i Rörvig oplagte Skibe, da Fornödenheder derfra kunde bekommes.

MOSS, DRÖBAK, CHRISTIANIA, DRAMMENS, SVALVIGENS OG HOLMESTRANDS OLDERMANDSKABER

Worlen en aaben Reed, men formedelst dens meget gode holde= og opgaaende Grund, bruges til Samlings=Plads for Orlog =Skibe; allerede har man benyttet sig af den til Landtrouppers Indskibning, som fra Norge til Danmark og Holsteen skulde transporteres.

Mosse=Sund hvortil behöves Vindene Compasset rundt for at indlöbe, og hvor Isen ligger ualmindelig lenge, vil neppe nogen Tid for Kongelige Skibe komme i Betragtning. Skade at i **Sohns=Havn**, hvor de bedste Anlæg kunde indrettes, Isen ligger længe og at den umaatelig er opfyldt med Orm. Denne tillige med de inden for i Christiania Fiordens værende Anker=Pladser har jeg ikke anseet nödvændig at affatte nogen fuldstændig Beskrivelse over, da de formedelst deres fra Söen langt Bortliggenhed, næppe vil blive tilsögt af andre Kongelige Skibe, end Transport=Skibe til Aggershuus Fæstnings Proviantering; Disse vil forinden de have passeret Laurkullen sikkerlig blive forsynede med Lodse.

De ved Dröbaks Oldermandskaber anförte Vinter=Havne **Husvig og Wilfanger Bugten, Barholmen og begge Kaholmene** kunde, da Isen i og Fiorden ind efter til dem ikke ligger længere end i Laurkullen, ligesom i Rörvig Havn benyttes. Paa den i Drammens Lods=Rapport mellem Bragnæs og Strömsöe anförte Holm, er anlagt et particulair Skibs=Verfr med Kiölhalings Plads forsynet med fornödne Magaziner, Kaagehus til Planker etc:, smaae Fregatter og mindre Fartöyer vilde, naar de paa Kongelige Værfrer ikke kunde finde Leylighed dertil, her blive kiölhalede, reengiorte og nyde lætte Reparationer.

De ved **Svelvigen** anförte Hindringer for at opkomme Fiorden have formodentlig det tilfælles med de fleste Vanskeligheder, at sand Iver og god Villie lættelig overvinder dem.

Bastöe Anker=Pladser sees af Lods=Rapporten kunne uden megen Vanskelighed tilseyles; vil saaledes blive en god Tilflugt for Krydsere og Kyst=Bevogtere ved Færdöer og Christiania Fiorden, naar de formedelst haardt Veyrligt af paalands Vinde vare nödsagede at söge Havn.

TÖNSBERG OG AARÖE OLDERMANDSKABER

Disse tvende Oldermandskabers tilfælles havende Indseyling har, som i Lods=Rapporterne anfört, for nogenledes at kunde blive forstaaelig, giort deres Beskrivelsers Sammenföyning nödvendig den Communication mellem Friderichsværn og Friderichshalds Omkreds, som Leyen i Krigstider tilbydes Galleyer og andre smaae Krigs=Fartöyer, der ikke gandske kan forlade sig paa egen Styrke, og ikke til alletider kunde erholde fornöden Geleyde Udenskiærs, troer jeg saavel paa det underdanigst derover indgivende Situations Kaart, som i Lods=Raporten at have fuldkommen oplyst.

Sandesund som den af Leyens Anker=Pladser hvorfra den korteste Udseyling til Söen, vil kunde tiene Fregatter og smaae Krydsere, stationeret ved Færdöer, som en Tilflugt, hvorfra de i kort Tid skal kunde komme i Post= eller Kryds=Station igien.

Ilvaerflaaen fortiener at ansees fra samme Syns=Punct for Orlog=Skibe som Kystbevogtere, efterfölgt til Anker=Pladsen paa denne Reed vil de neppe have Aarsag til at befrygte, da Indseylingen ikke synes saa aldeles let som Lods=Beskrivelsen Driller=Löbet ind viser. Desuden vil deres Beliggende i begge sidst anförte Anker=Pladser, medföre fölgende Fordeel: At de ved den Indenskiærs Communication lettelig kan fordre og erholde enten fra Friderichsværn eller Omkredsen ved Friderichshald, hvor til saa Tid Söe=Kræfterne maatte opholde sig, den fornödne Bistand til at forjage en for dem overlægen og paa Kysten krydsende Fiende. At deres Stilling paa Udkanten af Christiania Fiordens Westre Side, vil lige saa fuldkommen som de krydsede paa Færdöer, tiene alle inden i Fiorden ubeskiærmede Stæder til Bedækkelse, da neppe nogen Fiende vilde vove et Anfald paa en Tid han saaledes verken saae sig Ryggen eller sin Retraite sikker.

Driller, Leysteen og Hue-Kiile Löbene kan, efter Vindens Beskaffenhed, benyttes til Indseylingen paa Leyen og Anker-Pladserne. Hue-Kiile Löbet ind, /:det mindst vanskeligste:/ kan et forlegen Skib lettelig bringe til ankers.

Ormöe Reed Westen for Ormöe Stenene, mellem dem og Huus=Öen. Denne Reed, der med Billighed som ypperlig anfört, kan modtage et stort Antal af Skibe, med brugbare Vinde for at komme frie af Kysten kan derfra bringes til Söes.

Forvaltere, Stille, saaledes overfaldne af saadant Vidnesbyrd, at de ikke med Sikkerhed kunde blive forsynede, fordrestes paa mig at lave Lade-Rapporterne, med Hensyn til at af de almindelige Laadere over Christiania Fjordens, vel kunde gives fornøden Vejledning til at praktisere og anvende følgende Ladeder og Ladere Pladser:

Langesund-Svelgen	fra Frederikshalds Rapport.
Frederikshalds Laaven og Østre-Elven	Frederikshalds og Valdemarsvik.
Langekilen	Langekilen.
Vierlen	Moss.
Bastø	Svelvigen.
Drammen Lund, Strømsø Lahlund og Strømsøfjaaen	Tønsberg og Larvik.

Ved at betragte anførte Ladere-Pladsers Stilling mod Søen, vil let og tydeligt fremgaa at man med forholdsvis Vanskelighed om disse Indseglinger, er forsynet med Tilflugts-Havne mod alle de Vinde hvormed nogen paa Fjorden lænde betyggelse, lillige i alle Tilfælde Tilflugt med overdagens Kræfter. Den

Tønsberg-Tønde anfør at derved i forrige Dage et betydeligt Arbeide var gjennemført, vilde det i Nutiden vare haabt hensigtsmæssigt at dette Arbeide blev vedligeholdt, lil at forekomme den omtalte Farde Indseglingsfe, den vidtløftige Passage for mange med Dalleger og den lade Flotille kunde formode, samt at udbrede dette Værdier Gjendsidighed

Ved Tönsberg eller Saltværket paa Walöe Pynten burde og kunde med liden Bekostning anlægges et beqvemt Vandfyldnings=Plads, da ved Anker=Pladserne paa Leyen lidet eller intet Vand vil være at bekomme, helst naar törre Sommere indfalde.

Ulvigsbauen og Giersöe Havne hvorledes at benyttes i Lods Rapporten omstændelig anfört, skulle jeg underdanigst tilföye at ved förste paa Walöe=Pynten er anlagt et Saltværk af den betydenhed /:særdeles i Krigstider, da formodentlig ikke saa stor Tilförsel af Salt Udenlands fra kan forventes:/ og som med saa Nytte drives at, dette for al Forsvar blottede og for hastig Overfald meget udsatte Anlæg, ved Söe=Kræfternes Fordeling til Kystens Bedækkelse, særdeles fortiener at komme i Betragtning. I Giersöe=Havn skal Galleyerne et Aar i Krigens Tid have overvintret. Denne Havn, som tilligemed Trællen inden for, tilböd det sikkerste Vinterleye var engang under Betragtning til et stadigt Anlæg for Galley=Flotillerne, blev formodentlig forkastet, fordi Ormene ualmindelig beskadigede der beliggende Skibe, og at man fra Bugten hvori saavel Situations Kaartet som Beskrivelsen viser Giersöe og Trællen at være beliggende, med östlige Vinde ikke kan udkomme. Pirens Udgravning synes derfor ey allene at have havt Communocation med Tönsberg Fiorden til Hensigt; men tillige for der igiennem at kunde bringe fra Giersöe og Trællen læt og fladgaaende Fartöyer til Söes, og saaledes i Virksomhed naar Östlige Vinde indtraf.

Rötzesund, Wasseröesund herlige Giennempasager for letgaaende Fartöyer.

Gammelstöd, Nordre Aaröe, Birche=Sund, Gaase=Sund gode Stoppe og Hvile=Pladser for Galleyer og mindre roende Fartöyer; i sidstmeldte og i Boller=Havnene vil Skibe af dertil beqvem dybgaaende kunde söge Tilflugt om de, jagede maatte befrygte at vorde indhentede, förend de kunde naae Leyens Anker=Pladser; til hvilken Nytte de, i Tilfælde af Driv=Iis paa Leyen vil kunde blive, udfordrer ingen Forklaring.

Færdöer vedkommende er anfört i Lods-Rapporten hvormeget der paa alle Sider kan nærmes, i den Hensigt at Krydsere eller Kyst=Bevogtere for Christiania=Fiorden, ikke skulle være uvidende om hvad i Nærheden af dette Eyland var at befrygte. For dem og for andre Skibe som i dette Farvande skulle saaledes overfaldes af haardt Veyrligt, at de ikke med Lodser kunde blive forsynede, fordrister jeg mig at troe Lods=Rapporterne, med Hielp af et af de almindelige Kaarter over Christiania-Fiorden, vil kunde give fornöden Veyledning til at paadue og anlöbe fölgende Indlöb og Anker-Pladser:

Lauvær=Svælgen _ _ _ _ _ _ _ _ see Friderichshalds Rapport
Friderichsstads-Leeren _ _ _ _ } Friderichsstad og Walöerne
og Westre-Elven _ _ _ _ _ _ _
Laurkullen _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _Laurkullen
Werlen _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _Moss
Bastöe _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ Svelvigen
Ormöe Reed, Huekiil Löbet ind } Tönsberg og Aaröe
og Ilvaerflaaen _ _ _ _ _ _ _ _

Ved at betragte anförte Anker=Pladsers Stilling mod Söen, vil lettelig skiönnes at man med fornöden Kiendskab om deres Indseylinger er forsynet med Tilflugts=Havne mod alle de Vinde hvormed noget paa Kysten kunde befrygtes, tillige i alle Tilfælde Tilflugt mod overlægne Kræfter.

Om **Tönsberg Tönde** anfört at derved i forrige Tider et kiendeligt Mærke var opreyst, vilde det i Krigs=Tider være heelt tienligt at dette Mærke blev vedligeholdt, til at forekomme den omrörte Fiords Feyltagelse; den idelige Pasage som man her med Galleyer og den lette Flotille kunde formode, synes at udkræve dette Kiendes Istand=Holdelse. I Tönsbergfiorden, der fortiener at ansees som den sikkerste Communication med Leyen og derfra over Christiania=Fiorden med Anker=Pladserne ved Grændsen, kan **Talaks=Havnen** benyttes som Stoppe= og Hvile=Plads af Galleyer og andre roende Fartöyer, som sikker Tilflugts=Havn, hvor ind de ikke af större og mere dybgaaende Skibe kan forfölges. Herfra Fiorden ind efter langs med Tærneskiæret og Natholmen /:hvorved de tvende Nordl: Anker Pladser i Fiorden der som Udhavne kan ansees:/ med dybgaaende Skibe i Norden om Weyerlandet med Galeyer og letgaaende Fartöyer Synden om Weyerlandet.

Igiennem Oslobak=Sundet communiceres med **Wrængen eller Grinholm=Sundet**, en Havn, Sund eller hvad man vil kalle det /:hvorover et meget got og fuldstændig Kaart fra Söe Archivet var medgivet:/ som Naturen selv synes at have bestemt til et rigtigt Anlæg. Skade at Ind og Udlöbene for svære Skibe, formedelst dens krogede Gang og Vindens Udfald af de forskiellige Bugter, falder vanskeligt; at Isen i dette indlukte Rum ligger længere end i Udhavnene; og endelig at Ormene mange Steder i Wrængen skal, som mig er berettet, nödsage til Bryggers og Broers aarlige Reparation. Galleyer og andre roende Fartöyer, som for at blive letroende, formodentlig i det mindste 2de Gange om Aaret bör Kiölhales, og saaledes naar ellers noget i Virksomhed, ikke gives Tid til betydelig at vorde anstukne af Ormene, synes mig i Krigstider, naar de ikke til

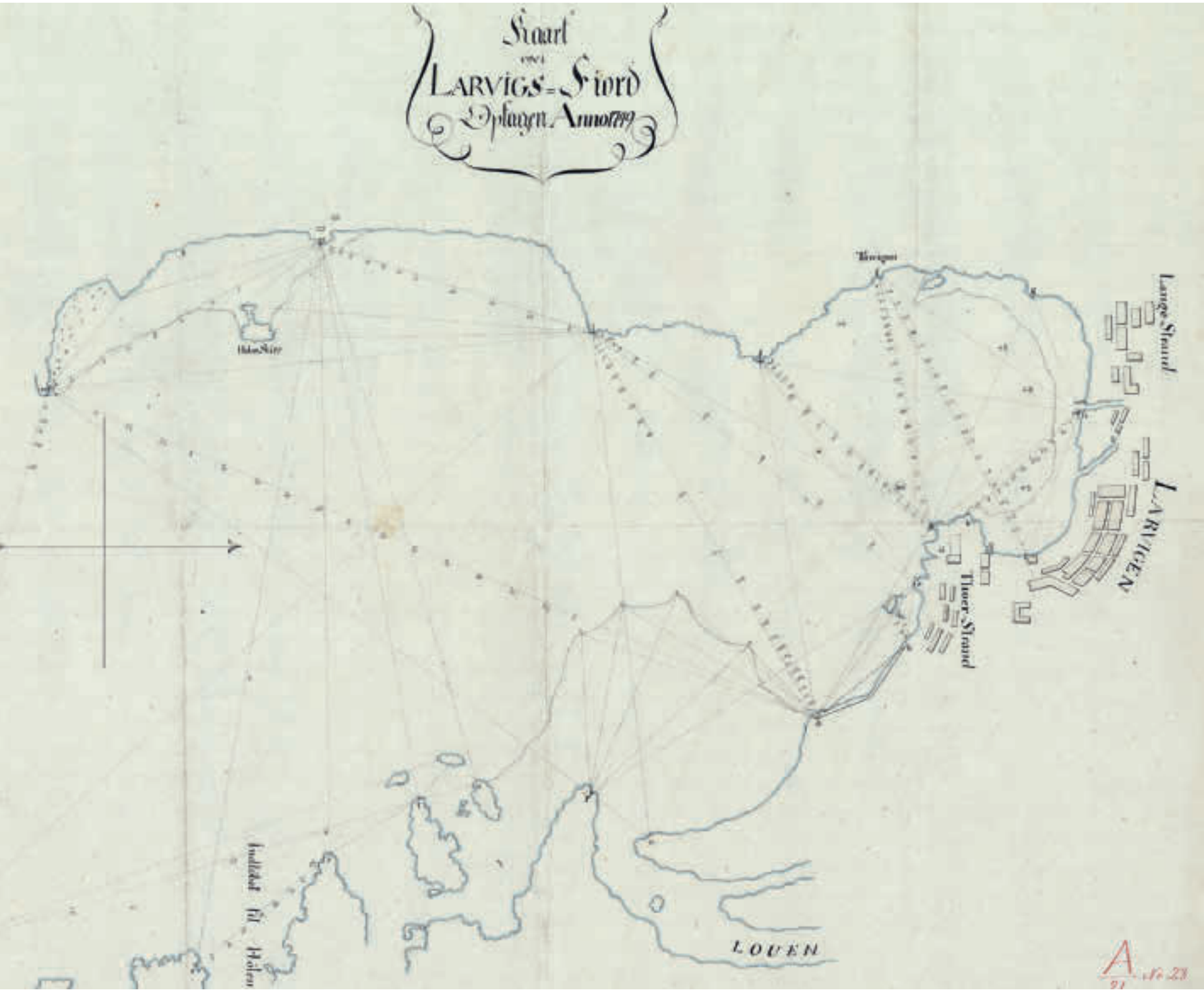
Staart
over
LARVIGS-Fiord
Opmaalt Anno 1789
Lange Strand
LARVIGEN
Tuer Strand
LOUEN

Expeditioner brugtes, her at burde have deres Beliggende; den lange Indseyling til Wrængen begge Löbene, forsikkre dem der at være befriet for pludselige Angreb, og saaledes giör unödvendig anden Beskiærmelse end den egen Styrke kan give dem. Fra Wrængen vil de lættelig kunde henbringes enten Wester til Friderichsværn eller Öster til Friderichshalds og Friderichsstads Omkreds, hvor til foretagende Expeditioner, deres Nærværelse maatte udfordres, mere skiult for og længere fra de Svenske Grænser end i Omkredsen ved Friderichshald og Friderichsstad, hvor, som allerede anfört, Galleyer i sidste Krig, den meste Tid havde deres Beliggende, vil vindes at man ikke her, som der, ved allermindste Bevægelse som giortes med dem, var underrettet derom.

LAURVIGENS OG FRIDERICHSVÆRNS OLDERMANDSKAB

Midtfiorden tilligemed det syndre Udlöb af Wigsfiorden, anfört i Lods=Rapporten af Lodsene mangle behörig Kundskab for at indlöbe; men da begge Indseylingerne i adskillige Tilfælde vil kunde komme Fregatter og smaae Fartöyer til Nytte, vilde det maaske være tienligt, at saavel Lodserne i disse Oldermandskaber, som dem der under Navn af Færdöer Lodse Aaröes tilhörende, bleve tilholdte at erhverve om dem fornödne Oplysninger.

Disse tvende Anker-Pladse som tilligemed **Kiæringvigen og Ulla eller Ulvvog** bör komme under eens Betragtning, kan tiene Galleyer og smaae Fartöyer som enten til eller fra det Kongelige Anlæg ved Friderichsværn skulle henfare som Tilflugt mod overlegne Kræfter, som Hvile= og Stoppe=Havne for Stilte og Modvind.

Sandefiord der tilligemed Baglasthavnen haver en lang skiönt ikke vanskelig Indseyling, vil neppe nogen Tiid af Krigs=Skibe blive benyttet. Det Lods Rapporterne fra Tönsberg og Aaröe samt den fra Friderichsværn, vil kunne skiönnes hvorledes frie for Farer og Grunde kan Indenskiærs henholdes langs med Kysten fra Friderichsværn til Færdöer, til Tönsbergfiorden, mm; saaledes fuldkommen oplysende om Kystens Situation, om Communicationen mellem Udhavnene og fra dem til de indre Anker=Pladser, skulle jeg allene underdanigst tilföye, at i denne Strækning særdeles udfordres at iagttage Strömmens Löb og Virkning.

Laurvigsfiordens Anker=Pladser /:Tostrand undtagen, som af Revet fra Loven haver Beskyttelse mod Söen, ere maadelige Sommer-Reede:/ den deri bestandig udlöbende Ström, opreyser Söen i Anker=Pladsen og forvolder ofte i Fiorden et saa kaldet Döe=Vande, hvori dybgaaende Skibe med megen Vanskelighed regieres.

Höllen fortiener i mine Tanker at komme i Betragtning. I Krigens Tid skal meget ofte, saavel Orlog-Skibe, som Fregatter og mindre armerede Fartöyer have benyttet den til Vinter-Oplag. Bryggernes i Lods=Rapporten anförte lange Conservation, desuden nogle Fortöy=Pælle, som mig paa Stedet er forsikkert, mod hundrede Aar at have været nedslaget, bevise at Ormene lidet eller intet i denne Havn er skadelig.

En i Havnen anlagt Bradbænk, hvor langs tæt med findes fornöden Dybde, vilde med fornödne Preparationer til svære Skibes Kiölhaling saa nær Friderichsværn, hvorfra manglende Materialier lættelig kunde tilsendes, blive til Nytte for Orlog-Skibe; særdeles da man om Friderichsværns Havn neppe vil kunde sige, at man der til alle=Tider og med alle Vinde /:hvoraf saavel de Sydlige som Østlige sætter temmelig Skvalp i Havnen:/ kan overvinde eller tage Kiölen af Vandet paa Skibe; dertil udkrævedes desuden en Bradbænk eller Lægter at kiölhale ved, hvoraf, saavidt mig er bekiendt, ingen af Delene haves i Friderichsværn.

LANGESUNDS, KRAGERÖE, BREVIG OLDERMANDSKABER

Navrefiorden, anfört fordi ingen muelig Ankerplads skulle forbigaaes, saa og da man har troet at en Fiende som til Lands vilde ved surprese enten indtage eller ruinere Anlægget ved Friderichsværn, i Navrefiorden Sommer=Dage kunde landsætte Trupper, hvorfra Landveys til Friderichsværn ikkun er ½ Miil, hvorvidt dette med Grund kan befrygtes maatte skiönnes af Veyens Beskaffenhed over Land, mellem begge. Denne har ikke forekommet mig mere tillokkende end Anker=Pladsen selv, end Indseylingen til Anker=Pladsen langs med Rachebaaerne.

Hummerbackens Landgang synes hellere end Navrefiorden af en Fiende at kunde til en saadan Entreprise komme i Betragtning, da Havnen er god og Indseylingen ikke vanskelig; længere fra Friderichsværn med en Tilvey af samme Beskaffenhed som om foregaaende er anfört.

Nordlinghavnen endnu længere fra Friderichsværn, er en meget maadelig Havn, som allene bör benyttes i Tilfælde naar

Kaart
over
Langesunds Fiord fra Mun
indgaaende til Porsgrund
Bandesogn
Langesund
Langesundsfjorden
Lamø Øen
Gitter Øen
Stetes Øen
Ryg Øen
Stetes Sund
Langangs Fiord
Brevik
Systen Øen
Ø. Figure af Helgeraa Bugten

ingen anden Tilflugt haves. For at kunde giöre sig et tydeligt Begreb om Indseylingen til Anker=Pladserne i **Langesunds=Bugten** udfordres saavel at giennemlæse den fra Lodserne i Langesund udstætte Rapport, som den fra Krageröe.

Langesund=Havn, læt at indseyle, og som kan modtage alle slags Skibe bör, formedelst dens ikke vanskelige Communication med Friderichsværn, benyttes som Forfrisknings=Havn, i det Tilfælde man med Östlige Vinde saaledes var forfalden, at man ikke kunne indkomme til Friderichsværn; ikke maae Helgeröens Anker=Plads komme i samme Betragtning. Vanskeligheden at komme derfra til Söes bliver Aarsag nok for ikke, uden yderste Nödstilfælde, at benytte sig deraf. Skiönt fra Helgeröens Lande=Plads til Friderichsværn haves god Landevey, synes af hvad om Anker=Pladsens besværlige Udseyling anfört, at man fra den Kant kan forsikkre sig ikke at have nogen Surprise eller pludseligt Anfald for Anlægget ved Friderichsværn at befrygte.

Straaeholmene er en rummelig og temmelig god Udhavn. Denne Havns Egenskab /:ualmindelig i Nærheden:/ at kunde med Nordlige Vinde indseyles, giör den beqvem til Stoppe=Havn for Skibe, som, bestemte til Friderichsværn eller andre Havne Østen for, formedelst vedholdende N: Østlige Vinde ikke kunde indkomme. For Post= eller smaae Krigs=Fartöyer, som Bringere af vigtige Depecher og Ordres fra Danmark, vil denne Havn særdeles kunde blive nyttig.

Jomfruelands=Havn, som for at være fuldkommen god mangler behörig Dybde i Mellem= og det Westre= Indlöb, synes mig, formedelst at man herfra kan udlöbe med alle Vinde, tienlige til at andue Kattegattet, at være beqvem til Rendevous eller Samlings=Plads for Handelens Skibe, som komme fra Grönland, Island; Øst= og Westindien etc, og til Danmarke ere bestemte. Til smaae Havnene, saaaom Kreyerholmen, Aaröe=Schruen o: f: i Lods=Rapporten anförte, hvor Vanskeligheden at komme til dem, vilde være det bedste Bolværk mod fiendtlig Anfald, maatte de indlöbne og der forblive til Escortens Ankomst i Jomfruelands Havn.

Gamle=Porter, skiönt beqvem til at modtage alle slags Skibe, bör ikke komme i den Betragtning som Lods=Rapporten anförer, da man i Tilfælde af Østlige Vinde hvorimod Stoppe=Havn kunde ansees eller eragtes nödvendig, bör indsöges til Risöer Havn, mindre vanskelig at indseyle og hvorfra snarere kan kommes til Söes.

Porterhavn har for smaae Fartöyer alle de Fortrin en Udhavn kan önskes Skibe, som i nogen af de i disse Oldermandskaber anförte Anker=Pladser maatte indkomme; kan forvente i Krageröe Bye og Stæderne i Langesunds=Fiorden at blive forsynede med Nödvændigheder. I Langesund og i Krageröe ere Kiölhalings=Pladser anlagde, hvor Fregatter og mindre Fartöyer vil kunde erholde lette Reparationer

OM STRÖMMENES LÖB LANGS NORSKE KYSTEN

Strömmenes Löb Wester efter langs norske Kysten, er saa almindelig af Söefarende bekiendt at alle Skibe, Wester ud bestemte, naar Modvind indtreffe, söge under Kysten med den Forvisning ey allene at stoppe hvad de have vundet, men endog i Haab krydsende at kunde giöre Vey.

Aarsagerne til Strömmens saadan Löb, nemlig de mange færske Vandes Udlöb fra Svenske Vallen, fra Christiania Bugten, som styrte til Havet i en Westlig efter stödende Direction: Øster=Söens Udlöbning, som med overflödig Vande Belterne ind blive forsynet, og langs Svenske og Norske Vallen igien udgyde til Oceanet dets mere end udfordrende Vande, for at vedligeholde dens horizontale Höyde, ere næsten lige saa bekiendte som Virkninger selv.

Imidlertid hænder det ofte at Strömmen langs Kysten löber Øster paa, mellemstunder sætter lige paa Kysten. Dette har foranlediget mig til at anföre ved mine underdanige Betænkninger over Laurvigens og Friderichsværns Oldermandskaber, at man i den omrörte Strækning særdeles burde iagttage Strömmenes Virkning, allerhelst da man i det sidste Tilfælde havde den dobbelte Virkning af Strömmen og den næsten bestandige Paalands staaende Dyning, foraarsaget af de paa Kysten mest herskende SWestl: Vinde at bestride.

OM HERSKENDE VINDE LANGS NORSKE KYSTEN

Ligesom West löbende Ström kan siges at være den Ström=Fart, der mest almindelig findes langs Kysten, saaledes kan SW og WSWestl: Vinde antages for de derpaa mest hærskende Vinde. I det mindste mellem September Jevndögn og Jule=Tider er det sielden at man langs Kysten seer Vinden blæse fra nogen anden Kant.

Om Sommeren naar Veyrliget er stadigt og Heden over Landet ikke overordentlig stærk som da forhindrer de kiölige Söe=Vinde at trænge sig til Kysten, kan man nogenlundes være forsikkret at SW og WSW dagligen indfinde sig, disse falde eller afstille mod Solens Nedgang, og give Plads for Aflands eller NOstl: Vinde, som Natten over blæse.

Afvexlende Natte= og Dag=Vinde, under Navn af Solgangere almindelig bekiendte, medföre den betydelige Fordeel at Skibe Sommer=Dage sielden ere nödsagede at opholde sig i Kystens Havne længere Tid end deres Nödvendigheders Erholdelse udfordre.

Vinter=Dage ere Nord Ostl: Vinde de mest almindelige; mod Foraaret afvexler Söe= og Land=Vinde mod hinanden, ligesom Kulden og Foraarets Mildhed.

DEN KUNDSKAB HVILKE VINDE MEEST HERSKE I DE FORSKIELLIGE AARSENS=TIDER, BÖR BESTEMME SÖE= KRÆFTERNES HENLÆGNING TIL KYSTENS FORSVAR

Disse generale Betænkninger om de hærskende Vinde langs Kysten, ere Iagttagelser jeg selv ved mit adskillige Ganges Ophold i Norge haver giort, bestyrket af Söefarende og Strandsidderes Erfarenhed langs Norske Kysten, ere disse Anmærkninger tilföyede i Anledning af den Betragtning de formodentlig ved Söe Kræfternes Fordeling vil komme i.

Saaledes vil de i Efteraaret mest vedholdende SW og Westl: Vinde være gyldig Aarsag til saa lidet mueligt at lade Krigsskibe indlöbe til nogen af Anker=Pladserne ved Friderichshald og Friderichsstads Omkreds, hvor de med anförte Vinde ikke kunde udkomme, fölgelig forhindrede at komme West. Landet eller Kysten inden og vesten for Færdöer til Hielp, om deres Bistand skulde udfordres.

Hvorledes naar Söe=Kræfterne derimod paa anförte Tid af Aaret, opholde sig ved West=Landet, i Henseende den Hastighed hvormed de kunde forvente at nedlöbe til Ost=Landet, kan siges at bedække begge Siders Kyst, udfordrer ingen nærmere Forklaring; saaledes vil, ved sammenföyet Betragtning af Kysternes Strækning, og de Vinde som efter Aarsens Tid kan forventes, den Kongelige Söe Armaturs Stilling til Kystens fordeelagtigste Beskiærmelse, bedst kunde bestemmes.

FORSLAG TIL KYST=SIGNALERS OPRETNING, SOM KUNDE BIDRAGE TIL AT FORSKAFFE ATTAQUEREDE STÆDER HASTIG UNDSÆTNING OG GIVE KUNDSKAB OM HVAD PAA KYSTEN MAATTE FOREFALDE

For hastig at kunde forskaffe anfaldende og attaquerede Stæder Undsætning og Hielp; for at være vidende om hvad langs Kysten maatte forfalde; skulde jeg underdanigst proponere at Kyst=Signaler bleve oprettede, af den Beskaffenhed, som de i sidste Krig langs Franske og Engelske Kysten, der omstændeligen kunde give Underretning om alt hvad udfordredes at vide, for at tage de fornödne eller mest passende Beslutninger mod en ankommende Fiende, for at afsende behövende Hielp til det Sted som Signalerne viste at være dertil trængende.

For at vælge de Stæder langs Kysten hvor slige Signaler /:som i hele Strækningen fra Grænsen til det vesteligste Sted paa Kysten, hvor man kunde forvente at Söekræfterne havde deres Ophold, maatte communicere med hinanden:/ burde oprettes, bör saavel de Kongelige Land= som Söe= Kræfters Stilling komme i Betragtning; Officierer af begge Etater maatte derfor samtlig udsee og bestemme de Steder, hvor Signalerne kunde ansees at blive til deres fælleds Nytte.

At foranförte Anmærkninger ere overeenstemmende med de i Aaret 1786 indgivne, bevidnes

Kiöbenhavn i Juni 1801
L.H. Fisker

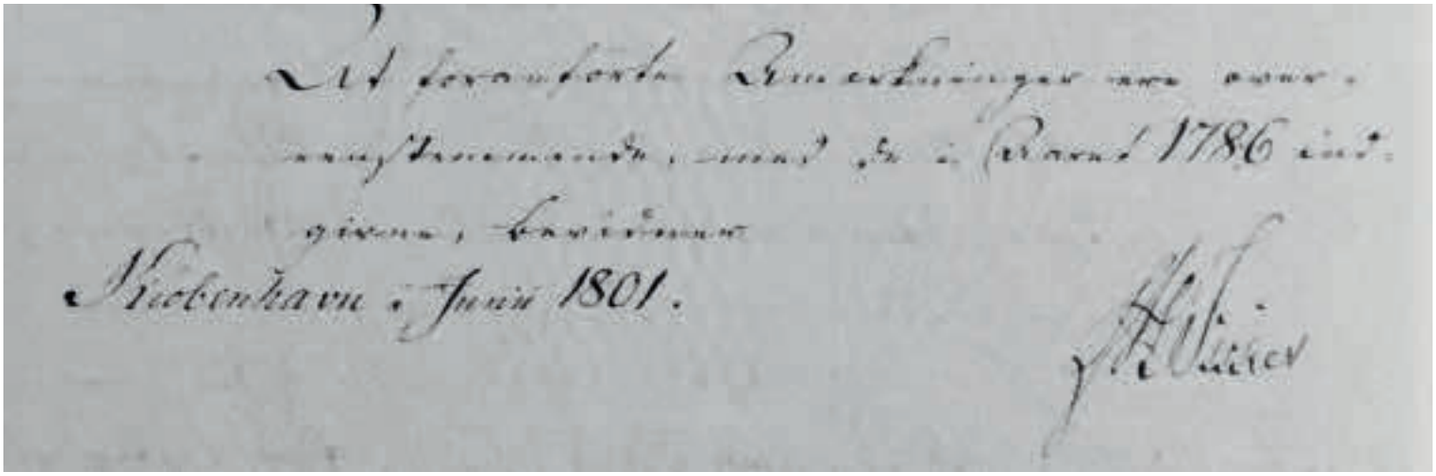
Kiøbenhavn i Juni 1801.

OVER: Innleveringen av anmerkningene til losrapportene fant sted i Kiøbenhavn i juni 1801.
MOTSTÅENDE SIDE: Merdöe (Lorentz Henrik Fisker 1786, utsnitt; DHB).